Euroregion Praděd

Krása ukrytá ve zříceninách

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Euroregion Praděd
Krása ukrytá ve zříceninách

Euroregion Praděd / Euroregion Pradziad

2022

Ve spolupráci s: vlastivědné muzeum jesenicka

Texty:

Jan Petrásek

Marcin Husak

Matěj Matela

Milan Rychlý

Pavel Macháček

Pavel Rušar

Přeložil:

Jarosław Radiměřský

Grafická úprava:

Juraj Kováč

Tiskárna:

Drukarnia Sady - Zenon Gil

47-303 Krapkowice, Osiedle Sady 2

www.sady.net.pl

NEPLACENÝ VÝTISK

1.vydání

Náklad 800 výtisků

ISBN: 978-83-964933-0-9

Vrbno pod Pradědem / Prudnik

2022

cz pl PŘEKRAČUJEME HRANICE PRZEKRACZAMY GRANICE 2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Kniha vyšla v rámci projektu „Putování po zříceninách v Euroregionu Praděd“, realizovaného z Fondu mikroprojektů Euroregionu Praděd

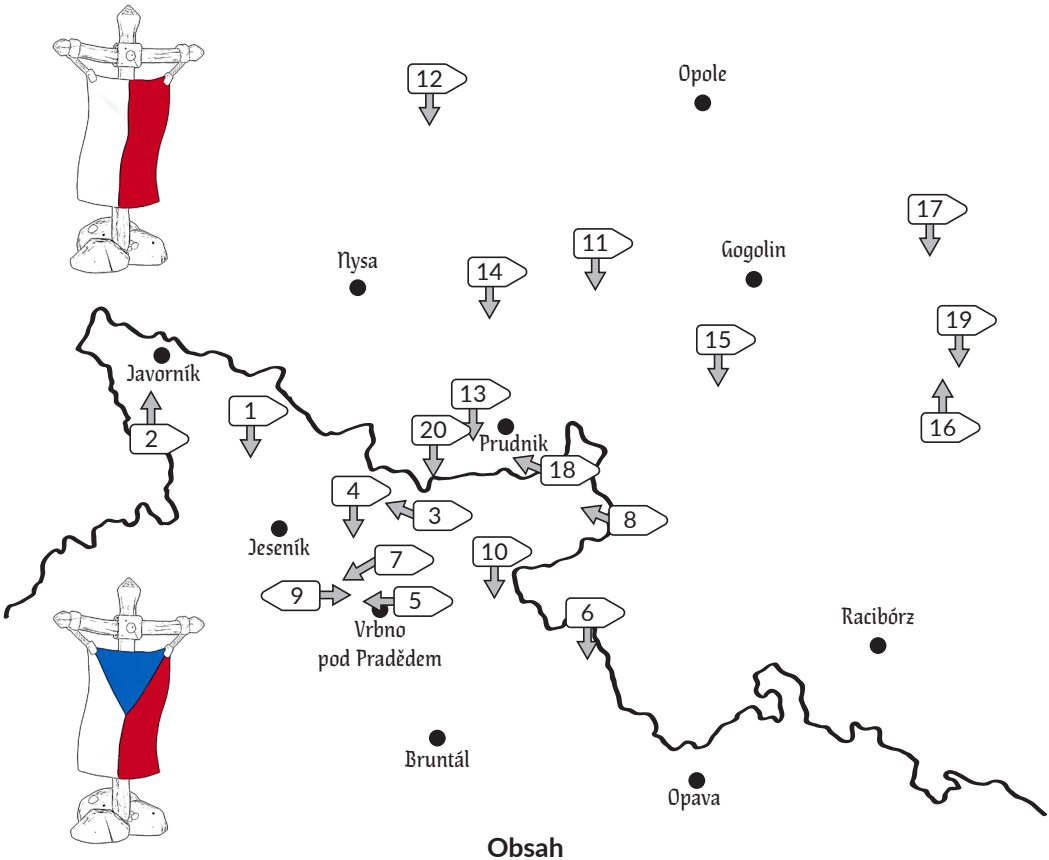

Obsah

1.	Kaltenštejn	str. 10	11.	Chrzelice	str. 81
2.	Rychleby	str. 17	12.	Kopice	str. 84
3.	Edelštejn	str. 23	13.	Łąka Prudnicka	str. 91
4.	Koberštejn	str. 29	14.	Przydroże Małe	str. 93
5.	Freudenštejn a Fürstenwalde	str. 35	15.	Rozkochów	str. 96
6.	Cvilín / Lobenštejn / Šelenburk	str. 41	16.	Sławięcice	str. 100
7.	Quinburk – Drachenburk	str. 47	17.	Strzelce Opolskie	str. 107
8.	Fulštejn	str. 54	18.	Trzebina	str. 113
9.	Weissenštejn a Rabenštejn	str. 61	19.	Ujazd	str. 116
10.	Luginsland (Burkvíz)	str. 66	20.	Zamkowa Góra	str. 119

Vážení,

s velkou radostí odevzdáváme do Vašich rukou publikaci Euroregion Praděd – krása ukrytá ve zříceninách, která vznikla realizací projektu „Putování po zříceninách v Euroregionu Praděd“ v rámci programu česko-polské přeshraniční spolupráce Interreg V-A. Je úmyslně vytvořena ve dvou jazycích, českém a polském, a se dvěma zrcadlově k sobě obrácenými začátky. Obě verze se tedy symbolicky setkávají ve středu a přispívají tak k hlubšímu poznání a propojení obou národů.

Publikace si klade za cíl nejenom rozšířit znalosti prostřednictvím faktických dat a informací, ale také zaujmout mnohdy dosud neznámými bájemi a pověstmi, které se na našem území tradují stovky let.

V neposlední řadě bychom tímto materiálem rádi přispěli ke zviditelnění a propagaci česko-polského pohraničí. Věříme, že poutavé texty, fotografie i kresby vzbudí zájem o návštěvu a prozkoumání těchto časem zapomenutých dominant.

Přejeme Vám spoustu vzrušujících zážitků při jejich objevování.

Jménem Euroregionu Praděd
Předseda

Milan Rác

Vážení,

s velkou radostí předáváme do Vašich rukou další publikaci zobrazující bohatství kulturního, historického a architektonického dědictví Euroregionu Praděd. Tato práce se neřadí mezi publikace přísně vědeckého charakteru, není to ani turistický průvodce. Přesto doufáme, že bude originální pobídkou k poznání a návštěvě kouzelných míst, v nichž se dějiny prolínají s legendami. Doufáme také, že díky jejímu vydání budou v paměti nynějších a budoucích pokolení uchovány informace o společných dějinách zdejšího příhraničí a o lidech, kteří v nich zanechali svůj trvalý otisk. Pozorný čtenář snadno postřehne, jak veliký vliv na rozvoj současného území Euroregionu Praděd měly rody Piastovců a Přemyslovců a jaký význam pro Slezsko mělo tajné setkání v paláci v obci Przydroże Małe. Přejeme Vám pěkné čtení a ještě jednou Vás srdečně zveme k návštěvě našeho regionu.

Jménem představenstva
Sdruženi polských obcí
Euroregionu Praděd

Radosław Roszkowski

Zříceniny hradů Jesenicka a Bruntálska

Kolektiv autorů Vlastivědného muzea Jesenicka

Úvod

Hrady Bruntálska a Jesenicka

Pavel Macháček

Euroregion Praděd je na české straně tvořen bývalými okresy Bruntál a Jeseník. Oba tyto územní celky jsou součástí dvou odlišných krajů – Moravskoslezského a Olomouckého. Do této rozdílnosti se symbolicky promítá i historický vývoj tohoto území, které odedávna tvořilo pomezí Moravy a Slezska. V tomto prostoru se střetávaly zájmy českých a polských panovníků stejně intenzivně jako úmysly církevních představitelů obou sousedních diecézí, jež měly své sídlo v moravské Olomouci a slezské Vratislavi.

Již letmý pohled na mapu odhalí, že koncentrace hradní architektury na tomto území je v rámci České republiky vyšší než obvykle. To bylo způsobeno celou řadou historických příčin a mocenských ambicí, které se v tomto regionu prolínaly. A právě pestrost těchto aspektů se odrazila v rozmanitosti hradních fortifikací, které sice nevznikaly ve stejném časovém úseku a neměly ani uniformní podobu, o to více jsou však hodné pozornosti.

Moravsko-slezské pomezí vstoupilo do historického dění poměrně nenápadně. Původně se jednalo o kraj ležící na periferii rodících se středověkých celků, který svou horskou polohou tvořil mezi těmito státy pomyslnou zemskou hranici. Nic na tom nezměnily ani dočasné výkyvy mocenské rovnováhy spojené se vzájemnými vpády na půdu zmítanou vnitropolitickými krizemi oslabeného protivníka. Vlastního území současného Jesenicka a Bruntálska se tyto akce, probíhající v průběhu 10.–12. století, dotýkaly spíše jen okrajově. Mnohem intenzivnější střety se odehrávaly v polské části Euroregionu Praděd, kterou udrželi ve své moci Piastovci.

Česká část Euroregionu Praděd se do sféry zájmu obou mocenských center dostala až koncem 12. století, kdy se Jesenicko stalo zájmovou oblastí otmuchovské kastelánie, zatímco Holasicko, jehož západní část tvoří Bruntálsko, bylo definitivně

připojeno k přemyslovským državám na Moravě. Šlo však o území, jež do té doby tvořilo integrální součást vratislavské diecéze. Ve sporu o desátky z Holasicka, které český král Přemysl Otakar I. postoupil olomouckému biskupství, se sice vratislavský biskup Vavřinec obrátil na papežskou kurii, nápravy však nedosáhl. Český panovník naopak svou pozici posílil založením města Bruntálu, čímž chtěl podpořit českou převahu v rozsáhlé důlní oblasti a zablokovat ambiciózní kolonizační plány vratislavské diecéze. Ta reagovala obdobně a položením základů Głuchołaz chtěla zajistit své zájmy na Zlatohorsku a zastavit postup Přemyslovců na sever.

Moravský markrabě Vladislav Jindřich sice majetek vratislavské diecéze v této oblasti násilím obsadil, ale Přemyslovci tlaku římské kurie přece jen museli ustoupit a na další expanzi v tomto směru rezignovali. O to více však svou moc na dobytém území upevňovali. K prosazování jejich zájmů měly sloužit nově založené zeměpanské hrady. První vyrostl na místě starého slovanského hradiska Cvilín, jehož založení je možné zasadit do poloviny 13. století. Méně jasná je doba vzniku Freudenštejna, který byl vybudován zřejmě někdy po polovině 13. století jako opěrný bod na severní hranici mílového práva města Bruntálu. Jeho pozici důležité fortifikace hájící zájmy Přemyslovců v oblasti, spojené s bohatými nalezišti drahých kovů, posléze převzal mnohem pevnější Edelštejn, postavený nad hornickou osadou, z níž později vzniklo město Zlaté Hory. V rukách českých panovníků však nezůstal dlouho a roku 1281 jej nemanželský syn českého krále Mikuláš I. Opavský přenechal vratislavským biskupům. Obdobnou roli jako Freudenštejn zřejmě plnil i hrad Luginsland (Burkvíz), i když v jeho případě je doba založení značně nejasná.

Specifickým vývojem prošla severní část Bruntálska (Osoblažsko), která se stala součástí majetkové držby olomouckého biskupství někdy kolem roku 1240, kdy v čele diecéze stál biskup Robert. On i jeho nástupci na olomouckém stolci se značnou měrou zasloužili o kolonizaci této moravské enklávy ve Slezsku. Oporou jejich moci na Osoblažsku se stali ministeriálové, mezi nimiž nejvýznamnější postavení získal Herbort z Fulmu, který někdy kolem poloviny 13. století založil hrad Fulštejn.

Kolonizace Jesenicka byla naproti tomu spojena s mocenskými zájmy vratislavských biskupů. Ti sice už ve 12. století získali práva k otmuchovské kastelánii, ale nejasné určení pravomocí biskupství v kolonizačním procesu pohraničního hvozdu se stalo příčinou četných sporů světské a církevní moci prakticky po celé 13. století. Aktivní postup biskupa v severním podhůří Jeseníků a

Rychlebských hor narazil na mocenské ambice vratislavského knížete Jindřicha IV., který vyrostl na dvoře českého krále Přemysla Otakara II. a po bitvě na Moravském poli se považoval za dědice politického odkazu českého krále. Biskupem nově osídlené državy označil Jindřich IV. za zcizený zeměpanský majetek, a když mu jej biskup Tomáš II. nechtěl vydat dobrovolně, přistoupil k vojenské akci.

Boje mezi knížetem a biskupem vyvrcholily roku 1284, kdy biskupské hrady Otmuchov a Edelštejn padly do rukou světského vládce. Biskup se ale nevzdal a lokální šarvátky pokračovaly i v následujících letech. Spor vyřešil až náhlý skon Jindřicha IV. roku 1290, který měl na smrtelném loži rezignovat na zeměpanská práva a odkázat biskupství zemi otmuchovskou a niskou. S tímto výkladem Jindřichova testamentu se ale neztotožnil svídnický kníže Bolko I. a vleklý zápas světské a církevní moci pokračoval i v následujících letech. Teprve nástupce Tomáše II. na vratislavském stolci, biskup Jan, s konečnou platností získal právo na území, jež se v dalších stoletích stalo državou vratislavských biskupů jako niských knížat.

V závěru 13. století vyrostlo na Jesenicku několik hradů. Již existující Edelštejn doplnily Kaltenštejn, Frýdberk, Javorník a Rychleby. Jejich staviteli byli většinou odpůrci biskupské moci. Pouze v případě Kaltenštejna je původ hradu nejasný a nelze vyloučit ani zcizení rozestavěné biskupské fortifikace rodem Wüstenhubů, který měl svou rodovou základnu na hradě Kolštejn (Branná) a na Jesenicko začal pronikat v posledním desetiletí 13. století s tichou podporou Bolka I. Kníže svídnický sice ve sporu s biskupem tvrdil, že hrad od Wüstenhubů „koupil“, nakonec však rezignoval a pevnost představiteli diecéze vrátil. To ale pro vratislavské biskupy neznamenalo konec problematického soužití s rodem Wüstenhubů, jehož příslušníci si na Jesenicku postavili hrady Frýdberk a Rychleby a v dalších desetiletích kořistili na církevním zboží. Založení hradu Javorník (dnes přestavěného na zámek Jánský Vrch) je připisováno přímo svídnickému knížeti Bolkovi I. Kamenné opory světských nepřátel vratislavské diecéze se držitelům biskupského stolce podařilo získat až s odstupem několika desetiletí a po vynaložení nemalého množství stříbra.

Neschopnost vratislavských biskupů pevně ovládnout svůj majetek se projevila rovněž anarchií, která na přelomu 13. a 14. století zavládla na pomezí jejich držav s panstvím opavských Přemyslovců. Nešlo přitom jen o zajištění bezpečnosti kupeckých karavan, ale i slibných nalezišť drahých kovů v řídce osídlených horských oblastech Bruntálska. Na sklonku přemyslovské epochy také zde vyrostlo několik menších hradů. Stezku vedoucí podél Černé Opavy a Olešnice strážily hrady Quinburk, Drachenburk, Koberštejn a Leuchtenštejn, údolí Bílého potoka jistil hrad

Weissenštejn s výše vysunutou hranolovou věží zvanou Rabenštejn.

Zatímco u prvních dvou zmíněných hradů, stejně jako v případě Weissenštejnu a Rabenštejnu, lze ve stavebníkovi tušit českého krále nebo opavského vévodu, v případě Koberštejna je zakladatel zahalen tajemstvím – vedle dvou jmenovaných nelze vyloučit ani svídnického knížete Bolka I. Poté, co Edelštejn přešel do rukou vratislavského biskupa, resp. vratislavského knížete Jindřicha IV., slábl přemyslovský vliv v této oblasti proslulé bohatstvím drahých kovů. Pokus o obnovu prestiže opavských Přemyslovců lze snad spojit s výstavbou hradu Leuchtenštejna. Dočasné oslabení jejich moci však pominulo smrtí Jindřicha IV. a s neschopností biskupa prosadit své nároky v zemi odkázané mu vratislavským knížetem, následkem čehož se Edelštejn opět vrátil do jejich rukou.

Zvláštní postavení mezi hrady na Bruntálsku měl hrad Fürstenwalde, který opavský vévoda Mikuláš II. založil před polovinou 14. století jako náhradu za menší zastarávající hrady v okolí. V průběhu druhé čtvrtiny 14. století zpustl také hrad Burkvíz, i když v jeho případě zánik pevnosti provázely dramatické události spojené s požárem a dobýváním hradu. Na druhé straně bylo období kolem poloviny 14. století na Bruntálsku spojeno s výstavbou menších šlechtických hradů Vartnova a Zátoru.

Zatímco vratislavští biskupové dokázali svou moc v druhé polovině 14. století konsolidovat, panství opavských Přemyslovců se otřásalo dědickými spory. To se ale již blížila epocha husitských válek, která neblaze zasáhla do osudu hradních sídel na Jesenicku a Bruntálsku. Reformační myšlenky odmítali jak vratislavští biskupové, tak i opavští Přemyslovci. Jejich vojenské opěrné body však byly až na výjimky zastaralé a spoléhaly jen na pasivní ochranu. Řada menších hradů na Bruntálsku v té době už dokonce ani neplnila svou funkci a byla opuštěna. Husitský vpád do Slezska v roce 1428 se hornatému pohraničí víceméně vyhnul, ovšem na severním okraji Jesenicka dobyvatelé obsadili hrad Javorník a zřejmě zpustošili nedaleké Rychleby. Hrad v Javorníku se biskupovi sice podařilo roku 1434 vykoupit, v následných zmatcích jej však kapitula nechala poněkud ukvapeně pobořit.

Neklid se na moravsko-slezské pomezí vrátil po čtyřech desetiletích v podobě střetu českého krále Jiřího s Poděbrad a jeho nástupce na pražském trůnu Vladislava Jagelonského s uherským králem Matyášem Korvínem. Poděbradovi synové tehdy drželi ve svých rukou značnou část Opavska a pro uherského krále, ovládajícího

vedlejší země Koruny české, představovali nebezpečnou hrozbu. Následovalo několik let bojů, které ukázaly, že fortifikace vzniklé na sklonku 13. a ve 14. století nejsou schopné odolat koncentrované palbě děl a praků. Jediný moderněji přestavěný hrad Edelštejn byl dobyt překvapivým přepadem podpořeným zřejmě zradou části obránců. Doba kamenných symbolů středověku se chýlila ke svému konci. Některé hrady byly v následujících desetiletích opuštěny, jiné byly rozbořeny nebo přestavěny na pohodlnější sídla a osud několika zbývajících se završil v časech třicetileté války. Epocha hradů na Bruntálsku a Jesenicku sice skončila, ale 19. století přineslo zájem o poznání jejich minulosti. Svědkové starých časů znovu ožily ve světle vykopávek a staly se symbolem odkazu dávných předků.

Kaltenštejn

Pavel Macháček

Na nevysokém kopci pod severním úpatím Rychlebských hor stojí nedaleko obce Černá Voda zřícenina hradu Kaltenštejn. Jde o jeden z mála slezských hradů, u kterého jsou zbytky původní zděné architektury dobře patrné, a umožňují tak návštěvníkovi vytvořit si představu o podobě někdejší středověké pevnosti.

Vlastní založení hradu je poněkud nejasné. Z indicií a vyústění pozdějších sporů lze pouze hypoteticky předpokládat, že impuls k jeho stavbě vzešel od vratislavského biskupa Tomáše II., který v této oblasti potřeboval vytvořit pevnou oporu své moci. Zřejmě ještě před jeho dokončením o něj však přišel a hrad se v nastalém konfliktu vratislavského biskupa s vratislavským knížetem dostal do rukou přívrženců světského panovníka, kteří pevnost dobudovali. Kaltenštejn pravděpodobně ovládli loupeživí rytíři Wüstenhubové, kteří ho po smrti vratislavského vévody Jindřicha IV. prodali svidnickému knížeti Bolkovi I. Ten nesouhlasil s církevním výkladem Jindřichovy závěti a ve snaze urvat co nejvíce z jeho dědictví se stavěl na odpor snaze vratislavských biskupů vybudovat z kraje ležícího na severním úpatí Jeseníků a Rychlebských hor církevní knížectví.

Následník Tomáše II. na biskupském stolci, Jan III. Romko, však měl na své straně papeže, a když vznesl do Říma obvinění, neměla Bolkova argumentace, že hrad vybudovaný nepřáteli církve poctivě vykoupil, šanci na úspěch. Kaltenštejn se vrátil do církevních rukou a Jan III. ustanovil na hradě purkrabím svého bratra

Dětřicha.

Nový hrad byl bergfritového typu s vysokou válcovou věží a dvoudílným palácem, který byl svou vnější stranou provázán s obvodovou hradbou. Hradní jádro vejčitého tvaru mělo rozměry 45 x 30 metrů. Na severozápadě k němu přiléhalo klesající podhradí obehnané parkánovou zdí. Na dně šachty bergfritu se v jeho vnitřním plášti nacházel pozoruhodný výklenek, jehož dno bylo překryto plochým kamenem. Po jeho odkrytí se objevila malá, pečlivě vyzděná komora o rozměrech 0,8 x 0,9 x 2 metry, sloužící patrně jako pokladnice. Vlastní přístup do věže byl položen ve výši 6 m a na zachovalém střepu bergfritu je dosud dobře patrný. Lze předpokládat, že věž, jejíž torzo dnes dosahuje výšky přes 20 metrů, mělo v minulosti nejméně tři podlaží.

V první polovině 14. století správci diecéze hrad často zastavovali věřitelům a vykoupit se jej podařilo až v roce 1345 biskupu Přeclavovi z Pohořelé (dnes Pogorzela v Polsku), který o něm před shromážděnými kanovníky prohlásil, že jde o hrad „mocně opevněný, vznešený, velmi užitečný a výnosný pro niskou zemi". Nemalý obnos 500 kop grošů bylo třeba nějak zdůvodnit. Dokončení procesu konsolidace niského knížectví pod vládou Přeclava z Pohořelé však v dalších desetiletích vedlo paradoxně ke ztrátě významu fortifikace i pod ním ležící vísky zvané tehdy Nigra Aqua (Černá Voda).

Význam hradu opět vzrostl v neklidném 15. století. Vpád husitů do niského knížectví v roce 1428 však Kaltenštejn zřejmě minul, přestože kališníci vypálili nedalekou Vidnavu a obsadili hrady v Otmuchově a v Javorníku. Spíše než předchozí zvětšení pásu hradeb dvojitým parkánem za tím stálo soustředění husitských bojovníků na rozhodující bitvu s vojskem biskupa Konráda u Nisy a další postup jejich vojenských kolon s vozovou hradbou schůdnějším

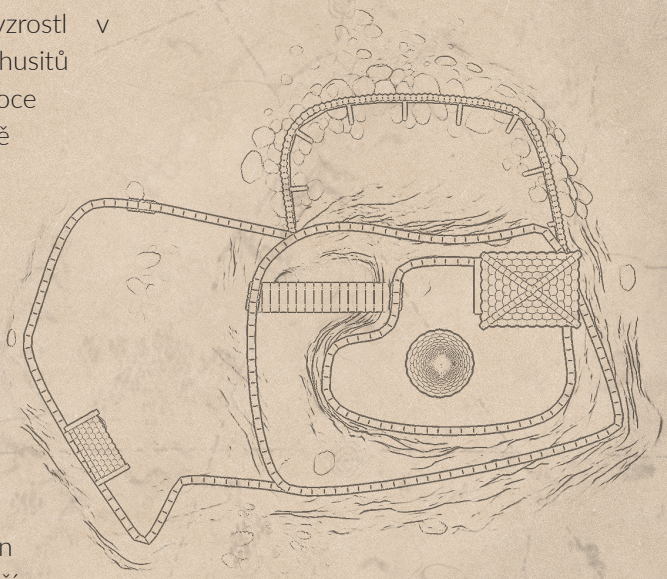

terénem slezské nížiny. V následujících letech sice Kaltenštejn zůstal v biskupových rukou, ale jeho posádka se zřejmě do riskantních bojů s kališníky, kteří ovládali většinu niského knížectví, nepouštěla a zůstala ukryta za hradbami.

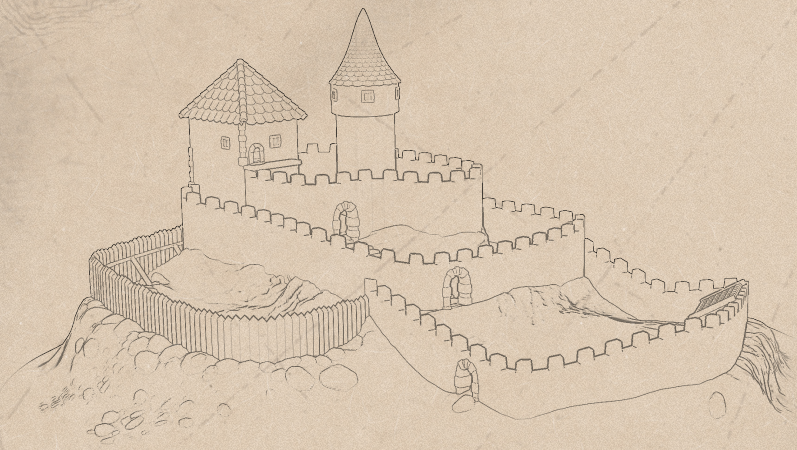

Přístupová komunikace do hradu byla po jeho zvětšení vedena od jihovýchodu podél parkánové zdi, kterou poblíž vstupní brány zesilovala flankovací věžice, umožňující boční palbu podél hradby. Hrad měl v té době čtyři brány, větrný mlýn, pivovar, maštal k ustájení koní a kolo k čerpání vody. Jeho posádka však nebyla nijak početná, což se ukázalo roku 1441, kdy se jej lstí zmocnil Zikmund Rachna, který na hrad unesl dceru hejtmana Půty z Častolovic.

Na podivnou událost se v průběhu staletí nabalily četné legendy, které už tak dramatické okamžiky obalily nánosem fabulací, v nichž nechybělo zneuctění příslušnice mocného panského rodu.

Podle jedné z verzí dobrodružného příběhu měl loupeživý rytíř Zikmund Rachna, ovládající v té době vodní hrad Neuhaus (Nový hrad), zajmout jednu z dcer kladského královského hejtmana Půty z Častolovic. Ten však byl už nějaký čas mrtev, a tak se úlohy jejího osvobození ujal Hynek Krušina z Lichtenburka, který se svou druhou manželkou – Půtovou vdovou Annou z Koldic – převzal i dědictví častolovického velmože. Od biskupa údajně získal právo k potrestání únosce na jeho území, a tak se svým ozbrojeným houfcem oblehl Neuhaus (dnes se nepatrné zbytky tohoto hradu nacházejí v polské vsi Chałupki u Otmuchova). Protože však Krušinova nedisciplinovaná družina plenila více vesnice v okolí, než hlídala, opustil Rachna v nestřežené chvíli se svým oddílem a unesenou dívkou hrad a zamířil

na Kaltenštejn. Překvapeného purkrabího, který neměl o pravém důvodu jeho návštěvy ponětí, uvěznil a dosavadní posádku vyhnal. Na Kaltenštejně ho však dostihla biskupská hotovost a hrad hájený Rachnovými dobyla. Unesená dívka byla osvobozena a násilník krutě umučen.

Přestože se dlouho předpokládalo, že šlo o nevelkou šarvátku, archeologický průzkum uskutečněný v letech 2020/2021 odkryl značné množství šipek z kuší a kulí z hákovnic, což napovídá tuhému boji.

Celá událost v sobě navíc skrývá celou řadu otazníků. Nejde totiž určit, o kterou z dcer Půty z Častolovic se vůbec jednalo, natož logicky vysvětlit některé kroky aktérů příběhu. Neuhaus nebyl žádný malý hrádek, ale klasický begfritový hrad. Stál sice pouze na nevysoké vyvýšenině, avšak jeho příkop před hradbou šlo zatopit vodou, takže jeho dobývání bylo složitější než v případě Kaltenštejna. Není také zcela jasné, proč Rachna bral při útěku rukojmí a lákal tím za sebou své pronásledovatele. Nezodpovězeno zůstává i to, proč se na Kaltenštejně zdržoval a raději nezmizel beze stopy v pohraničním hvozdu. Svolání zemské hotovosti biskupského knížectví totiž neproběhlo ze dne na den a v neklidných časech po husitských válkách, kdy právo bylo jen cárem papíru a platila síla meče, si pochybné hrdlořezy do svých služeb najímal kdejaký velmož. V sousedních zemích by se jistě on i jeho banda snadno „ztratili“ a právo biskupa by na ně nedosáhlo.

Otazníků je tak po staletích mnohem více než odpovědí. Každopádně vojenská akce hrad zřejmě příliš neponičila. Početně silnější biskupovi vojáci, podle archeologických nálezů útočící minimálně ze dvou stran, zřejmě přelezli hradby, otevřeli bránu a Rachnovy ozbrojence pak již snadno přemohli.

Záhy se také mělo ukázat, že kdysi „mocný“ hrad se změnil v nákladné břemeno, na jehož údržbu se nedostávalo prostředků.

Válečné roky vyčerpaly biskupskou pokladnu a vratislavský biskup Konrád ve snaze získat hotovost jej za 300 hřiven grošů zastavil vratislavské kapitule. Na hrad to nebyla žádná závratná suma, ale kanovníci její výši zdůvodňovali soupisem „nedostatků“. Podle jejich relace bylo nutné opravit šlapací kolo k čerpání vody, střechy na budovách i kování na dveřích. Hradní personál tehdy vedle purkrabího tvořilo 12 hlídačů, čtyři střelci, dvě služebné a kuchařka. K vybavení hradu patřily dvě houfnice, čtyři píšťaly, šest kop šípů (360 kusů) a půl sudu střelného prachu.

Na polovinu 15. století šlo o již zastaralou a opotřebovanou fortifikaci s nepříliš

početnou posádkou, která i po doplnění o poddané z okolí neměla příliš šancí proti větší skupině dobyvatelů. Toho si vratislavští biskupové byli dobře vědomi a v následujících desetiletích používali hrad jako zástavu nebo jako vězení pro své nepohodlné odpůrce.

Vojenskou hodnotu Kaltenštejnu neprověřila ani válka mezi Jiřím z Poděbrad a jeho odpůrci, mezi nimiž hrál vratislavský biskup Jošt z Rožmberka důležitou roli. Bystrý prelát totiž dobře postřehl, že v předchozích dlouholetých husitských válkách hrála hlavní roli velká, lidnatá a dobře opevněná města, na rozdíl od jednotlivě roztroušených hradů. Když se mu pak v konfliktu s českým králem podařilo v roce 1467 obsadit a pobořit základnu stoupenců kalicha na Jesenicku, kterou představoval hrad Edelštejn, raději uzavřel příměří.

Chátrající Kaltenštejn se do konce 15. století stal opět pouhou zástavou a jeho osud se naplnil na počátku 16. století, kdy měl tehdejší administrátor biskupství (a pozdější vratislavský biskup) Jan Thurzo hrad ze zástavy vykoupit, rozbořit a takto získaný stavební materiál využít k rozsáhlé přestavbě hradu v Javorníku.

Zřícenina hradu v oblasti známé Rychlebskými stezkami, zatopenými lomy a krásnou přírodou je přístupná po zelené turistické značce z Černé Vody nebo po červené turistické značce ze Žulové.

Foto: Vlastivědné muzeum Jesenicka

3D model

O kruté hraběnce kaltenštejnské

Převyprávěl Matěj Matela

Před dávnými časy, když ještě jesenické hrady kypěly životem, žila na jednom z nich, mohutném Kaltenštejně, urozená a majetná hraběnka. Ještě dlouhá staletí zůstala šlechtična v paměti zdejších obyvatel, avšak lidé na ni nevzpomínali proto, že by dbala o blaho svých poddaných. Právě naopak. Široko daleko byla pověstná lakotou, bezcitností a srdcem chladným jako led. Tmavé šaty a divoký černý kůň, na jehož hřbetu pravidelně objížděla panství, jako by odrážely její duši. Když se jí zazdálo, že některý z poddaných pracuje málo nebo špatně, vztekle zmrskala nebožáka jezdeckým bičem. Kolik bolesti jen způsobila, kolik krve prolila, slovy nelze ani vypovědět. Jizvy na zádech a tvářích ubohých domkářů mluvily za vše. Kdo jen mohl, raději se bezcitné kaltenštejnské paní zdaleka vyhnul.

Jednoho pochmurného dne dorazila hraběnka k okraji pole. Tam, pod divokou třešní skýtající ochranu před začínajícím deštěm, spatřila ženu, která kojila své dítě. Černou hraběnku zachvátil běs. Ubohé matce vytrhla robátko z náruče, mrštila s ním do trávy a nešťastnici zbičovala do krve. Potom jí poručila, aby se ihned vrátila na pole. Dítě štkavě plakalo, žena se sotva mohla postavit na nohy, ale co naplat, musela sebrat motyku a pokračovat v nařízené práci. Hraběnka vsedla na koně a se smíchem odcválala směrem ke Kaltenštejnu.

Zpráva o nebetyčné ukrutnosti černé šlechtičny brzy dorazila do všech chalup a vyvolala oprávněný vztek. Tak ohavné nakládání už poddaní nehodlali dále trpět a rozhodli se jednat. Když se druhého dne východní obzor rozzářil paprsky ještě rozespalého slunce, čekali již drábi u polí. Jaké však bylo jejich překvapení, když na robotu nedorazila jediná živá duše! Pusto a prázdno bylo rovněž u ševcovských verpánků a kovářských výhní, mlýny klapaly naprázdno, sekery zůstaly zaseknuté ve špalcích, krávy bučely ve chlévě. Panství zčistajasna osiřelo. Aby ne, když si všichni poddaní předchozího večera naložili notně zásob a rozutekli se buď do hustých lesů, nebo se vydali hledat obživu a štěstí jinam. Podezřelého klidu si hraběnka okamžitě povšimla, nenašel se však nikdo, od koho by se dozvěděla, co se vlastně děje. Znovu ji zachvátil vztek, jenž měl tentokrát být tím posledním. Její záštiplné srdce další záchvat zuřivosti nevydrželo a hraběnka padla k zemi mrtvá. Vlastní zloba ji dohnala do hrobu. Zvěst o nečekaném skonu kaltenštejnské paní přivítali poddaní s radostí a úlevou. To však ještě netušili, že jim hraběnka nedá

spát ani po smrti…

Za několik dní se konal pohřeb. Byl to věru zvláštní smuteční obřad, neboť nebylo člověka, jenž by truchlil. Přesto dobrý mrav přikazoval uspořádat řádné rozloučení. A právě tehdy se začaly dít prapodivné věci. Když průvod černě oděných hostů projel hradní bránou směrem ke hřbitovu, na okraji lesa se znenadání objevil kočár, celý ze železa a černý jako smola. Na něm nehybně stáli čtyři tmavovlasí muži odění do temně rudého šatu. Pochmurný vůz se zlověstně blížil směrem k průvodu. V hostech by se krve nedořezal – však dobře věděli, co jsou červení chlapi zač a kam chtějí mrtvou hraběnku odvézt. Když ďábelské spřežení u průvodu zastavilo, děsiví cizinci sestoupili, pozvedli rakev a naložili si ji na kočár. Nikdo jim neodporoval. Pak jeden z pekelníků práskl do koní a vůz se rozletěl k lesu. Leč běda – červení chlapi, neznalí zdejšího prostředí, najeli na kus skalního masivu čnícího ze země. Rakev nadskočila a s lomozem se roztříštila o tvrdý kámen. Po hraběnčině mrtvém těle však nebylo ani památky. Namísto ní z dřevěných trosek vyskočila černá kočka, která kvapně vběhla zpět do hradu. Zahřmělo a kočár byl tentam.

Černá kočka se prý od té doby na hradě zjevuje a žalostným mňoukáním prosí o pohlazení, jež by ji vysvobodilo. Ten, který by jejímu škemrání podlehl, by se ale sám stal kočkou. Jiná pověst říká, že hraběnka se prý na pozůstatcích kamenných zdí ukazuje v podobě bílé paní, která v rukách houpe plačící dítě a úpěnlivě prosí kolemjdoucí, aby jí nemluvně alespoň chvíli pochovali. Dítě jako by však k rukám šlechtičny někdo přikoval. I přes bolest a únavu jej proto kaltenštejnská paní musí za trest kolébat až do skonání věků…

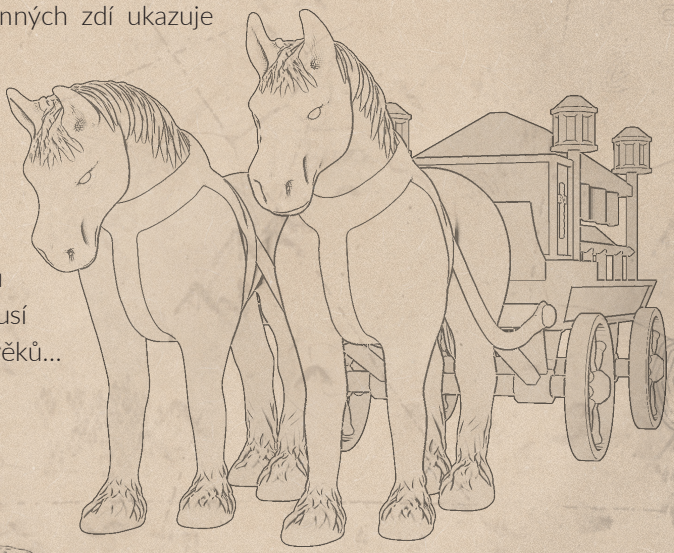

Rychleby

Pavel Rušar, Milan Rychlý

Turisté do Račího údolí poblíž Javorníku nejčastěji přicházejí za účelem návštěvy nedávno zrekonstruované Tančírny z roku 1907. Některé zdejší koncerty, představení či přednášky přenášejí svou náplní posluchače právě do doby počínajícího 20. století. Ty z návštěvníků, kteří nacházejí zálibu v dávnějších dobách, však může krátká procházka od budovy Tančírny přenést do období poněkud vzdálenějšího, totiž do časů romantického vrcholného středověku, a to přímo k jednomu z jeho nejvýraznějších symbolů – zřícenině středověkého hradu.

Rychleby leží v Hřibovské hornatině, nejsevernějším výběžku Rychlebských hor, nad levým břehem Račího potoka v nadmořské výšce 425 m n. m. Vystupují z jižního protáhlého skalnatého výběžku vrchu, který je dnes označován jako Štít, ale dříve nesl německý název Helmberg (tedy příznačněji „Přilbový vrch“). V němčině se hrad označoval jako Reichenstein, nicméně jak v případě německé, tak i české varianty se jedná o převzetí jména horského masivu, protože původní jméno hradu není známo z žádného písemného pramene.

Neznáme ani dobu založení hradu a jeho historie zůstává obestřena tajemstvím. Romantické představy o dávném původu obranné stavby v 11. století se nepodařilo potvrdit, a tak nejpravděpodobnější dobou její výstavby je 13. století, kdy docházelo ke kolonizaci území německými osídlenci a na které nepřímo poukazují také archeologické nálezy.

Navzdory tomu, že archeologové v minulosti zkoumali hrad důkladně, není ve sbírkách muzeí mnoho materiálu dochováno. Želet můžeme zejména ztraceného zlatého florénu českého krále Jana Lucemburského, ale i vzácného tesáku s vykládanou střenkou s pěti zlatými nýty. Jiné nálezy se dochovaly, za zmínku stojí především železné destičkové části ochranných kabátců pro rytíře. Právě tento nález nám pomáhá určit stáří hradu, neboť typ brnění byl typický pro druhou polovinu 13. století, a proto předpokládáme, že hrad vznikl nejpozději v této době. Další nalezenou zbrojí byly např. sekery či kopí a z pozdějšího období (zřejmě z druhé poloviny 14. století) i zbytky železné palné zbraně. Ta je vzácným objevem, protože podobných se na našem území zachovaly pouze jednotky a každá z nich je unikátem odlišným od ostatních. Zbraň, blízce se podobající prvním palným

puškám, spíše než přesností odstrašovala do té doby neznámým výbušným zvukem. Na lokalitě se objevily také potřeby pro jezdce a koně (ostruhy, třmeny a podkovy) a další nástroje různého využití (srpy, klíče, nože, háky či keramika).

Nálezem vskutku záhadným je pak tzv. Menasova ampule, kterou objevili na hradě archeologové a vlastivědní nadšenci v první dekádě 20. století při výkopových pracích. Menas byl římský voják, který uvěřil v Ježíše Krista a stal se poustevníkem. V roce 296, za vlády císaře Diokleciána, byl pro svou víru umučen. Když nastoupil na římský trůn Konstantin Veliký (v roce 306) a přiklonil se ke křesťanství, nechal naopak v místě poustevníkova pohřbu vystavět hrobku. Ta se stala vyhledávaným poutním cílem a křesťané zde začali vyrábět ampulku s motivem stojícího světce zachyceného v orodujícím gestu. Malé okrouhlé ampulky byly dle pověstí naplněny vodou z tryskajícího pramene poblíž Menasovy hrobky v egyptské poušti. Ampule pravděpodobně nalezená na této lokalitě pocházela z 6. nebo 7. století a její tajemnou a jistě podivuhodnou cestu do Javornického výběžku se nám bohužel zřejmě nikdy nepovede zrekonstruovat.

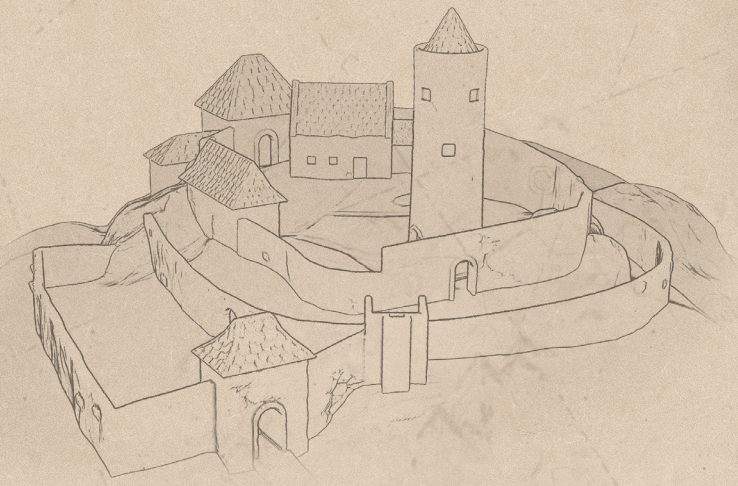

Rychleby mají oválný půdorys (přibližně 41 x 28 metrů), jejich dlouhá osa je orientována ve směru severovýchod–jihozápad. Kamenná zeď kolem hradu přirozeně kopíruje terén a byla široká po celém obvodu přes 2 metry. V nejstarší fázi se zde nacházel palác, bergfrit a malá kruhová stavba, jejíž zbytky jsou rovněž zachovány. Zdali se jednalo o pec, či studnu, nevíme. Kolem celého hradu byl vytvořen obranný příkop, spekulací je pak přístupový padací most na severní

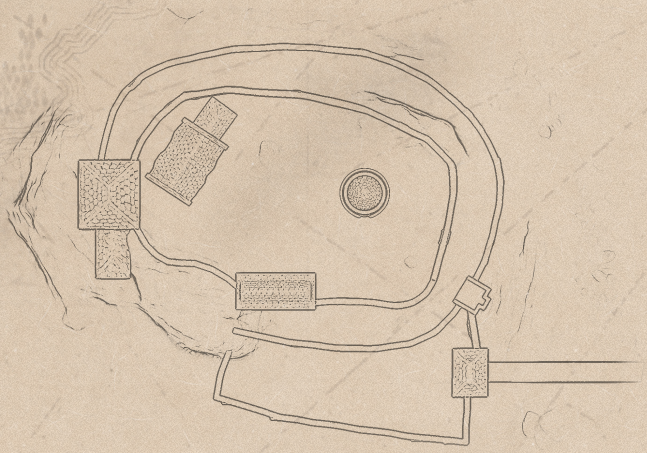

straně. V dalších fázích byla vystavěna jedna obytná budova na jižní straně nádvoří a také dvě budovy mimo opevnění, pravděpodobně šlo o kuchyň a obrannou věž určenou pro flankování (boční palbu) potenciálních útočníků ze západu. Flankovací stavba nejasného stáří byla zbudována vně hradeb i ve východní části.

Absence písemných pramenů naši znalost dějin hradu silně omezuje. Rychleby nepochybně společně s protějším Pustým zámkem a dalšími fortifikačními prvky v okolní krajině

Foto: Euroregion Praděd

zajišťovaly obranu proti potenciálním vpádům ze severovýchodu a strážily údolím probíhající kupeckou stezku vedoucí z Kladska směrem k Nise, není však možné určit, kdo hrad postavil a před kým konkrétně chtěl oblast bránit. Také informace o zániku hradu nám mohou poskytnout pouze prameny hmotné. Z nich můžeme vyčíst náhlé přepadení, částečné vypálení a opuštění opevnění, a to zřejmě v první polovině 15. století.

V první dekádě 20. století byla zřícenina po výkopových pracích v duchu doznívajících romantických představ „zrekonstruována". Tato částečná obnova však napáchala více škod než užitku, neboť na některých místech spíše zahladila skutečnou historickou podobu hradu.

O Zeleném rytíři z rychlebského hradu

Převyprávěl Pavel Rušar

V dobách dávného středověku, kdy svět patřil dobrodružným králům, statečným rytířům, bohabojným mnichům, vznešeným dámám a také zákeřným lapkům, byl v hlubokých hvozdech Rychlebských hor hrad po nich samých pojmenovaný ve svém největším rozkvětu. Vysokou věž, pevnůstky, stáje a kuchyni doplňovaly dva paláce. Vše obíhala hradba tak vysoká, že by se nenašel mládenec, který by se odvážil seskočit z ní na nádvoří, a mocná tak, že by ji neprorazil ani kanón císařského vojska.

Z jednoho z paláců hrad spravoval moudrý kastelán jménem Gernot. Ve službách svého knížete byl již dlouhá léta, postavu měl vyzáblou a jeho tvář již dávno pozbyla někdejší zápal pro svěřenou službu. Jeho hrad měl zajišťovat obranu kupecké stezky spojující Kladsko a Nisu. Netrvalo dlouho a tento rytíř, jehož brnění již neslo patrné znaky času i letitých zkušeností, povolal k sobě posla řka: „Můj úsudek už není jasný, myšlenky mám temné a duše má se těší více k Bohu než k dalšímu boji. Vydej se na cestu ke knížeti, musí vyslat mého nástupce. Čas nadešel." Posel vybral ze stájí urostlého ryzého hřebce, nabral zásoby a vydal se na dlouhou cestu přes skalní hřbety, hluboká údolí i vysokohorská sedla.

Okolí hradu bylo bezpečné, o řád se starala hradní posádka. Sedláci, domkaři i chalupníci v okolních vískách posla zdravili a mávali na něj. Zůstávali však jako zkoprnělí, když se doslechli zprávu, kterou nesl. „Kdo jen může ctihodného pana

Gernota nahradit?“ tázali se zkormouceně.

Když posel opustil kraj Rychleb, dlouhou dobu nikoho nepotkal. Po několika dnech a nocích narazil na dřevorubce kácející v bukovém lese. S úlevou se s nimi dal do řeči. Co mu však pověděli, mu na klidu nepřidalo. „V okolí řádí banda lapků, vede je bývalý hrabě, zrádce krále a obávaný válečník. Drancují vesnice, pálí, loupí, berou majetek i mladé dívky. Přepadávají pocestné, jako jsi ty!“ Posel v obavách polkl na sucho. Od svého pána měl příkaz a musel jej splnit stůj co stůj, na rady mužů nesměl dát. Vsedl tedy na koně a klusem se vydal do chmurných lesů. Stmívalo se, blížila se noc.

Slova dřevorubců se ukázala jako prorocká. Sotva zmizely poslední sluneční paprsky, s mocným řevem, halekáním a lomozem obklopily na cestě poblíž tříštivého vodopádu mladého posla lapkové. Jejich vůdce se představil jako Zelený rytíř a v zeleném byl i oděn. Jeho povýšené chování a spisovná mluva poukazovaly na šlechtický původ. „Dáš-li nám, co máš, a povíš-li, kdo jsi, kam jdeš a kdo tě posílá, unikneš smrti.“ Posel nejprve nechtěl o svém úkolu nic říct, věře, že pár zlaťáků zlotřilce uspokojí. Peníze však Zeleného rytíře mnoho nezajímaly a po hrozbě mučením posel svůj příběh prozradil. Věřil, že bude zamordován, a začal se modlit. Hřmotný lapka s šedivým plnovousem, který posla násilím držel, jej ale překvapivě na pokyn rytíře propustil. Ryzáka i zásoby si horda hromotluků ponechala a posel zůstal v hlubokých horských lesích na hony vzdálen od nejbližší vesnice sám.

Netrvalo dlouho a do rychlebského hradu v doprovodu svých kumpánů zamířil nový kastelán. Sám se tak alespoň představil. Stařičký Gernot jeho podvod neodhalil a v kraji nebylo jiné moci, která mu mohla vzdorovat. Nová vláda byla krutá. Lakotní a bezcitní žoldáci Zeleného rytíře doslova trýznili podhradí s okolními sídly, vybírali nové a nové berně, kdo odporoval, byl zmrskán koňskými biči. Ze všech sýpek se plnily pouze ty hradní, ze všech pokladnic přetékala jen ta kastelánská. Konfiskovány byly louky, pole i celá stavení. Zelený rytíř byl čím dál majetnější. Kromě moci a majetku jej zajímaly jen dívky. Ty, které ho odmítly, nebo ty, které se mu omrzely, nechal zemřít v hladomorně.

O jednu však mimořádně stál. Když jej odmítla, poslal své pacholky, aby vybrali zvýšené daně v její vsi. Tak vyprázdnila její rodina všechny zlaťáky z pokladny a když výběrčí udeřili opět a další zlato nezískali, dívku vzali na hrad jako rukojmí. S dívkou pak zajali i faráře z nedalekého městečka Javorníku. Ten měl volky nevolky nešťastnici se Zeleným rytířem oddat. „Poddej se mi a bude se ti dobře žít. Budeš

paní na Rychlebech! Odměním tvou rodinu, otce učiním svým štolbou, bratr dostane dva páry bílých koní i s kočárem. Zlatem a šperky tvou matku vyzdobím!“ hřímal Zelený rytíř. Nic mu to nebylo platné. „Raději zemřu, než abych se stala tvojí ženou,“ odpověděla a začala hořce plakat. „Oddej nás bez jejího souhlasu! Stejně neví, co říká. Já jsem zde pánem a bude po mém!“ křikl rytíř na faráře.

Pastýř javornických duší měl pro strach uděláno. Hluboká víra v Boha mu dodávala odvahy i proti čirému zlu, které spatřoval v temně zelených očích zlého rytíře, v jeho zlosti a zpupnosti. „Oltář, který jste nechal přinést, zase odneste. Dívka zde byla zavlečena násilím stejně jako já, za chotě vás dobrovolně nepojme, neoddám vás. Raději zemřu s ní,“ prohlásil rozhodně. Bez jediného slova pokynul rytíř přítomnému katovi. Kat rozuměl, pokyn znamenal smrt. Když se druhého dne rozzářily sluneční paprsky nad východní stranou hradu, sťal kat nebohého faráře sekerou.

V té době po mnoha útrapách dorazil Gernotův sluha ke svému zeměpánovi. Mírný vládce byl zkroušen možným nebezpečím, které hrozilo jeho milovanému kraji. Hned dal vypravit vojsko. Rytíři ve stříbrných brněních s korouhvemi, knížecí družina, členové královské jízdy, vozkové se spřeženími plnými zásob i vazalové se svými ministeriály, všichni vyrazili na dlouhou výpravu proti lapkům ovládajícím zeměpanský hrad. Chřestilo se zbraněmi, vojsko oplývalo meči, noži, sekerami, luky s šípy. Přechody ostrých horských hřebenů, putování dlouhými údolími a rovinami, překonání strží a roklin, to všechno a mnohé další nástrahy čekaly knížecí armádu, než se dostala pod hrad Rychleby. S tím, jak se blížila, dozvídal se i kníže o útrapách, které musel lid pod jhem krutovlády Zeleného rytíře zažívat. Zklamáním zaplakal a nařídil první zteč. Tu obránci odrazili.

Dívka byla již mrtva. Ležela pod skálou na jižní straně, která jediná svou výškou slibovala hradu nedobytnou pozici. Její odhodlání nevydat se bylo nezdolné a zlý pán nebyl trpělivý. Uvěznil ji v hladomorně, ale dívka uprchla a před svými pronásledovateli skočila z hradební zdi. Svého činu Zelený rytíř nezalitoval, neznal soucit. „Přišli jste pozdě, majetky a zlato mi pomohly vybudovat silnou posádku, hrad nedobudete,“ posměvačně křikl na obléhatele, když vyzvedávali tělo mrtvé. Při pomyšlení, kolik dalších nevinných by padlo při dobývání hradu, rozhodl se kníže k tomu, na co Zelený rytíř ani nepomyslel. Nařídil celou obrannou stavbu obětovat. Jezdci tedy hrad zapálili a všechny živé bytosti včetně Zeleného rytíře v plamenech našly smrt.

Když se dobyvatelé dostali za zdi spáleného a pobořeného hradu, jednu bytost přece jen nalezli. Když ji spatřili, zděšeně vykřikli úlekem. Ze sklepení jednoho paláce se vinul zelený had, nebyl však živý, byl pouhým přízrakem. Zjevuje se dodnes, vždy o Květné neděli. Žárlivě prý střeží svůj zlatý poklad, který zmizel při požáru hradu beze stopy. V tlamě má zlatý klíč od ukryté pokladnice, po kterém čas od času zatouží nejeden dobrodruh hledající bohatství v ruinách středověké zříceniny. Je to však zlý přízrak a had přes falešný slib propůjčení klíče chtivé nešťastníky usmrtí.

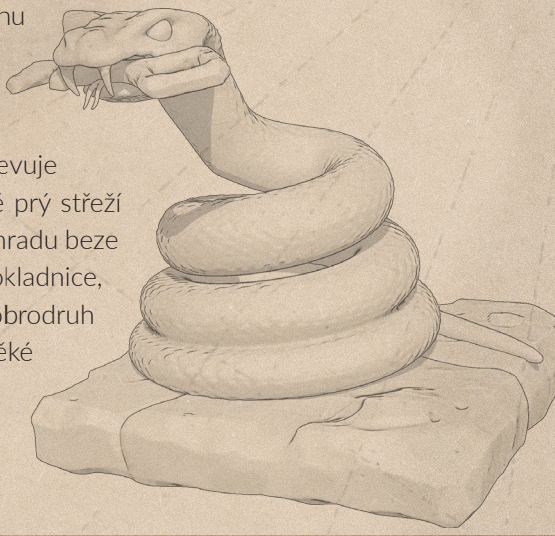

Edelštejn

Pavel Macháček

Současné skrovné pozůstatky hradu na Zámeckém kopci nad Zlatými Horami jsou v naprostém kontrastu s významem, který fortifikace po celou dobu své existence sehrávala. Území na severním okraji pohraničního hvozdu, kde bylo začátkem 13. století odkryto bohaté naleziště drahých kovů, se stalo předmětem zájmu českých panovníků i vratislavských biskupů. V tomto střetu měli navrch Přemyslovci, kteří zlaté doly pod Příčnou horou udrželi pod svou kontrolou a zřejmě někdy po polovině 13. století nechali k ochraně níže ležící hornické osady a nedaleké hojně využívané zemské stezky vystavět hrad tehdy obvyklého bergfritového typu. Stalo se tak nejspíše někdy po vpádu polských Piastovců a haličského knížete Daniela na Opavsko v roce 1253. Přesné datum založení hradu nelze doložit.

Pevnost vznikla na ideálním místě s dalekým výhledem do slezských rovin, jež bylo ze severní, východní a západní strany chráněno prudkými svahy. Monumentální založení o rozměrech přibližně 120 x 65 metrů svědčí o tom, že příslušníci vládnoucí dynastie přikládali hradu mimořádný význam a pokládali ho za důležitou oporu své moci na pomezí Moravy a Slezska. Vlastní fortifikaci

lze zjednodušeně rozdělit na horní a dolní hrad. Výše položená jižní část hradu měla tvar trojúhelníku s lehce vyklenutou přeponou obvodové hradby, do níž byla v nejzranitelnějším místě zasazena válcová věž. Za věží byl u jihozápadní zdi dokonale skryt dvouprostorový palác a zřejmě již v prvotní fázi výstavby vyrostly v horním hradu také další dvě zděné budovy, jejichž vnější stěnu, podobně jako u paláce, tvořila obvodová hradba. Ta patrně později také obepínala severně ležící, níže položený dolní hrad, který měl půdorys nepravidelného obdélníku a byl zprvu ohrazen jen palisádou. Ležel oproti hornímu hradu o cca 5–7 metrů níže a sloužil zřejmě k hospodářským účelům. V nejstarší etapě existence hradu patrně vznikla i cisterna při východní hradbě a okružní příkop horního hradu s předsazeným valem zakončeným pravděpodobně palisádou.

Hrad Edelštejn se stal severozápadním výběžkem rozsáhlého údělu na pomezí Moravy a Slezska, který Přemysl Otakar II. předal do správy svému nemanželskému synovi Mikuláši I. Ten po návratu ze zajetí po bitvě na Moravském poli hledal spojence proti nárokům královny vdovy, jež mezitím jeho knížectví s centrem v Opavě ovládla a usídlila se na hradě v Hradci nad Moravicí. Protože v době bezvládí Mikulášův leník Ota z Linavy škodil na církevním zboží, přenechal v rámci náhrady škod roku 1281 opavský vévoda Edelštejn biskupovi. Tímto vstřícným krokem získal zároveň spojence k prosazení svých nároků na Opavsku.

Biskup se však z držby mocného hradu dlouho neradoval, neboť o něj během sporu s vratislavským knížetem Jindřichem IV. zase přišel. Po smrti vratislavského vévody se Edelštejn vrátil do majetku opavských Přemyslovců, v jejichž rukou

setrval až do roku 1339, kdy jej opavský vévoda z blíže neznámých důvodů musel postoupit českému králi Janu Lucemburskému. Z majetku královské komory získali hrad opavští Přemyslovci opět roku 1361. V následujících letech se Edelštejn v rámci dělení vévodství mezi členy rozvětvené dynastie stal formálním centrem hlubčického panství, které připadlo Mikuláši III. Pokus o následnou integraci roztříštěných držav opavských Přemyslovců Přemkem I. sice vedl k těsnějšímu sepětí Hlubčicka s jádrem vévodství v Opavě, ale po Přemkové smrti nebyli schopni nalézt společnou řeč a vévodství bylo opět rozděleno na několik údělů.

Do doby, kdy hrad sloužil jako formální centrum hlubčického panství, lze zřejmě zasadit ohrazení předhradí zděnou hradbou spolu s výstavbou nárožní věže, jakkoli je její současná podoba spíše novodobou záležitostí z přelomu 19. a 20. století spojenou s pokusem o romantickou přestavbu hradní zříceniny.

Vpád husitů do Slezska hrad zřejmě nijak nepoškodil, neboť Hlubčicko patřilo k té části vévodství, pro kterou Přemkův syn Václav II. Opavský vyjednal s představiteli kalicha příměří. Nebylo to zřejmě zadarmo, ale husitské vojsko Hlubčicko skutečně nepoplenilo a raději se soustředilo na drancování biskupského knížectví. Po smrti Přemka I. došlo opět k dělení vévodství mezi jeho syny. Hlubčicko s Edelštejnem získal nejprve Mikuláš IV., posléze Václav II. Neutěšená finanční situace však knížete přinutila, aby roku 1440 zastavil bohaté zlatohorské doly s hradem Edelštejnem opolskému knížeti Bolkovi jako záruku za dluh ve výši 800 kop grošů s dodatkem, že ponese zároveň veškeré náklady v případě stavebních úprav.

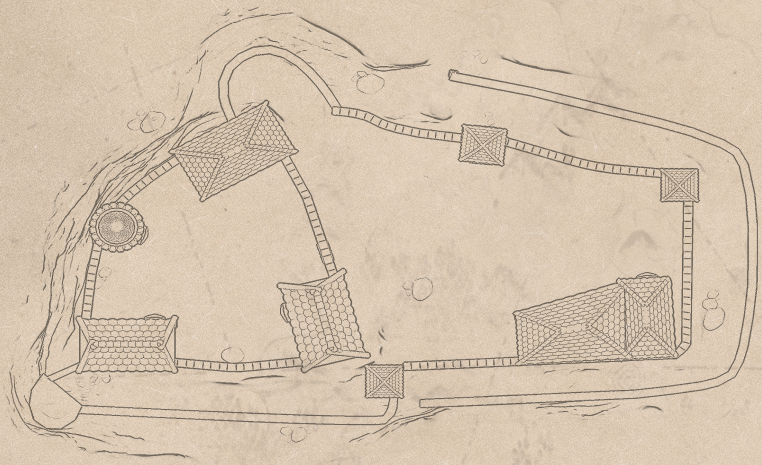

Dravý Piastovec, který si dokonce pohrával s myšlenkou na ovládnutí celého Opavska, uměl této klauzule bezezbytku využít, když nechal hrad po požáru nákladně přestavět a učinil z něj největší pevnost na moravsko-slezském pomezí s prvky vlastní aktivní obrany. Edelštejn získal věnec progresivního opevnění se střeleckými a dělovými baštami. Nákladná modernizace znemožnila Václavu II. vyplatit jej ze zástavy a hrad zůstal v rukou Bolka I. Opolského. Tehdy došlo k dobudování mohutného opevnění předhradí, jehož severní hradba dosáhla snad až čtyřmetrové tloušťky. Okružní příkopy kolem hradu byly prohloubeny a jejich stěny byly vyzděny nasucho kladenými kamennými deskami. Zároveň byl zvětšen čelní val na severní straně, dovolující rozestavení těžších palných zbraní na jeho plochém temeni.

Bolkovy požadavky na účinnou dělostřeleckou obranu vyústily také ve zřízení bastionů zpevňujících okružní val před příkopem. Zároveň s postupnou proměnou původního hospodářského předhradí na severní straně v silně opevněnou součást hradu bylo ekonomické zázemí vytlačeno před pevnost, před druhý vnější val na jižním temeni ostrožny.

Po vévodově smrti roku 1460 přešel hrad nejprve do rukou jeho bratra Mikuláše Opolského, ovšem ten jej záhy musel postoupit českému králi Jiřímu z Poděbrad. Hrad se v následujících letech stal pevnou základnou utrakvistické strany ve Slezsku a jeho purkrabí Jan ze Žerotína z něj podnikal nepřátelské vpády na území vratislavského biskupství. Jeho nepřítomnosti na hradě v roce 1467 využila katolická strana vedená vratislavským biskupem Joštem k překvapivému přepadu hradu, při kterém se zřejmě za pomoci zrady části obránců Edelštejnu zmocnila. Biskup poté nechal rozlehlý hrad pobořit, aby nemohl sloužit jeho nepřátelům.

Poškozená pevnost již nebyla vratislavskými biskupy obnovena, chátrala a v následujících staletích sloužila jen jako zdroj stavebního kamene. Na počátku 20. století se skrovné pozůstatky hradu staly objektem zájmu milovníků středověké historie. Kopec byl odlesněn, vybudována byla přístupová pěšina s lavičkami, ale pokus o romantickou přestavbu nakonec ztroskotal na nedostatku financí.

V posledních desetiletích proběhl na místě bývalého hradu a jeho okolí archeologický průzkum, který přinesl cennou kolekci keramických a železných nálezů. Přestože v současnosti zbývá z Edelštejnu jen několik fragmentů

původního mocného opevnění, jeho návštěva rozhodně stojí za to. Na zříceninu lze od městského muzea ve Zlatých Horách vyrazit po Zlatohorské hornické naučné stezce nebo využít modrou turistickou značku.

Foto: Vlastivědné muzeum Jesenicka

Loupeživí rytíři na Edelštejně

Převyprávěl Matěj Matela

Ani se nechce věřit, že z hradu, jenž patřil k nejmohutnějším v celém Slezsku, zbylo dodnes jen několik kusů zdiva, choulících se ve stínu mocných buků a postupně obrůstaných nemilosrdnou zelení. V dávných dobách, kdy se ze severovýchodního úbočí Příčného vrchu nesly veselé písně hudců, pištců a trubačů a hradním nádvořím se rozléhal ryk urozených pánů rytířů hotovících se v brnění na hrdinské výpravy, věřili obyvatelé hornického města Cukmantlu, že tak velkolepý hrad nemohla vytvořit lidská ruka. Edelštejn prý zbudovali obři, kteří nad ubožáky lopotícími se v údolích chtěli mít dobrý výhled. Aby ne, když si několik

domkářů, děveček, pradlen a horníků tito strašliví giganti dopřávali k obědu! Kraj pod lidožrouty úpěl sto let, poté zmizeli neznámo kam…

Edelštejnské zdi však neosaměly nadlouho. Zakrátko se zde totiž usídlila banda zlotřilých loupeživých rytířů, kteří hrad trochu vyspravili a opět z něj učinili místo, jemuž se každý již zdaleka rád vyhnul. Nelze ani vypovědět, jakých ohavností se na ubohých obyvatelích v podhradí tato darebná cháska dopouštěla. Protože to však byli chlapíci vesměs líní, do údolí se pouštěli jen zřídkakdy a raději ve tmě noci vyčkávali za vzrostlými javory a duby lemujícími obchodní stezku vedoucí kousek pod hradem. Jakmile zlotřilci v tichu noci zaslechli, že po hrbolaté cestě drkotají kola formanského vozu, sesypali se na náklad jako roj lesních včel. Když vyděšený vozka nekladl jejich zločinným rejdům odpor, obrali ho jen o šat a se smíchem jej zahnali do hloubi lesa, kde se často stal obětí dravé zvěře. Formani, kteří se lapkům srdnatě postavili, však byli bez milosti na místě zamordováni. Kraj upadal, vrchnost si nevěděla rady. V hlavách místních lidí, kteří již nemínili zločiny na Edelštejně dále trpět, se ale zrodil mazaný plán.

Bylo všeobecně známo, že nezvedená čeládka nejraději olupovala kupce, kteří tudy z dalekých Uher přiváželi víno. Inu, sladké tokajské chutná přece jen o poznání lépe než zlaťáky a drahé kamení, kterého ti lotři už beztak měli nastřádáno habaděj. Po vydařeném lupu pak chlapi mizerní načas dali se svými darebnostmi pokoj – vždyť vypít tolik soudků lahodného vína, to zabere nějaký čas i trénovaným pijanům. A právě záliba v hroznovém moku se edelštejnským stala osudnou…

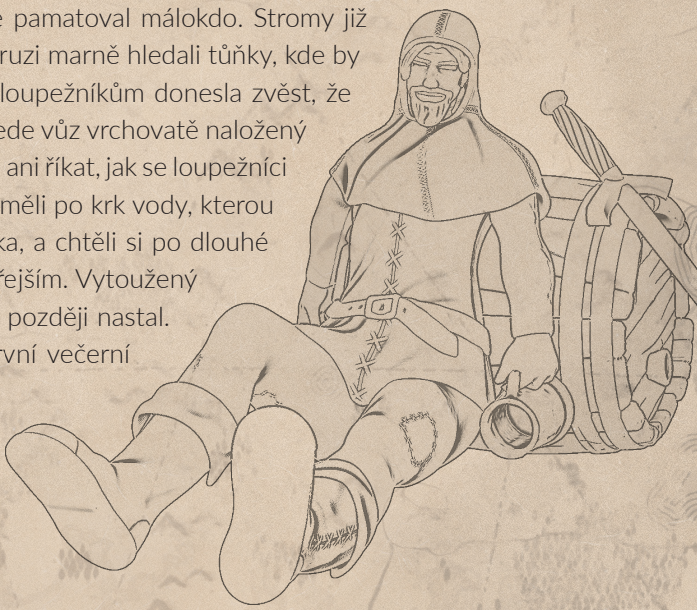

Tak horký konec léta zde pamatoval málokdo. Stromy již pozbyly skoro všeho listí, pstruzi marně hledali tůňky, kde by se mohli svlažit. Tehdy se k loupežníkům donesla zvěst, že pod hradem zanedlouho pojede vůz vrchovatě naložený tím nejlepším vínem. Netřeba ani říkat, jak se loupežníci zaradovali. Více než kdo jiný měli po krk vody, kterou nabírali ze Zámeckého potoka, a chtěli si po dlouhé době svlažit hrdlo něčím ostřejším. Vytoužený okamžik skutečně o dva dny později nastal. Když se na nebi rozzářila první večerní hvězda, uslyšeli lapkové z heřmanovické strany ržání koně. Za temnou siluetou uherského hnědáka se po

chvíli objevil i forman s nákladem. Vozka se ani nenadál a lapkové již s vidinou prohýřených nocí vesele kouleli náklad do svahu směrem k hradní bráně. Když za nimi zapadla závora, s neskrývanou radostí vyrazili zátky a jali se chlemtat víno přímo z beček, jako by nepili celý rok. Netušili však, že chytří vesničané přimíchali do vína silný lektvar na spaní. Za několik chvil tak všichni mordýři do jednoho usnuli. To již za hradbami čekali ozbrojení vojáci, kteří prolomili bránu a s loupeživými rytíři se krátce vypořádali. Tak během krátké chvíle skončila hrůzovláda edelštejnských ničemů nad zdejším krajem.

Koberštejn

Jan Petrásek

Nad vrcholkem vysokým 934 m n. m., příznačně nazvaným Zámecký vrch, se vypínají poslední zbytky hradní zříceniny, kterou obtáčí od jihu k severu a dále na západ tok Černé Opavy. V současnosti se nad vrcholky smrkového porostu majestátně tyčí pouze část zdiva, která představuje původní jádro hradní soustavy, a tak má dnešní návštěvník procházející se okolím Horního Údolí či Rejvízu možnost představit si podobu hradu v době jeho vzniku, tj. v posledních letech 13. století. K tomu, aby si celý komplex prohlédl zblízka, však musí příchozí vynaložit nemalou fyzickou námahu, zvláště zvolí-li si východní přístup po zelené značce stoupající prudce na vrcholek. Druhá cesta vede po stejné značce z opačného směru, od Opavské chaty nedaleko Ruského hřbitova (bývalý zajatecký tábor z období druhé světové války).

Podobně jako u některých hradů ve sledované oblasti postrádáme i v případě Koberštejnu jakoukoliv písemnou zmínku. Výjimku představuje pouze urbář zlatohorského panství z roku 1687, který vyjmenovává již pusté hrady, jež si udržely své původní jména, mezi nimi rovněž „Koberstein“. Datovat vznik hradu a jeho stavitele tak můžeme pouze s jistou dávkou pravděpodobnosti předpokládat. Ačkoliv datace vybudování objektu zhruba na přelomu 13. a 14. století nevzbuzuje mnoho pochybností, iniciátora stavby lze hledat ve více osobách. Náročnost podniku celé akce však prozrazuje vysoké zeměpanské postavení fundátora. Mohl jím dost dobře být opavský vévoda, patrně Mikuláš I., nebo naopak představitel slezského prostředí – vratislavský biskup, nebo dokonce svídnický kníže Bolek I., kterého máme doloženého rovněž jako stavitele javornického hradu. Otazníky

okolo zakladatele vyvstávají zejména v souvislosti s polohou Koberštejnu. Nacházel se totiž v těsné blízkosti hranice s opavským vévodstvím a rovněž nedaleko (zhruba 4 kilometry) od zřejmě dříve vybudovaného hradu Quinburku, ležícího na moravském, resp. opavském území. Nabízí se tak přirozeně hypotéza, že byl Koberštejn vystavěn jako jeho protiváha, ačkoliv následně oba hrady sloužily zejména jako objekty střežící kupeckou cestu údolím Černé Opavy, tzv. Jesenickou stezku. Od roku 1342, kdy se vratislavský biskup, resp. niský kníže, dal v ochranu českému králi Janu Lucemburskému, již rozhodně žádné pnutí mezi oběma hrady panovat nemohlo a Koberštejn navíc patrně získal opavský vévoda Mikuláš II. Ten zřejmě nechal hrad přestavět a rozšířit. Zánik Koberštejnu coby místa disponujícího ozbrojenou posádkou, tedy lépe řečeno jeho zpustnutí, můžeme dle archeologických nálezů datovat na přelom 14. a 15. století.

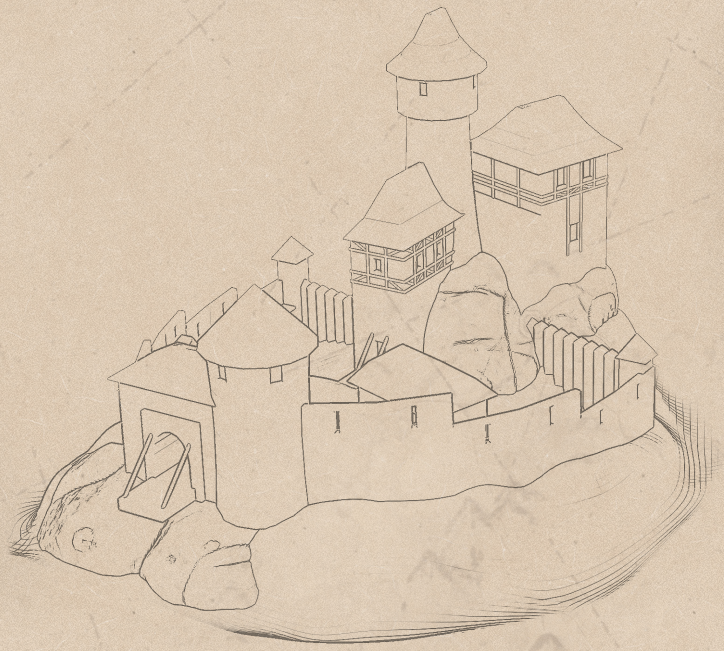

Do dnešních dnů se z hradu dochovalo zmíněné, takřka desetimetrové torzo zaoblené kamenné stavby stojící na skalním výběžku, která byla v minulosti dlouho dobu považována za bergfrit. Nejnovější poznatky však naznačují, že se jednalo spíše o čelo tří až čtyř prostorové palácové stavby o délce okolo 20 metrů, rozšiřující se jižním směrem a netypicky spojující jinak běžně samostatné stavby. Tato interpretace tímto zároveň odmítá existenci paláce až za věží na

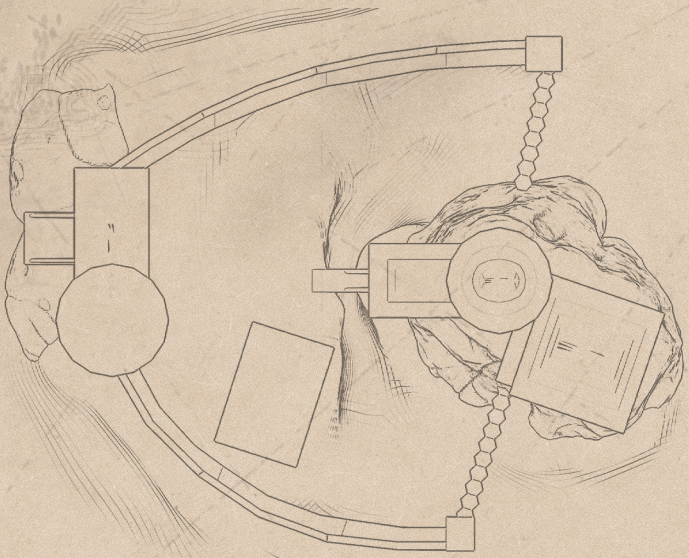

samostatném skalisku. Nevylučuje však možnost dvou vývojových fází hradu, a tedy původní existenci samostatné hradní věže o desetimetrovém průměru, s válcovou místností a kamenným schodištěm. Prostor na jižní straně po přestavbě ještě doplňovala menší budova o rozměrech 8,5 x 8,5 metru, po níž se dochovaly zbytky základového zdiva. Stavba byla zasazena do hradební zdi, obtáčející celý areál, jež byla nejmohutnější na jižní čelní straně. Obranu hradu nadto zesiloval ve skále vysekaný příkop (v nejširších místech dosahující takřka 30 metrů) a 2–3 metry vysoký val, tvořící první překážku. Tyto obranné prvky měly patrně kompenzovat nepříliš vhodné umístění prvotní věže, která však na druhou stranu umožnovalo kontrolovat široký okolní prostor v údolí. Přístupová cesta do fortifikace vedla po hřebeni od jihu, vstup do hradu však není možné přesně určit. Patrně však mohl vést po vysekané skalní lavici.

O podobě hradební posádky nejsme bohužel vzhledem k nedochovaným písemným pramenům schopni nic bližšího konstatovat. O jejím životě na hradě však může alespoň trochu prozradit archeologický materiál. Během výzkumu prováděného ve 30. letech 20. století byly vedle běžného keramického materiálu, datovaného do 14. století, nalezeny rovněž kovové předměty, mezi nimi zlomky ostruh a destičkové zbroje, dále kotvice (nášlapný ježek – zbraň proti koňské jízdě), část hornického želízka či masivní tesařská sekyra. Mezi dochovaným materiálem

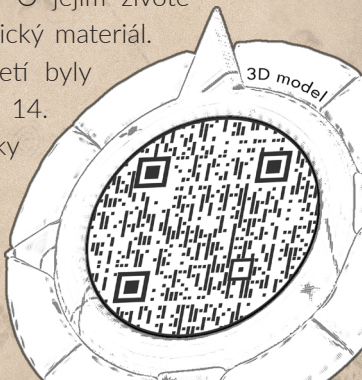

však chybí militaria, ačkoliv je zaznamenána zmínka o nálezu hrotů šípů několik desetiletí před provedeným archeologickým výzkumem (spolu s lahví z cínu a kostěným dětským dudlíkem). Absence vojenských artefaktů tak patrně vylučuje možné pokusy o dobývání hradu. Zvířecí kosti, včetně výrobků z nich, a především drobná hrací kostka zase naznačují, jak monotónní musel být život patrně ne příliš početné hradní posádky, tvořené zřejmě pouze několika rytíři či tzv. svobodníky (sedláky disponujícími jistou svobodou a majetkem). Kdy přesně a proč jej posádka opustila, nevíme, snad vybírání celních poplatků nepřinášelo požadované zisky, a zeměpán tak přestal mít zájem na jejím vydržování. Nevyužívaný a neudržovaný hrad postupně chátral a nejpozději v roce 1800 již jeho ruiny patrně vykazovaly dnešní podobu, jak lze soudit z dobové mapy Zlatohorska. Věž však v té době měla zřejmě ještě svou původní výšku. Dle zprávy z roku 1905 (pokud ji ovšem můžeme považovat za hodnověrnou) strhl blesk vrchol věže a zapálil dřevěné části hradu, ačkoliv se o původní prvky hradu jednat nemuselo.

Foto: Vlastivědné muzeum Jesenicka

Hra v kuželky na Koberštejně

Převyprávěl Matěj Matela

Do jesenických hor pomalu a tiše přicházel podzim. Údolími poklidně táhly šedomodré mlhy, zelené listí stromů se pozvolna odívalo do zlatých a hnědých odstínů. Země ale dosud sálala teplem, které v ní zanechalo letní slunce, a vál příjemný jižní vítr.

Byl zrovna jeden z těch krásných zářijových dnů, když dva pasáčci z Horního Gruntu vyhnali svěřený dobytek jako obvykle na louku pod zříceninou hradu Koberštejn. Kravky se ihned s chutí pustily do řídkého porostu trávy a pestrobarevného kvítí, jako by tušily, že je zanedlouho čeká jen seno a občas něco ječného šrotu. Pasáčci usedli k vyhaslému ohništi a již za chvíli se z něj ozývalo veselé praskání ohýnku. Do žhavého popela pak zahrabali pár nevelkých brambor a aby jim čas pěkně utíkal, vyřezávali si z bezových větviček píšťalky. Z ničeho nic zaslechli zahřmění. Vzhlédli na oblohu, na ní však neplul jediný mrak. Opět se tedy pohroužili do práce, když tu přišlo zahřmění druhé, o poznání hlasitější. Tentokrát jejich zrak spočinul na torzu koberštejnského zdiva, neboť právě odtud podivné zvuky přicházely. Pasáčci zapomněli na krávy i pečící se dobrotu a vydali se směle vzhůru ke starému hradu.

Čím blíže zřícenině byli, tím burácivější lomoz se ozýval. Když konečně vyšplhali až nahoru, nevěřili svým očím. Na malém nádvoří spatřili tři vousaté trpaslíky, kteří se zápalem hráli kuželky. A nebyly to kuželky ledajaké – všechny zářily tak, že i slunce by jim mohlo závidět. Však také byly z ryzího zlata! Když jeden mužíček koulel, ostatní dva mu kuželky znovu stavěli. Pasáčci si pro samé překvapení ani neuvědomili, že se už neskrývají za kamennou zdí, ale stojí přímo před trpaslíky. Malí hráči si jich všimli, neutekli však, a jeden z nich pastýře dokonce oslovil:

„Mládenci, budete-li nám ty kuželky stavět, s prázdnou domů neodejdete! Co říkáte, domluvíme se?“

Pasáčci se nejprve zalekli, avšak při pohledu na dobromyslné tváře skřítků je bázeň opustila a s návrhem souhlasili. Teď teprve začala ta pravá hra! Skřítci se již nemuseli zdržovat stavěním a přátelský turnaj si jaksepatří užívali. Také pasáčkům se tato nevšední podívaná tuze zamlouvala, až úplně zapomněli na to, že nebe

již není pokryto azurem, ale zbarvilo se do nachových a oranžových odstínů podvečera. Již se smrákalo, když trpaslíci označili hru za nadmíru vydařenou a pasáčkům dali slíbenou odměnu – pár suchých listů buků. Slušně vychovaní chlapci s trpkým výrazem ve tvářích poděkovali, načež se po trpaslících slehla zem. Pasáčci se tedy odebrali prudkým svahem na louku a hromovali na své rozhodnutí stavět mužíčkům kuželky. Když pak přišli k vyhasínajícímu ohni, seznali, že krávy se tu už nepasou. Tu teprve začali litovat, že kdy vkročili na Koberštejn. Nejen že po celodenní námaze odejdou s prázdnou, ale ještě ve vsi dostanou pořádně vyčiněno za to, že dobře nehlídali. Jenže se nedalo nic dělat, a tak se smutně vydali domů.

Když se však blížili k prvním stavením, zaslechli z chlévů povědomé bučení. Krávy byly díkybohu ustájeny! To pravé překvapení ale teprve mělo přijít. Jakmile si sundali plátěné kalhoty a zavěsili je přes židli, z kapes se vykutálely zlaťáky. Hned ráno tu novinu roznesli po sousedech, kteří se kvapem vypravili, ba přímo utíkali směrem ke Koberštejnu. Čekali, čekali, ale skřítci nepřišli. Zřejmě se již kuželkové hry dosyta nabažili.

Freudenštejn a Fürstenwalde

Jan Petrásek

Hustá síť hradů strážících především kupeckou a obchodní stezku vedoucí údolím Černé Opavy je jednou z nejpočetnějších koncentrací hradní soustavy v českých zemích. Nejjižněji položené trosky jednoho z těchto opevnění v námi sledované oblasti představuje Freudenštejn, jehož pojmenování známe pouze z jediného pramenného zdroje, kterým je mapa bruntálského panství z roku 1579. Fortifikace, založená zkraje druhé poloviny 13. století českým králem Přemyslem Otakarem II., však patrně nesla i další funkce. Předně se nacházela na hranici mílového práva města Bruntál, založeného zhruba o tři desítky let dříve, a chránila jej ze severozápadní strany. V řídce osídleném území zastával hrad zřejmě i správní úlohu a snad sloužil rovněž k tezauraci drahých kovů, jelikož v jeho okolí jsou patrny stopy po dolování. Zároveň mohl představovat opěrný bod pro další expanzi české moci do horských oblastí Jeseníků.

Hrad, v jehož staviteli bychom mohli snad spatřovat bruntálského fojta Bertolda, dostal jednoduchou a patrně i provizorní podobu, která však nijak nesnižovala jeho poměrně spolehlivou obranu, ba dokonce naopak. Fortifikace stojí několik stovek metrů od dnešního Vrbna pod Pradědem na hřebeni kopce vklíněného do soutoku Uhlířského a Zámeckého potoku. Hrad měl podobu protáhlého oválu, který obtáčela mohutná, 2,7 metru silná hradební zeď, která dodnes vystupuje ve výšce přes půl metru nad současný terén a je patrná zejména v severní polovině obvodu. Zeď obklopoval příkop, široký v průměru okolo deseti metrů a vyzděný lomovým kamenem. Na východě příkop protínala desetimetrová plošina, kterou bylo možné překonat příkop a vstoupit do hradu. Jeho jádro s největší pravděpodobností netvořila věž, ale „pouze“ robustní palácová stavba. Přístup k hradu vedl zřejmě z jihu proti proudu Uhlířského potoka a stáčel se k západní straně proti svahu, podobně jako dnešní přístupová cesta po žluté turistické značce. Dnešního návštěvníka na místě překvapí nasucho kladené kameny tvořící zdi, ty jsou však novodobou záležitostí a původní dispozici hradu nikterak nerespektují.

Při absenci písemných pramenů o objektu jsme při datování jeho využívání nuceni se spolehnout na archeologické nálezy. Jejich relativně vysoký počet, od keramiky po kovové artefakty (dveřní zámky, koňské podkovy, ostruhy a třmeny,

část destičkové zbroje, hroty šípů či těžká sekera), odpovídá období mezi druhou polovinou 13. století a polovinou století následujícího. Využívání hradu tak lze ohraničit zhruba rokem 1350. V té době totiž nad vznikajícím městem Gesenke (dnešní Vrbno pod Pradědem) vyrostl další ze zeměpanských hradů – Fürstenwalde.

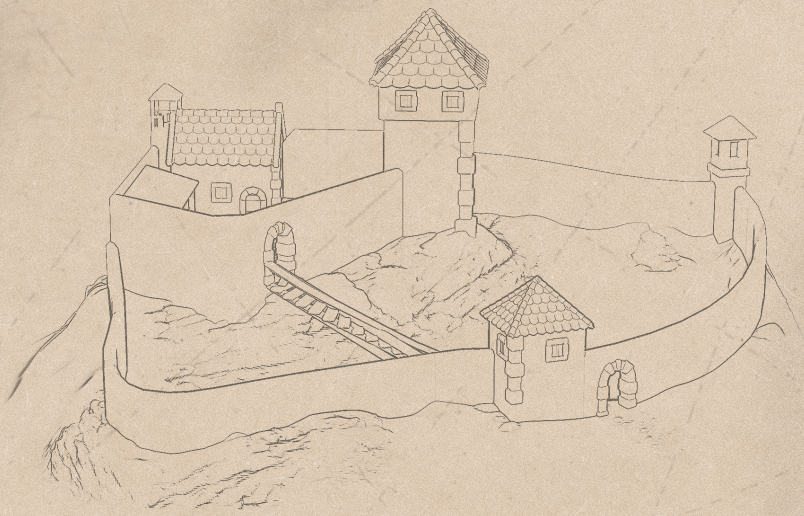

Na rozdíl od Freudenštejnu i většiny ostatních hradů v oblasti se k jeho dějinám dochovalo několik kusů listinného materiálu, postrádáme však, opět poněkud nezvykle, větší množství archeologických artefaktů. Díky písemným pramenům jsme však takřka schopni přesně datovat vznik i zánik hradu. Byl dostavěn nejpozději v roce 1348, jelikož do tohoto roku je vročena listina, v níž Mikuláš II. povolil Janu Bruxerovi obnovit město Gesenke nacházející se „pod naším hradem Fürstenwalde". Známe tedy zhruba období jeho vzniku a rovněž stavitele, opavského vévodu z vedlejší větve Přemyslovců. Na zeměpanské založení ostatně odkazuje i název fortifikace, v překladu „Knížecí les", která tak zřejmě sloužila i jako lovecké a odpočinkové sídlo vévody. Hrad zároveň nahrazoval již nevyhovující a zastaralé okolní fortifikace (např. právě sousední Freudenštejn) a měl rovněž zastoupit v té době dočasně ztracený hrad Edelštejn.

Pozdější listiny prozrazují další informace o historii hradu. V roce 1377, kdy došlo k rozdělení opavského vévodství mezi Mikulášovy potomky, byl Fürstenwalde určen za centrum západní části země a losem přidělen Janu I. Po jeho brzké smrti o tři léta později připadl hrad spolu s touto částí knížectví jeho

synům Jana II. a Mikuláši III. V roce 1384 pak zadlužený Jan II. zastavil část svého dědictví (Krnovsko a Bruntálsko) opolskému vévodovi Vladislavovi. Ve spolupráci s moravským markrabětem Joštem se Janovi podařilo vyjednat na společné schůzce s Vladislavem vykoupení zastaveného území, nebyl však schopen přemrštěnou částku sám zaplatit. Jošt se nabídl zaplatit celou sumu, ale opolský vévoda nakonec po Janově naléhání přistoupil k variantě, která spočívala na rozdělení země a prodeji mezi oba Přemyslovce. V roce 1390 tak Jan II. získal zpět Bruntálsko (tedy i Fürstenwalde), zatímco Jošt nabyl Krnovsko, kterého se nechtěl vzdát. Jan II., známý pro své vznětlivé chování, hledal uplatnění na královském dvoře a podařilo se mu získat vlivné funkce, dokonce i nejvyšší dvorský úřad – hofmistra. O ten brzy přišel poté, co zosnoval na Karlštejně vraždu čtyř královských oblíbenců, přičemž jednoho z nich zabil vlastní rukou. Se svými nároky na dědický podíl se brzy přihlásil mladší Janův bratr Mikuláš, a Bruntálsko tak bylo v roce 1405 rovným dílem rozděleno.

Hrad zůstal ve společném vlastnictví a bratři se v jeho držení měli po roce střídat. Dohoda nás rovněž nepřímo informuje o podobě hradní posádky, která měla být osmičlenná, a o tom, že hradu příslušela velká louka pod kopcem poblíž města. Husitská tažení se Fürstenwalde ani okolí nedotkla, hrad však postupně přestával vyhovovat jako správní sídlo, které bylo časem přesunuto do nově vybudovaného

hradu v Bruntále. Definitivní tečku za historií objektu, jenž byl od roku 1437 v držení staršího Janova syna Mikuláše V., přinesly války s Matyášem Korvínem na přelomu 60. a 70. let 15. století. Uherský (a český) král obsadil mimo jiné rovněž Bruntálsko a lze se s velkou dávkou pravděpodobnosti domnívat, že za těchto bojů došlo rovněž k zničení Fürstenwalde, čemuž nasvědčuje i absence dalších pramenných zmínek o fortifikaci.

Hrad pokrývá vrcholek Zámeckého kopce ve směru od severovýchodu k jihozápadu, kde stálo hlavní jádro hradu. Hlavní budovu opevnění představoval věžovitý palác na nejvyšším místě vrcholku. Dvouprostorový objekt nepravidelného tvaru (jihozápadní strana byla kratší), o zhruba dvoumetrové šířce dodnes patrného zdiva, měřil 15 x 12,5 metru. Přimykal se na severovýchodě k hlavnímu jádru, které bylo obehnané dva metry širokou a částečně v některých místech zachovalou hradební zdí. Ta pokračovala jihozápadním směrem a tvarem představovala jakýsi štít proti přístupové straně ze sedla. Zakončena byla na okraji skály, kde snad mohla stát stavba napojena na věžovitý palác. Vnitřní plochu jádra patrně vyplňovaly ještě další stavby, především na jihu. Vnější areál byl vymezen takřka metr silnou zdí, která začínala u paláce a pokračovala severním směrem, kde se u skaliska stáčela na jih a na její východní straně do ní byla nejspíše připojena branská budova. Od ní zeď pokračovala dále jihozápadním směrem, kde se stáčela k vnitřnímu areálu – tady se patrně nacházel hlavní vstup do hradu. Dnes se lze už jen domnívat, zda na dvou zmíněných skaliscích stály menší věžice či zda se ve vnějším areálu nacházely další – především hospodářské – budovy.

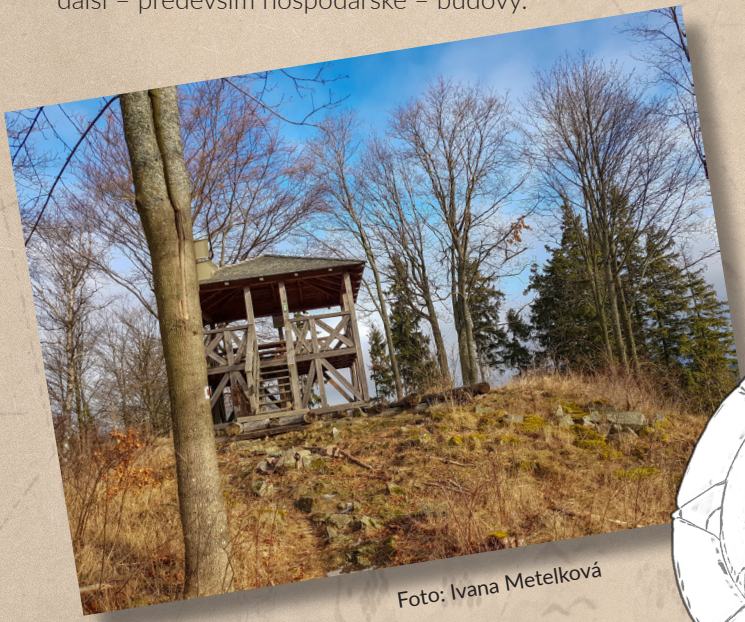

Foto: Ivana Metelková

Bílá paní vrbenská

Převyprávěl Matěj Matela

Od poloviny 15. věku spravoval bruntálské panství rod pánů z Vrbna. Jeho příslušníci nechali vzmáhat nové šachty a obnovovat ty zaniklé, zakládali rýžoviště a vůbec všemožně podporovali těžbu zlata a kovů. Kraj jen kvetl, a tak není divu, že sem mířili kovkopové až z dalekých krajů. Avšak po bitvě na Bílé hoře nastaly pro pány z Vrbna věru krušné časy, neboť se v dobách stavovského povstání jako horliví přívrženci protestantské víry přidali na stranu odpůrců císaře. Když byli stavové poraženi, pan Hynek zavčas uprchl do Uher, avšak jeho bratr Hanuš takové štěstí neměl a za své přesvědčení zaplatil hlavou. Zanechal po sobě ženu a právě narozenou dcerku Helenku. Oběma císař milostivě dovolil přebývat na hradě Fürstenwalde. Vdova ale zanedlouho odešla za svým chotěm a ubohá Helenka nadobro osiřela. Jaký jen to mohl být život pro malou dívku, bez rodičů a dnem i nocí hlídanou císařskou posádkou?

Záblesk naděje přišel počátkem léta roku 1641, dvacet let po Hanušově smrti. Tehdy české země zaplavilo švédské vojsko, k němuž se obyvatelé Vrbna měli tuze přátelsky – však také místní horníky a plavovlasé vojáky spojovala reformovaná víra a stejně hluboká zášť vůči habsburskému panovníkovi. Helence, která vyrostla v půvabnou dívku, záhy padl do oka jeden ze Švédů a on dívčinu náklonnost vřele opětoval. Oděn v hornickou kutnu často přicházel na hrad, kde se svou milou dumali nad tím, jak se pomstít císařským, kteří připravili o život jejího otce. Posádka švédského vojáka nikdy nezpozorovala, využíval totiž tajnou chodbu vedoucí ze sklepení vrbenského kostela, kterou hradní slečna jako dítě náhodou objevila a jejíž východ v rohu hradní spižírny zase pečlivě ukryla a uzamknula. Zanedlouho se v myslích dvou zamilovaných zrodil záludný plán.

Toho dne Helenka slavila dvacáté narozeniny. I sezvala tedy hradní posádku na velkou hostinu. Rozverné písně ozývaly se toho dne po komnatách i nádvořích a mísily se s všudypřítomným veselým hlaholem a zvuky, jaké umí vyloudit jen korbel až po okraj naplněný výtečným vínem či medovinou. Ryk však s přicházejícím soumrakem pozvolna utichal. Když i poslednímu pijanovi klesla hlava na hruď, vyběhla Helenka na věž a zažehnutou loučí dala znamení švédskému ležení. Z tajné chodby brzy vyběhl první voják, Helenčin milý, a za ním následovali další

jeho druzi. Švédové posádku zajali a hrad obsadili. Nad Fürstenwalde zavlál modrý prapor se zlatým křížem.

Z vítězství se ale noví hradní páni netěšili dlouho. Již za pár dní se pod fürstenwaldskými zdmi objevili císařští vojáci, kteří se s vervou pustili do obléhání. Slabá švédská posádka dobře věděla, že pevnost dlouho neudrží, to jim však nebránilo bít se doslova jako lvi, kteří krášlili znak jejich rodné země. Helenka se ukryla ve spižírně a modlila se za udržení hradu ve švédských rukou. Když ale z hlubin chodby zaslechla mužské hlasy a řinčení zbraní, polil ji studený pot – tak císařští přece jen objevili tajnou chodbu, je konec! S hořkým pláčem popadla hořící louč a prchala do prachárny. Než se opět dostat do rukou císařských žoldnéřů, to raději zemřít. V tu ránu horou otřásl mohutný výbuch a pevný hrad vyletěl do povětří. Kdyby se nešťastnice neunáhlila a jen okamžik posečkala, seznala by, že chodbou nemířili vojáci císaře, ale vrbenští horníci, kteří se hradu vydali na pomoc… Marné je však hledání loňských sněhů.

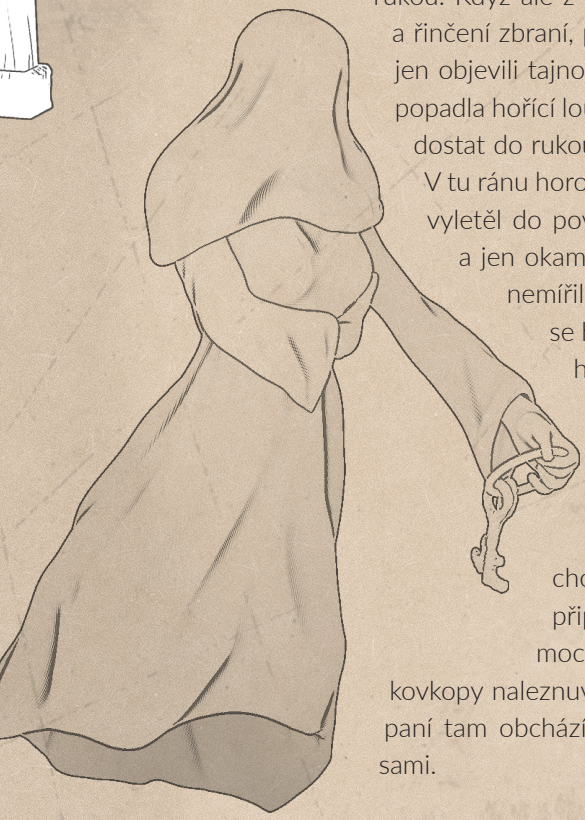

Od té doby vídali obyvatelé Vrbna na zřícenině přízrak bílé paní, kterak tiše bloudí po pobořených hradbách a v dlani třímá klíč od tajné chodby. To je trest za její unáhlenost, jíž připravila o život tolik statečných obránců mocného hradu Fürstenwalde i nešťastné kovkopy naleznuvší smrt v zasypané tajné chodbě. Bílá paní tam obchází doposud, však se o tom přesvědčte sami.

Cvilín / Lobenštejn / Šelenburk

Jan Petrásek

Nebudeme patrně daleko od pravdy, když za nejvýznamnější a nejzajímavější zříceninu tohoto kraje označíme objekt ležící na jednom z kopců Brantické vrchoviny nedaleko Krnova. Svědčí o tom nejen poměrný dostatek písemných a archeologických pramenů, prozrazujících řadu pozoruhodných faktů o jeho dlouhé a bohaté historii, ale rovněž (dodnes ještě částečná patrná) mohutnost a pevnost, která z něj činila jeden z hlavních fortifikačních objektů na severní Moravě a ve Slezsku. Hrad, označovaný hned třemi pojmenováními, se rozkládá nad cestou mezi Opavou a Krnovem, za níž se, po překonání řeky Opavy, rozprostírají slezské, resp. dnes polské nížiny, velmi dobře z fortifikace pozorovatelné. Výhodná poloha vrcholku kopce o výšce 423 m n. m. neušla pozornosti pravěkému lidu lužických popelnicových polí, který zde vybudoval hradisko o úctyhodné délce 2 400 metrů v obvodu (plocha pak v nejdelších úsecích měřila až 400 x 900 metrů). Dnes již pramálo výrazný val byl snad v některých místech dřevo-kamenité konstrukce, která mohla vzniknout spečením velkých a drobnějších kamenů, které v jednu hmotu přetavil záměrně silný žár ohně.

Prostor byl s vysokou pravděpodobností následně obydlen slovanským obyvatelstvem, které využilo severní část valů a vybudovalo zde hradiště, jež dle nálezů keramiky vzniklo zhruba v 10.–11. století. Před polovinou 13. století, snad během jeho druhé čtvrtiny, byl nejvyšší prostor kopce v areálu opevnění zužitkován pro stavbu pozdně románského či raně gotického hradu. Jeho plocha měřila 54 x 72 metrů, byl obehnán zhruba třicetimetrovým příkopem a obrana byla zesílena ještě okružním vnějším valem. Jádro hradu, takřka čtvercového půdorysu o délkách stran přes 40 metrů, bylo obehnáno vysokou zdí, dosahující v některých místech až 9 metrů. Ze tří stran, kromě severovýchodní, byl obklopen parkánem. Do vnitřního areálu, kam se vstupovalo zřejmě východním vstupem s vlčí jámou nejprve do parkánu a poté branou v jihovýchodní části hradby, byla umístěna v dotyku s jihozápadní zdí největší bergfritová věž v nynějším českém Slezsku. Její torzo dosahuje výšky 8,5 metru a v průměru – byla válcovitého tvaru – měřila 14 metrů. Robustní objekt disponoval zdí silnou přes 5 metrů, takže na vnitřní prostor zbylo pouze něco málo přes 3 metry. Na protilehlé straně nádvoří byl pak umístěn palác zasazený do zdi hradeb. Na západní straně od něj vyrostl

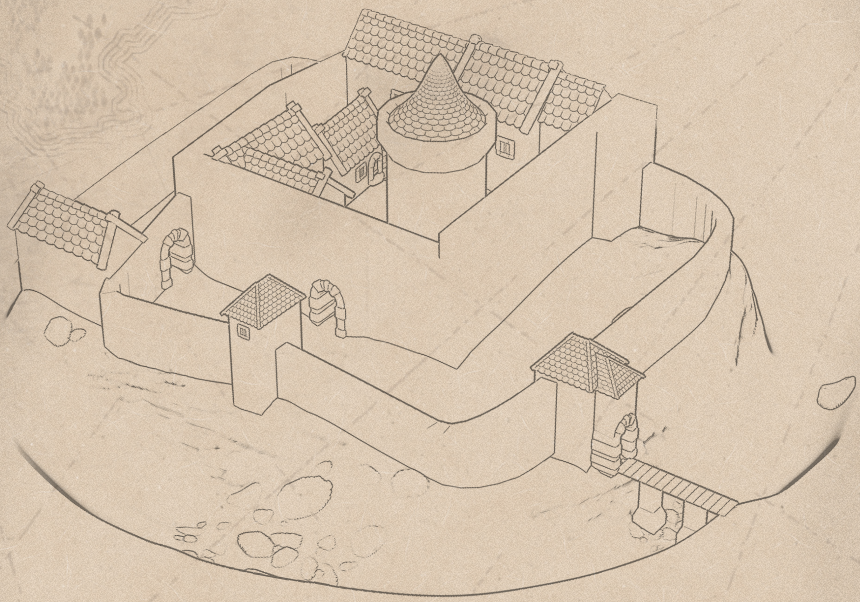

pozdně gotický či renesanční troj prostorový objekt ve tvaru písmene L, patrně purkrabství. Zhruba ve stejném období, snad jen o něco málo dříve, vyplnil prostor podél celé severovýchodní hradby další palác o čtyřech místnostech v půdoryse. Došlo rovněž k zesílení parkánové zdi a stavbě nové branské budovy. Z důvodů dalšího zesílení obrany objektu byly rovněž zvětšeny valy a vybudovány (dělo) střelecké bašty v rozích parkánu. Patrně až z období třicetileté války, tedy z první poloviny 17. století, pochází předsunuté opevnění (tzv. švédská šance), vzdálené od hradu 250 metrů jihovýchodním směrem.

Historici předpokládají, že vliv na prvotní podobu Cvilína mohl mít pravděpodobně královský podkomoří Beneš ze Cvilína, který hrad získal za své věrné služby panovníkovi. Za dodnes záhadných okolností byl však později internován a popraven na hradě Veveří, jeho majetek patrně zkonfiskovala královská komora. V roce 1283 se na Cvilíně konal zemský sněm, svolaný opavským vévodou Mikulášem I., jenž byl snad v té době vlastníkem hradu. Není však zcela nemožné, že Benešovi potomci – Beneš a Vok z Branice – mohli na hradě jistou dobu pobývat, zejména v tříletém období, kdy byl vévoda Mikuláš po bitvě na Moravském poli v uherském zajetí. Pro rok 1318 máme listinně doloženo přičlenění Cvilína do obnoveného opavského vévodství v čele s Mikulášem II. Po jeho smrti připadl hrad, na němž vykonával purkrabský úřad Jan z Lobenštejna a později jeho potomci a příbuzní, Mikulášovu synu Janovi, který byl však nucen přenechat roce 1371 polovinu

Cvilína svému nevlastnímu bratru Mikuláši III. O šest let později byla tato polovina přičleněna k hlubčickému údělu. V 80. letech 14. století prodal stejnojmenný Janův syn svou část hradu opolskému vévodovi Vladislavovi, zatímco druhou polovinu načas přenechal kozelsko-olešnickým knížatům. V následujícím decenniu vykoupil moravský markrabě Jošt Krnovsko spolu se Cvilínem od Vladislava Opolského a druhá část hradu se vrátila do rukou opavských Přemyslovců, konkrétně po smrti Mikuláše III. do rukou Přemka I. Jako přívrženec Zikmunda Lucemburského v období náboženských válek stál Přemek striktně na straně protihusitské pozice, což se projevilo zejména v roce 1428 při tažení kališníků do Slezska. Přemek se v Opavě ubránil krátkému třídennímu obléhání, když nedlouho předtím jeho syn Václav II. vyjednal na blízkém Hradci s husity příměří. To uchránilo jeho statky, mezi ně patřil i Cvilín, od dalšího dobývání. V této době byly na hradě raženy zemské mince – stříbrné opavské haléře.

Po Přemkově smrti mělo Hlubčicko ve 30. letech 15. století přejít na mladšího syna Mikuláše IV., hrad si však podržel starší Václav II. V průběhu následujících let byl Cvilín připojen zpět ke Krnovsku a stal se sídelním hradem ratibořského vévody Mikuláše V., po jeho smrti pak bratra Václava. Když skonal rovněž on, sídlila zde vdova po Mikulášovi Barbora s nevlastním synem, vévodou Janem IV. Starším. Na Cvilíně v roce 1457 hostili polského krále Kazimíra Jagellonského a uzavřeli s ním smlouvu o vzájemném přátelství a spolupráci. Krnovský vévoda Jan stál na straně

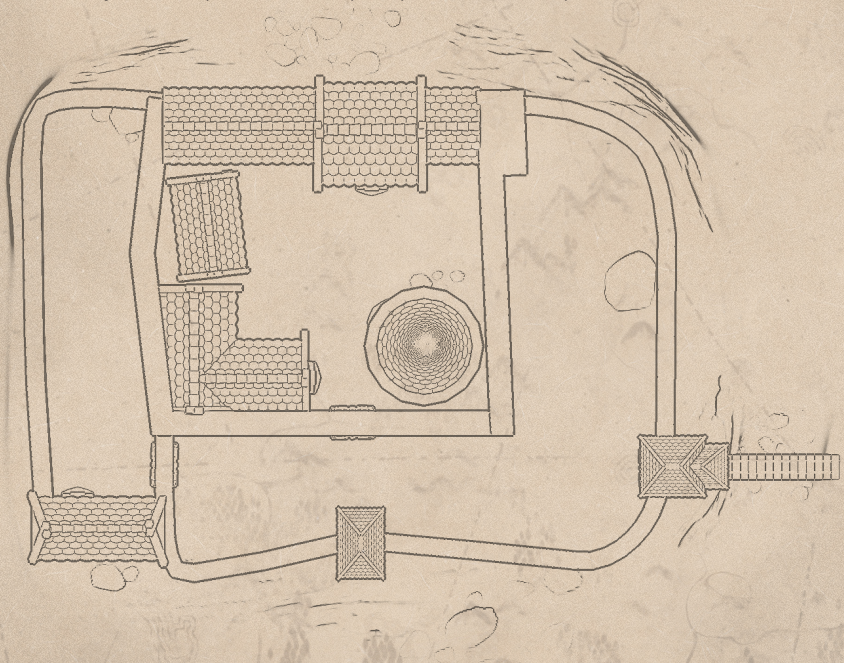

Jiřího z Poděbrad a posléze Vladislava Jagellonského v jejich konfliktu o českou korunu s Matyášem Korvínem. Uherský král, resp. jemu stranící opavský vévoda Viktorin, v roce 1474 nedostatečně chráněný a již ne zcela vyhovující (vzhledem např. k palbě z děl) Cvilín dobyl a vévodu zajal. Ten musel odstoupit Krnovsko i s poškozeným hradem Matyášovu hejtmanovi Janu Bělíkovi z Kornic. Po Korvínově smrti považoval český král Vladislav území Krnovska se Cvilínem za tzv. odúmrť. Hrad se tedy ocitl v majetku království a Vladislav jej předal královskému kancléři Janu ze Šelenburku. Fortifikaci si však nárokovala Barbora, sestra vévody Jana, a spornou záležitost se podařilo vyřešit na začátku 16. století sňatkem její dcery s Jiřím, synem Jana ze Šelenburku. Jiří započal s postupnou přestavbou Cvilína, nyní známého spíše jako Šelenburk, ve které následně pokračoval nový majitel – Jiří Braniborský z franské větve Hohenzollernů, jemuž byl objekt, nyní již spíše zámek, prodán. V majetku rodu byl až do třicetileté války, v jejímž počátku se Jiří Krnovský postavil na stranu českého povstání a po jeho porážce udělil císař majetky a území Karlovi z Lichtenštejna. To již hrad s dlouhou a bohatou historií symbolicky řečeno pěl svou labutí píseň a jako nevyužívaný postupně chátral. Stále však budil pozornost svými pevnými zdi, až do průběhu 19. století, kdy bylo jeho zdivo rozebráno a použito ke stavbě silnice. Dodnes však z hradu zůstalo stále ještě hodně k vidění.

Foto: Euroregion Praděd

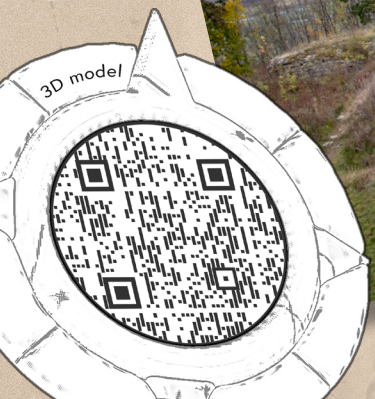

Větévka jeřábu

Převyprávěl Matěj Matela

Byl svátek svatého Martina léta Páně 1528, když se v krnovském hostinci již pátý den veselila početná družina svatebčanů. Po tolika prohýřených nocích snad mnozí z hostů již zapomněli, že oslavují sňatek dcery obchodníka Jonase se zámožným opavským kupcem, to jim ale v hodování a tanci nikterak nebránilo. Mladí novomanželé se však oslav již dosyta nabažili. O soumraku se proto s rozjařenou společností rozloučili, usedli do pohodlného kočáru a vydali se listopadovou tmou směrem do Opavy započít nový život. Neujeli však ani dvě míle, když si ženich povšiml, že v místech, kde cesta procházela pod hradem Šelenburkem, začali koně neklidně frkat a ržát. Než se stačil vozky zeptat, co je toho příčinou, přepadla kočár banda chlapů ukrývajících se ve tmě houštiny. Byli to loupežníci, kteří se na hradě před nedávnem usídlili a jejichž vůdce zvaný Hunzaches proslul lstivostí a krvežíznivostí. Svatební doprovod lapkové nelítostně povraždili, ženich se rval, seč mu síly stačily, dokonce tři loupežníky zabil. Nebylo mu to však nic platné – jeho i nevěstu odvlekli zlotřilci na svůj hrad, kde je uvrhli do temného sklepení.

Mezitím v krnovské hospodě pokračovala bujará svatební zábava, hosté neměli ani zdání, co strašného se mladému páru přihodilo. A jak už tomu tak bývá, opojný mok začal rozvazovat jazyky. Kterýsi hlupák se jal dělat si posměšky z ženské bázlivosti a vůbec z něžného pohlaví. Když se k němu začali přidávat i další opilí muži, nevlastní dcera hostinského Edeltrud již hloupé řeči nevydržela déle poslouchat.

„Dobře, vy hrdinové, máte-li skutečně takovou odvahu, jistě se nebudete bát přinést sem mezi nás větévku jeřábu, který, jak jistě víte, roste široko daleko jen na šelenburské zdi," pověděla rázně mladá dívka.

Mnozí z hostů se zarazili, jiní se začali naoko smát, domnívaje se, že jde o pouhý žert. Žádný, kdo by se k takovému činu odhodlal, se však nenašel, neboť všichni dobře věděli, s kým by na Šelenburku měli tu čest.

„Inu dobrá," uhodila do stolu Edeltrud, „přesně to jsem si myslela. Tak abyste viděli, že ženy mají pro strach uděláno, já sama půjdu na Cvilín a větev jeřábu vám donesu." I vzala dýku, navlékla na sebe zimník a než se hosté vzpamatovali, ocitla

se v chladné listopadové noci.

Když dívka spatřila hrozivě se tyčící kamenné zdi šelenburské, zatajil se jí dech. Za jednu z nich se opatrně skryla a vyčkávala. V tu chvíli zahlédla temný obrys mohutné postavy kráčející s loučí do sklepení, z něhož se ozýval strašný ženský pláč. Se zděšením seznala, že patří její přítelkyni-nevěstě. „Pošlete tu couru za jejím manželem“, zazněl hrubý mužský hlas. Rázem zavládlo ticho. Více Edeltrud slyšet nepotřebovala, seznala, že nebohá novomanželka právě skonala rukou těch zlosynů, stejně jako její choť. Uřízla tedy větévku jeřábu a dala se na útěk. Leč běda, uvolnila při tom kámen, který se s lomozem skutálel dolů. Věděla, že je zle. Již za okamžik slyšela spěšné povely velitele šikujícího své muže k pronásledování. Byť utíkala, seč mohla, dusot koňských kopyt a křik zlosynů se nemilosrdně přibližovaly. Najednou na paži ucítila bolestivý stisk – to sám Hunzaches dívku popadl a snažil se ji vyzdvihnout k sobě do sedla. Duchapřítomná Edeltrud jej ale vší silou bodla dýkou do tváře. Vůdce bandy s výkřikem padl na zem, děvče vsedlo na jeho koně a cválalo směrem ke Krnovu.

Jaké bylo překvapení přítomných svatebních hostí, když poškrábaná a zemdlená dívka hodila na stůl kromě jeřábu i zakrvavenou dýku. Kvapně všem vypověděla, co hrůzného spatřila, načež měšťanstvo i s lidem zbrojným vytáhlo na Cvilín. Přišli ale pozdě, po loupežnické bandě ani památka, jen ve sklepení nalezli dvě zohyzděná těla mladého páru…

Tím však příběh nekončí. O čtyři léta později dorazila do Krnova družina markraběte braniborského, který se v krnovském hostinci zúčastnil svatby. Jeho rytíři brali do kola všechny dívky, nejvíce však půvabnou dceru hostinského Edeltrud. Především jednomu z nich se pohledné děvče zamlouvalo a on Edeltrudě očividně taktéž. Protančili spolu hodiny. V jeden okamžik rytíř zatočil dívkou tak, že skoro ztratila vědomí. Toho cizinec využil – vytancoval s ní rázem před hostinec, vyšvihl ji na koně a rychlostí blesku ujížděl pryč. Tu si dívka v měsíčním svitu všimla jizvy na levé tváři neznámého a s hrůzou seznala,

že je to vůdce bandy Hunzaches, jemuž tehdy tak tak utekla. Kůň cválal chladnou nocí a Edeltrud se již loučila se životem. V knize osudu však takový truchlivý konec zapsán neměla. Když kůň na mostku přes řeku Opavu spatřil žebráka, zalekl se, klopýtl a oba jezdci letěli do chladné vody. Dívce se podařilo vyplavat, její únosce utonul. Tak končí pověst o loupežnicích cvilínských.

Quinburk – Drachenburk

Matěj Matela

Quinburk

Ze všech jesenických hradních zřícenin se Quinburk hledá jednoznačně nejobtížněji. Dokonce se nezřídka stává, že příchozí turista vůbec nezaznamená, že stojí na místě bývalého hrádku. Vedle skutečnosti, že z někdejšího opevnění nezbylo prakticky nic, si totiž dnes málokdo dokáže představit, že by v tak nepřístupném a členitém terénu skalního masivu Sokolích skal (východní výběžek Medvědího vrchu) mohl stát jakýkoliv objekt, natož hrad. Nadmořskou výškou 869 metrů zároveň Quinburku náleží jedno významné prvenství – jedná se o nejvýše položenou hradní zříceninu na Moravě a ve Slezsku.

I navzdory absenci pramenů o vzniku či fungování hrádku můžeme jeho počátky datovat někdy před rok 1300 a je pravděpodobné, že zbudování úzce souvisí s nedalekým Koberštejnem. Avšak zatímco Koberštejn založil zřejmě vratislavský biskup, iniciátorem výstavby Quinburku ležícího již na území Českého království byl pravděpodobně nemanželský syn Přemysla Otakara II. opavský vévoda Mikuláš I. Zřejmě již zůstane záhadou, který z obou konkurenčních hrádků vznikl jako první, a podmínil tak výstavbu toho druhého, přesto se odborníci kloní spíše k názoru, že nejdříve na údolí Černé Opavy shlížel právě Quinburk. Nejen proto, že zde byly nalezeny předměty staršího data, ale o poznání výraznější mohutnost Koberštejna může být interpretována jako jasný signál síly a moci, který chtěl vratislavský biskup jeho výstavbou moravským pánům vyslat. K otevřené potyčce mezi hrádky však zřejmě nedošlo, a po celou dobu své existence tak plnily výlučně svůj primární úkol, tedy pozorovat a strážit kupeckou stezku vedoucí podél Černé Opavy.

Pro podobu hradu, jehož jádro se rozkládalo na třech samostatných skaliscích, byl zcela určující výrazně členitý terén, jemuž se muselo podřídit doslova vše. Ze

severu a východu poskytovaly Quinburku přirozenou ochranu strmé svahy. Na jižní straně, pod skalisky, se pak nacházelo hospodářské zázemí, tzv. předhradí, po němž zůstala dodnes zřetelná plošina. Ta byla obehnaná převážně dřevěnou, místy kamennou zdí. Právě v předhradí se musely nacházet dřevěné kůlny, stáje a další nevelké hospodářské budovy.

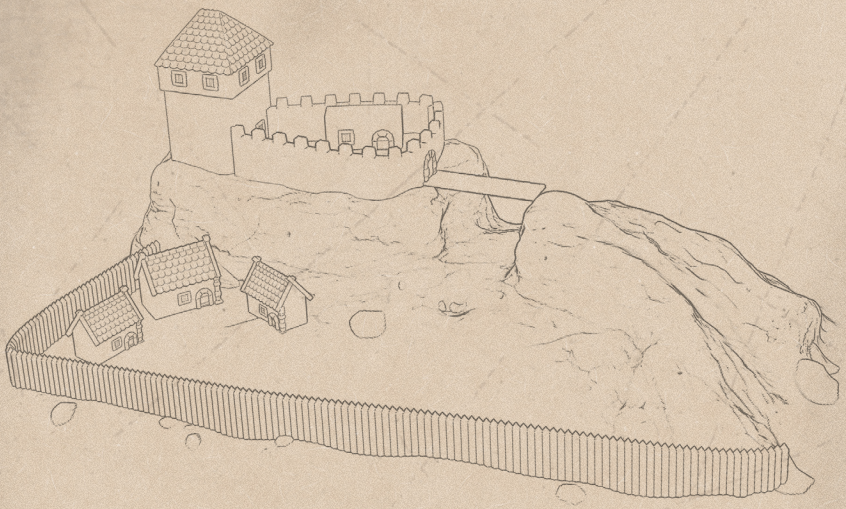

Nad větším úsekem plošiny se tyčila skaliska, pouze na její východní část shlížela již kamenná hradební zeď silná 2,2 metru a nejméně 5 metrů vysoká. Skrze vnitřní bránu, jejíž zbytky byly patrné ještě roku 1888, se z plošiny několika schůdky vstoupilo na malé, podélné a poněkud stísněné nádvoří, v jehož východní části jsou dodnes patrné zbytky cisterny. Voda do ní stékala žlábky vytesanými do skalního bloku, jemuž vévodila strážní věž o rozměrech 5,5 x 6 metrů a nejvýše o třech podlažích, neboť skalisko by masivnější objekt nebylo schopno udržet. Na mohutném západním skalisku se pak tyčil hlavní hradní palác, do něhož se pravděpodobně vstupovalo schodištěm vinoucím se po stěně skály. Nepravidelný objekt o půdorysu 12 x 20 metrů, jehož zdi dosahovaly mocnosti až 2,8 metru, byl zřejmě rozdělen do tří místností. Kvůli zmíněnému složitému podloží ležel obytný palác na západě, tedy na straně přístupu ke hradu, což rozhodně nebylo obvyklé. Palác by se tak v případě útoku musel o vlastní bezpečnost postarat sám. Tato skutečnost vede k domněnce, že před ním musel být – kromě 8 metrů širokého příkopu – instalován nějaký obranný prvek, minimálně dřevěné opevnění.

Stejně jako nemáme zprávy o životě na hradě, prameny mlčí rovněž o jeho zániku. Ten zřejmě nastal již v průběhu 14. století, čemuž by odpovídala i míra destrukce, oproti ostatním jesenickým hrádkům skutečně značná. Ony nepatrné pozůstatky zdiva však svědčí o tom, že Quinburk byl vystavěn poměrně bytelně, z kvalitního kamene a malty, a nebýt drsného podnebí, snad by z něj zůstalo mnohem více. Místo bylo dobře známo i původním německým obyvatelům, kteří zříceninu nazývali spíše Quingstein, a to podle skalního komplexu Quingfelsen, tedy Sokolí skály. V 50. letech 19. století zde lesník Franz Rotter objevil koňské postroje a hliněné nádoby, později byly nalezeny šipky do kuše a luku, a dokonce kamenný přeslen, který je důkazem, že si strážní museli v nehostinných podmínkách poradit i v oblasti odívání. Od roku 1958 je zřícenina zařazena na seznam kulturních památek.

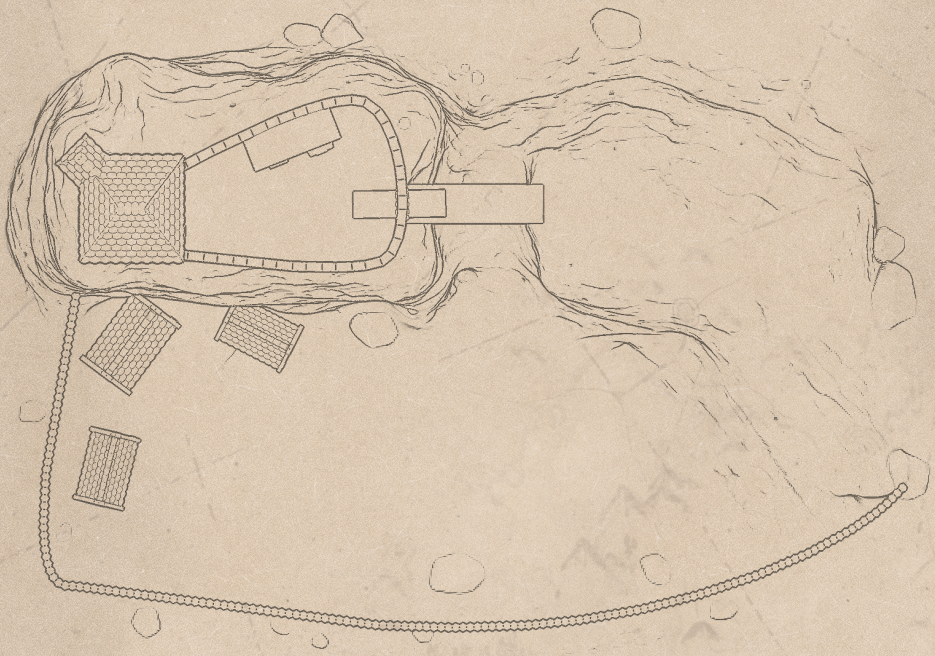

Kromě nádherných výhledů do Zlatohorské vrchoviny místo v současné době zaujme i pozoruhodným uměleckým dílkem, které by v těchto končinách čekal málokdo. Jednu ze skalních stěn krášlí pamětní deska legendárního britského hudebníka Johna Lennona (1940–1980). Původní plastika, vytvořená Petrem Rokoszem z Bohumína, byla vsazena do skály v prosinci roku 1987 z iniciativy několika trampů. V průběhu podzimu 2015 ji však neznámý pachatel odcizil,

načež již necelý rok poté, v květnu 2016, sem byla umístěna zdařilá replika z dílny kravařského umělce Maxe Jarosche. Slavnostní křest proběhl 30. srpna téhož roku.

Ke zřícenině nevede žádná turistická cesta, a případný návštěvník tak musí spoléhat pouze na mapy nebo rady místních lesníků. Nejsnáze se lze na Quinburk dostat z odpočívadla Drakov, poblíž kterého před staletími rovněž stávala menší tvrz.

Drachenburk

Nedaleko od Quinburku, vzdušnou čarou zhruba 2,5 kilometru, se rozkládal hrádek Drachenburk, jenž dal název pozdější lesnické osadě, česky Drakov. Jeho jméno se neodvozuje od draků, ale pravděpodobně má souvislost s hlavní funkcí tohoto opevnění – místo bylo zbudováno v průběhu 14. století jako celní stanice, jež se snad vyznačovala „drakonickým" přístupem posádky.

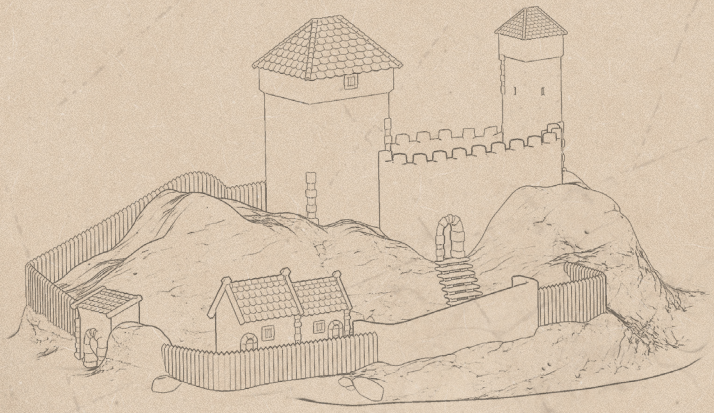

K výstavbě celnice nemohl tehdejší zeměpán zvolit příhodnější místo. Opevnění se zdvíhalo na 10 metrů vysokém skalnatém útesu tvaru nepravidelné podkovy, jenž leží jen 8 metrů od levého břehu Černé Opavy, takže se strážnici jednoduše nebylo možné vyhnout. Na tomto místě, mezi skaliskem a řekou, si dosud lze velice plasticky představit, že tudy v dávných dobách vedla stezka. Ze samotného opevnění, jehož základna činila 9 x 23 metrů, vedl na severní stranu mostek klenoucí se přes příkop široký až 12 metrů. Zřejmě se jednalo o jediný přístup do hrádku. Na úpatí hlavního skalního masivu nesoucího tvrz, na úrovni stezky, se po obou stranách zachovaly rozlehlé rovné plochy, jež mohly sloužit kupeckým karavanám a dalším příchozím coby shromaždiště a odstavná plocha, která pojmula koně, vozy i menší vojenské oddíly.

O zániku celnice nemáme žádné zprávy. Možnost, že by ji poničila husitská vojska roku 1428 při svém tažení Slezskem, není doložená, nicméně nelze ji ani vyloučit. Opevnění však skoro jistě zaniklo v důsledku požáru, o čemž svědčí množství propálené hlíny a uhlíků. Kromě příkopu, náznaku valu a těžce postřehnutelných pozůstatků zdiva nezbyly z drakovské celnice do současné doby prakticky žádné stopy.

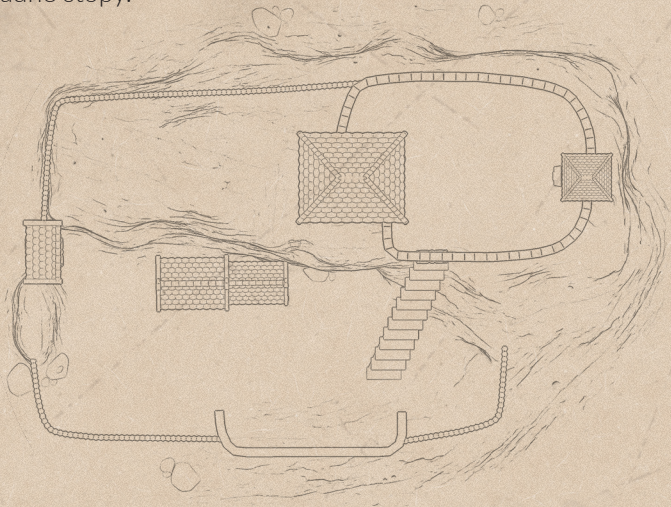

Foto: Martin Matela

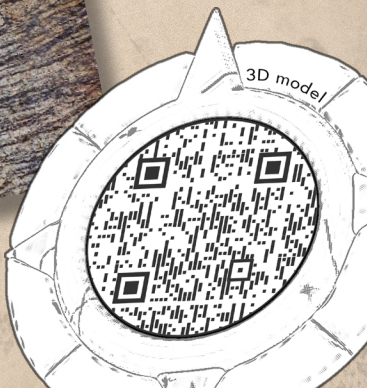

Děsivý přízrak na Quinburku

Převyprávěl Matěj Matela

Na cestě z Vrbna do Heřmanovic stávala kdysi hospoda, nedaleko níž se choulil malý kostelík a poustevna. Krčma to byla věru nevlídná a těšila se tuze špatné pověsti, a tak vozkové, kteří projížděli kolem, raději polkli nasucho a svlažili hrdlo jinde. Toho večera však na rozvrzaná vrata hostince přece jen kdosi zabouchal. Pěti urozeným pánům mířícím do Vratislavi v čele s rytířem Kunzmannem otevřel škaredný krčmář Mates, který vzácné hosty, neznalé nebezpečí a nástrah tohoto kraje, uvedl do vlhké místnosti a hned začal nosit na stůl.

Zrovna když Mates odběhl do kuchyně, otevřely se dveře a stolovníci spatřili vyzáblou vysokou postavu s dlouhým prošedivělým plnovousem. Poustevník vešel do místnosti a šlechticům nabídl, aby se před spánkem pomodlili v kapli. Návrh starého emerity zbožní páni přijali. Když dojedli poslední sousto a vyprázdnili džbán nakyslého vína, odebrali se do kostelíku. Jakmile však poklekli před oltářem, země se pod nimi otevřela a skrze důmyslné propadlo již mířili do černočerné tmy. Jediný Kunzmann měl štěstí, neboť na rozdíl od svých čtyř druhů pád do sklepení přežil – zachránila jej vysoká hromada mrtvých, již tlejících těl. Hořce litoval, že dali na slova proradného poustevníka, a již se loučil se životem.

Pod rouchem svatého muže se skrýval jeden ze členů loupeživé bandy, kterou nevedl nikdo jiný než obávaný a zlotřilý Dittrich z Quinge. Loupeživý rytíř hřmotné postavy a černého plnovousu se svou čeládkou sídlil na Quinburku, hrádku sice malém, zato pevně ukotveném ve tvrdém skalním podloží uprostřed neprostupných hvozdů. V kraji se již pěknou řádku let dopouštěl tak hrozných nepravostí, že si vysloužil přiléhavou přezdívku Krvavý pes. I tentokrát se s dalšími lapky těšil na znamenitý lup. Jen co banda dostala od svého druha v poustevnickém šatu znamení, stanuli na prahu hostince, kde nebozí pánové ponechali cennosti. Avšak zlověstný Dittrichův smích náhle vystřídal údiv a polekání – od Vrbna zaslechli dusot koňských kopyt! Řízením štěstěny sem právě mířila jízda pána z Fürstenwalde, který chtěl řádění lapků učinit konec. Loupeživá cháska se ihned dala na útěk směrem ke Quinburku, za jehož bytelnými zdmi se opevnila. Netrvalo však dlouho a početná družina rytířů hnízdo neřesti dobyla. Když vůdce loupežníků seznal, že přišel konec, sám se vrhl z věže.

Chrabří páni se poté vrátili k poustevně. Po krčmáři Matesovi se slehla zem, ve sklepení ale nalezli polomrtvého pána Kunzmanna, který jim vyprávěl, co strašnému se mu přihodilo. V poustevně se zanedlouho usídlil skutečný svatý muž. Zvěst o jeho znamenitých znalostech bylin a léčivých schopnostech se rychle roznesla po kraji a k poustevníkovi mířilo stále více prosících. Okolo jeho příbytku začala vznikat ves, která později dostala název právě podle bohabojného mnicha, tedy Mnichov.

Po skonu divokého rytíře Dittricha hrad osiřel, nenašel se pán, který by chtěl uprostřed hustých hvozdů přebývat. Quinburk pozvolna pustl a s ním upadaly do zapomnění i rytířovy hrozné skutky. Byl by je všechny odnesl neúprosný čas, nebýt jedné mrazivé zimy, kdy se zde měly udát dvě tuze prapodivné příhody…

Únor se chýlil ke svému konci, a přece mrzlo, až praštělo. Kdo jen mohl, pobýval v teple svého příbytku, a tak o sobě sousedi věděli jen díky svíčkám mihotajícím se za okenními tabulemi. A přece ne všichni zůstali doma. Na sněhem pokrytých doškových střechách se ještě odrážel měsíční svit, když se jeden z mnichovských chalupníků vypravil směrem na Suchý vrch. Na zádech mu visela puška. Byl to pytlák a věřil, že namísto křížal bude večer žvýkat kus chutné zvěřiny. Již se rozednělo, když pod Medvědími skalami zahlédl v čerstvě napadaném sněhu stopy jelena, které mířily přímo k troskám Quinburku. Chvíli zaváhal, má-li se k hradu vydat, vždyť se o něm povídalo všelicos. Vidina úlovku jej však pochybností zbavila. Když se konečně dobelhal na skalní výběžek, skutečně spatřil majestátního dvanácteráka, jenž tiše odpočíval mezi starými zdmi. Založil zbraň, namířil a vypálil. Cíl neminul, tím si byl jist. Jenže jelen se najednou napřímil a rychlostí blesku odcválal do zasněžené houštiny. Když pak muž došel na místo, zůstal stát jako omráčený – vypálená kulka ležela v čerstvě napadaném sněhu, nezdupaném a prašném, jako by tu před chvílí žádné zvíře vůbec neleželo. Pytlák se pokřižoval a utíkal domů, seč mu síly stačily.

Shodou okolností se již druhého dne na Quinburk vypravil z Mnichova další chalupník, jemuž se rovněž zachtělo lesního pychu. Kdyby jen býval tušil, co ho na tomto prokletém místě čeká. Jakmile se totiž ocitl za starou bránou, zmocnila se jej jakási záhadná síla, jež ho přinutila zběsile běhat po hradebních zdech. Ať se snažil sebevíc, nemohl přestat. Po několika hodinách se zhroutil zcela vyčerpaný a téměř bez života. Dřevorubci, kteří jej náhodou objevili a na poslední chvíli dopravili do vsi, pak vyprávěli, že se ve tváři nebohého chalupníka zračilo samotné zlo. V tu chvíli si vyděšení lidé vzpomněli, co o hradu slýchávali od starších – loupežívého

rytíře prý nechtělo ani samo peklo, a proto vyvrhlo jeho hříšnou duši zpět na Quinburk, kde nikdy nedojde klidu. Obchází tam prý také v podobě velkého černého psa, kterému z očí a tlamy šlehají pekelné plameny. Kdo jej prý zahlédne, na místě zemře.

Od těch dob se každý tomu strašnému místu zdaleka vyhnul, jen aby se probůh nedostal do spárů hrozivého přízraku Dittricha z Quinge.

Fulštejn

Pavel Macháček

Jihovýchodně od obce Bohušov se na zalesněné ostrožně nad říčkou Osoblahou rozkládají zbytky rozlehlého středověkého hradu Fulštejn. Vyrostl v místech, které sloužilo jako hradiště již v pozdní době bronzové, tedy cca 1 000 – 750 let př. n. l. Takováto strategicky položená hradiště opevněná valy vznikala v období kulturního komplexu lužických popelnicových polí a představovala hospodářská a správní centra určité oblasti. Na pomezí Moravy a Slezska se s nimi lze setkat také v Krnově – Kostelci nebo v Hradci nad Moravicí.

Značnou část terénních úprav poskytujících obranu původnímu hradišti (především okružní příkop s valem kolem jeho jádra) zřejmě neváhali středověcí stavitelé využít ve svůj prospěch. Bylo totiž prakticky nemožné v relativně krátkém časovém úseku (1249–1255) vystavět zcela nový hrad, který by byl svým rozsahem shodný se stávajícím opevněním. Naopak stranou jejich zájmu zůstal předsazený trojnásobný val na severovýchodní straně hradiště, který je dodnes

dobře patrný z leteckého snímkování. Hradištní minulost lokality potvrdily nálezy zachycené několika archeologickými průzkumy – keramické artefakty typické pro slezsko-platěnickou kulturu a pazourkové čepele.

Vlastní založení hradu Fulštejna je spojeno s kolonizačními aktivitami olomouckých biskupů, kteří na Osoblažsko začali pronikat kolem roku 1240 a v severovýchodním cípu Bruntálska vytvořili tzv. Moravskou enklávu ve Slezsku. Vedle olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku můžeme za spoluzakladatele hradu považovat jeho stolníka Herborta z Fulmu, jenž pocházel z Vestfálska a na Moravu přišel jako ministeriál se svým pánem patrně v polovině 40. let 13. století. V biskupových listinách se Herbort jako svědek objevuje poprvé roku 1249 a záhy jménem biskupa vede důležitá jednání.

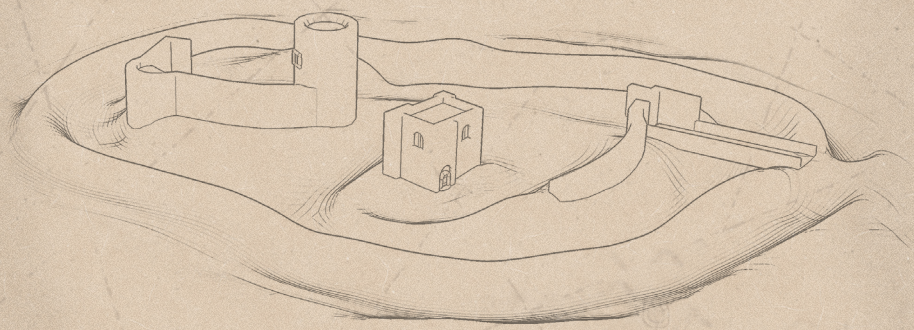

Pokyny biskupského stolce se řídil také při výstavbě pevnosti, která měla hájit zájmy olomouckého biskupství na Osoblažsku. První písemná zmínka o existenci Fulštejna pochází z roku 1255, kdy biskup Bruno se souhlasem olomoucké kapituly a podle ministeriálního práva magdeburského arcibiskupství postoupil svému stolníkovi Herbortovi z Fulmu polovinu hradu s podmínkou, že propůjčený díl bude i nadále spjat s úřadem biskupského jídlonoše.

Vlastní jádro hradu má tvar nepravidelného oválu o rozměrech 106 x 55 metrů a je obkrouženo hlubokým příkopem a následným valem. Uvnitř je členěno příčným, nepříliš hlubokým příkopem, který však na severozápadní straně nekončí u hradební zdi, ale ponechává zde několik metrů široký pás spojující oba oddělené díly. Rozdělení hradního jádra je tak s největší pravděpodobností až záležitostí pozdějších stavebních úprav hradu.

Původní hradní zástavba ze 13. století nemá s dochovanými zbytky zdiva příliš

společného a byla setřena v průběhu rozsáhlé přestavby na přelomu 15. a 16. století. Stavitelé využili vhodný areál pravěkého hradiště, do jehož jádra umístili tehdy obvyklé součásti hradu – věž, palác a obvodovou hradební zeď. Přitom zároveň aktivovali původní obranné terénní prvky.

Biskup Bruno ze Schauenburku byl nejen duchovním správcem olomoucké diecéze, ale i významným diplomatem a úředníkem českého krále Přemysla Otakara II. Při plnění svěřených úkolů ho doprovázel také rytíř Herbort, nyní již z Fulštejna. Např. v době, kdy biskup zastával úřad štýrského hejtmana, jeho stolník působil v této rakouské zemi jako zemský sudí. Do služby k olomouckému biskupovi vstoupili i četní Herbortovi synové a jeho stejnojmenný syn bojující pod biskupovou korouhví zahynul při porážce českého vojska v bitvě na Moravském poli.

Již v roce 1275 prodal biskup Bruno Herbortovým synům svou polovinu Fulštejna za 250 hřiven stříbra. Sám zakladatel rodu zůstal i po smrti svého lenního pána váženým rytířem a pečetil důležité dokumenty opavského vévody Mikuláše I. a příslušníků místní šlechtické nobility. Po Herbortově smrti si jeho synové rozdělili rodové statky a Fulštejn zdědil jeho syn Ekerik spolu se svým synovcem Herbortem III.

Také další členové dynastie pánů z Fulštejna spojili svou kariéru s rytířskou službou opavským Přemyslovcům, olomouckým biskupům nebo se vydali na církevní dráhu. Jindřich II. z Fulštejna se na polské straně zúčastnil války proti řádu německých rytířů a bojoval v památné bitvě u Grunwaldu. V husitském období zachoval věrnost olomouckému biskupství, opavskému vévodovi Přemkovi I. i českému králi Zikmundu Lucemburskému. Moravská enkláva ve Slezsku při nájezdu husitů roku 1428 utrpěla rozsáhlé škody, vypáleno bylo i nedaleké město Osoblaha, hrad Fulštejn však příznivci kalicha zřejmě ani nedobývali.

Jindřich Sup z Fulštejna, který byl synem Jindřicha II., stál na straně uherského krále Matyáše Korvína v jeho sporu s Vladislavem Jagellonským o českou korunu. V souboji znesvářených stran byl hrad Fulštejn tak těžce poškozen, že musel být na přelomu 15. a 16. století nákladně přestavěn. Stálo to nemalé prostředky, ale Supové z Fulštejna patřili k bohatým šlechtickým rodům, Jindřich (II.) Sup z Fulštejna se dokonce stal titulárním biskupem nikopolským a světícím biskupem vratislavským.

Postupná přestavba hradu začala v jeho jižní (zadní) části, kde byla znovu

vyzdvižena velká věž. Následně došlo k výstavbě velké budovy při jihovýchodním okraji „zadního“ hradu, přestavbě původního paláce a výstavbě obvodové hradby s obrannými prvky ve formě věžic. Lze předpokládat také prohloubení okružního příkopu kolem hradního jádra a navršení valu nacházejícího se před ním. V rámci posílení opevnění byla v následujících letech před jižní nároží zadního hradu postavena mohutná štítová zeď.

V této podobě setrval Fulštejn zřejmě po celé 16. století. Na počátku jeho druhé poloviny rod Supů (Herbortů) z Fulštejna vymřel po meči a hrad přešel do vlastnictví Sedlnických z Choltic, horlivých protestantů, během jejichž vlády došlo na přelomu 16. a 17. století k dalším stavebním úpravám. Ty se tentokrát soustředily do severní (přední) části hradu.

Byl vybudován dodnes relativně dobře zachovalý renesanční palác nad příkopem oddělujícím přední a zadní část hradního jádra. Přední hrad byl obkroužen nepříliš silnou obvodovou zdí, která byla v severním nároží prolomena vstupním koridorem s kamenným mostem přes hradní příkop a branskou budovou. Fulštejn v té době disponoval již nezbytnou aktivní obranou. Nově vybudovaný přístup do hradu střežila velká dělostřelecká bašta na severním okraji okružního valu. Další dvě menší sypané bašty vznikly na severovýchodní straně hlavního valu, a umožňovaly

tak palebnou kontrolu valů a příkopů v předhradí. Z jižní strany byl prostor okolo hradu kontrolován dělostřeleckou baštou, z níž do dnešních dní zůstal pouze mohutný, uměle nasypaný jazykovitý výběžek vybíhající z hlavního valu.

Předhradí, od předního hradu položené severně, bylo na západní straně chráněno prudkým srázem k řece, na východě ho zabezpečoval reaktivovaný obranný relikt z doby bronzové – linie tří mohutných valů s příkopy, přičemž na vnitřním valu vyrostla v době Sedlnických zeď z lomového kamene a cihel.

Osudnou se pro existenci hradu stala třicetiletá válka. Karel Kryštof Sedlnický z Fulštejna a Dívčího Hradu se zúčastnil stavovského povstání. Po jeho porážce byl majetek Sedlnického zkonfiskován a on sám zemřel jako exulant ve Štětíně. Olomoucký biskup František kardinál z Ditrichštejna vytvořil z panství církevní léno a svěřil jej představiteli katolické strany Pavlu Michnovi z Vacínova. Bezohledný dvořan habsburského dvora, který astronomicky zbohatl na pobělohorských konfiskacích, však na Fulštejně nikdy nepobýval. Za vpádu protestantských dánských vojsk pod vedením Arnošta z Mansfeldu byl Fulštejn dobyt a pobořen. Vydrancované panství a poškozený hrad prodali roku 1641 dědicové Pavla Michny z Vacínova svobodnému pánu Janovi z Jarošína.

Ten jej ale moc neužil, neboť už následujícího roku si Fulštejn jako základnu vybrala švédská vojska a setrvala v něm do roku 1648. Při svém odchodu Švédové obranné prvky hradu vyhodili do povětří, a přestože byla těžce zdevastovaná pevnost v dalších letech nouzově opravena, po prodeji panství pánům z Hodic hrad postupně pustl, neboť jeho noví vlastníci přesunuli své sídlo do nově vybudovaného zámku ve Slezských Rudolticích.

Na malebnou zříceninu vede z obce Bohušov červená turistická značka. Pozornost návštěvníků tohoto koutu Osoblažska jistě zaujme i úzkorozchodná železnice nebo v jádru gotický kostel v Bohušově s renesančními náhrobky Supů z Fulštejna.

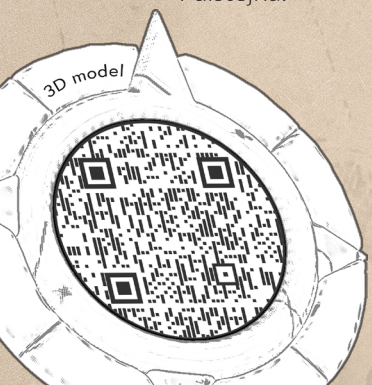

Foto: Euroregion Praděd

Ohnivý muž z Fulštejna

Napsal Matěj Matela

Nad rovinatou krajinou panovalo ticho, jaké umí vytvořit pouze temná noc. Klid narušovalo jen občasné zahoukání sýčka a pravidelné, rázné kroky. Po kamenité cestě z Rudoltic do Bohušova mířil vysloužilý voják, jenž se po dlouhých letech vracel na rodnou hroudu. Měsíc nesvítil, voják si však dosud dobře pamatoval každý výmol a zákrutu. Na Ostré hoře se zastavil, aby z fajfky vyklepal popel, když tu si v dálce povšiml prazvláštního světla, jež prozařovalo mezi kmeny stromů. Snad nevzplanul les, pomyslel si. Záře ale po chvilce zhasla. Voják už chtěl pokračovat v cestě, ale najednou si ohníčku všiml znovu, tentokrát na pohorku, kde stával hrad Fulštejn. Jako malý od starších často slýchával, aby se tomuto místu raději obloukem vyhnul, poněvadž tam rejdí síly pekelné. Zvědavost ale zvítězila nad obavami i vidinou teplé sednice, jež na vojáka čekala v chalupě jeho bratra, a on se směle vydal směrem ke zřícenině.

Když dorazil až ke zbytkům hradním stěn, ihned si povšiml, že jednu z nich skutečně osvětluje nezvyklá záře. Pomyslel si, že to dřevorubci zde nejspíše založili oheň, aby si opekli kus špeku a cibule, jak si to pamatoval z dětství. Jakmile se ale přiblížil k místu, s překvapením seznal, že světlo vychází z jámy, která zela u paty zdi. „To by se tak slušelo, abych já, starý voják, neprozkoumal, co za čerchmanty se to tady usídlilo," řekl si pod kníry a už se sunul pod zem. Dostal se do nízké chodby, zjevně vyhloubené narychlo a bez pomoci mlátků či želízek. Ušel jen pár kroků a najednou jako by mu tělem prosvištělo tisíc kulí – na konci chodby spatřil sloj a v ní strašlivý přízrak. Na zemi seděla kostra, z níž sálaly plameny! Děsivý ohnivý muž byl naštěstí otočen zády a nezvaného hosta si nevšiml. Voják ale neváhal ani chvíli. On, který tolikrát prošel ohněm bitev a jen tak něčeho se nelekl, teď pelášil směrem k Bohušovu s jazykem na vestě a vyděšený až na smrt.

Vysloužilec mohl mluvit o štěstí, že vyvázl se zdravou kůží. Jen málokomu se z jeskyně ohnivého přízraku podařilo navrátit zpět ke svým. Kdo se mu jednou dostal do žhnoucích spárů, ten se mohl jistojistě loučit se životem. Feuermann, jak se přísernému zjevení říkávalo, mučil zbloudilce svými plameny a pojídal je zaživa…

Ohniví muži se v kraji tu a tam vyskytli, většinou to ale byly pouhé nešťastné duše hříšníků, kteří za života přesouvali hraniční kameny ve svůj prospěch, za což po smrti nemohli nalézt pokoje. Stačilo pronést „Pozdrav Pánbůh" a zakleté přízraky v tu ránu zmizely. Fulštejnský ohnivec – tak to alespoň vyprávěli pamětníci – byl však zplozencem samotného ďábla, který nečekal na vysvobození, ale nevinnou oběť. Fulštejnskou zříceninu obýval dlouhé věky, pak se ztratil neznámo kam. Určitě se vrátil do pekla.

Weissenštejn a Rabenštejn

Matěj Matela

Vydáte-li se z osady Bílý Potok (součást Vrbna pod Pradědem) podél stejnojmenného toku vzhůru, zanedlouho si po pravé straně, na západním úbočí hory Pytlák, povšimnete mohutného skaliska. Nebýt turistického značení, dnes by na jeho vrcholu nikdo nehledal rozvaliny středověkého hrádku, stejně jako v místech o zhruba 250 metrů výše, kde se nachází jeho hradní „dvojče". Přestože se – až na jednu zmínku, o níž bude záhy podrobně pojednáno – o existenci Weissenštejna ani Rabenštejna nedochovaly žádné prameny, bezesporu tvořily jeden celek, a jestliže se proto hovoří o jednom, vždy padne řeč i na ten druhý a naopak.

Důvody výstavby obou fortifikačních objektů souvisí se starou kupeckou stezkou vedoucí z dnešního Vrbna údolím Bílého potoka. Tato trasa pravděpodobně vznikla dříve než známější cesta podél Černé Opavy, a není tak vyloučeno, že strážní dvojhradí je staršího data než např. Quinburk či Koberštejn. Kvůli náročnému terénu a značnému převýšení, jež na 9 kilometrů činí plných 450 metrů, však byla tzv. bílopotocká cesta využívána především pěšími a soumary, vozům by se zde jelo jen velmi obtížně. I přesto bylo v nejlepším zájmu zeměpána, aby cestujícím v neprostupných hvozdech plných dravé zvěře poskytl ochranu. Rovněž je nemohl připravit o možnost zaplacení celního poplatku – právě tudy procházela hranice Českého království a slezských území. Nevíme sice, kdo dal k výstavbě obytného Weissenštejna a strážního Rabenštejna podnět, nejspíše se ale jednalo o některého z opavských knížat, který tím chtěl zároveň zabezpečit hraniční oblast svého území. Nicméně, jak dokládá onen jediný dochovaný pramen k dějinám dvojhradí, ne vždy se tu poutníkům dostalo očekávané ochrany a bezpečí…

Podle zápisu v Opavském formuláři jistý Ulman z Linavy „oloupil, obral a povraždil důvěřivé lidi ctihodného pána biskupa a poté, co zabral velkou kořist, vrátil se na hrad svůj Weyssensteyn". Někdy v rozmezí let 1318–1342 se tedy – buď v bezprostřední blízkosti hradu, nebo v jeho nedalekém okolí – odehrál poměrně zákeřný zločin, který nemohl zůstat bez odezvy. Na zlotřilého pána z Linavy se proto chystala trestná výprava vedená opavským hejtmanem Hejnkem z Hlubčic. „Zpravujeme vás tedy, že naši srdnatí lidé zastraší ozbrojence a že náš

hejtman i my dáváme se na pochod (…) vyhubit škůdce," uvádí se v dokumentu dále. O tom, jestli se odveta uskutečnila, však prameny již opět mlčí. Stejně tak zůstává záhadou, zdali byli přepadení nešťastníci poddanými biskupa vratislavského, či olomouckého.

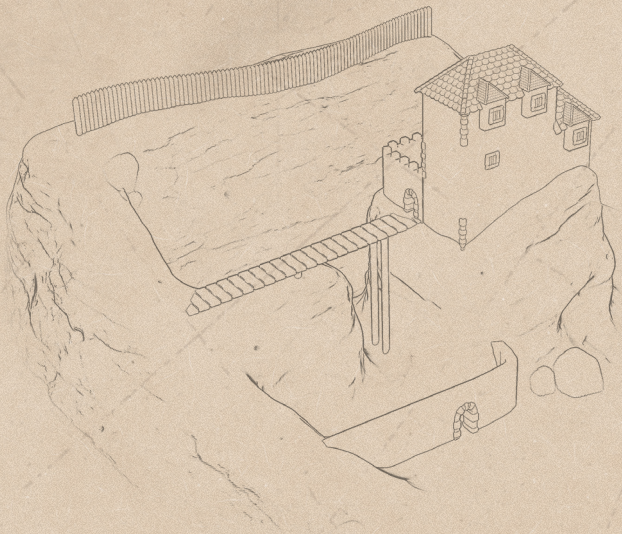

Příslušníci slezského rodu pánů z Linavy se do dějin příliš kladně nezapsali, jejich jména jsou většinou zmiňována v souvislosti s trestnou činností. Neznámějším členem byl Friduš z Linavy, loupeživý rytíř, který protiprávně založil hrad Helfštýn. Lapkou, jakými se to na Jesenicku ve 13. a 14. století doslova jen hemžilo, tak možná byl i weissenštejnský Ulman, který se mohl hrádku zmocnit násilím a podnikat odtud přepady. Pravděpodobně se však jednalo přímo o purkrabího, jenž se jednoduše nespokojil s vybíráním celních poplatků a dal se na kriminální dráhu. Weissenštejn ležící při frekventované stezce byl k loupeživým rejdům ideálním místem a coby těžko dostupné skalní sídlo zároveň poskytoval skvělé útočiště před potenciální odvetou.

Možnou podobu hrádků lze rekonstruovat na základě několika odborných průzkumů lokalit (první provedl nestor bádání nad jesenickými zříceninami Herbert Weinelt ve 30. letech minulého století). Níže položený Weissenštejn (730 m n. m.) se tyčil na skalním bloku dosahující v nejvyšším bodě 18 metrů výšky. Hlavní hradní budova rozkládající se na plošině o rozměrech 17 x 17,5 metru byla zřejmě vnitřně členěna na tři nevelké místnosti. Fragmenty zachovaného zdiva svědčí o tom, že objekt byl vybudován velmi kvalitně, pevný lomový kámen spojovala dobrá

vápenná malta a šířka zdí místy dosahovala až 3,5 metru. Na západní straně je dodnes patrný roh paláce, podle něhož lze usuzovat, že daná čtvercová vnitřní prostora měřila 3,7 x 3,7 metru. Do hradu se vcházelo z nástupného skalního bloku (severovýchodně od hlavního suku) po visutém mostě vystavěném nad příkopem. Ten vznikl umělým rozšířením přirozené skalní průrvy, dosahoval 5 metrů šířky a ze severu byl pravděpodobně uzavřen zdí. Ke komplexu vedla cesta, v terénu dosud zčásti patrná, jež se odpojovala z trasy vedoucí podél Bílého potoka. Právě podle této bystřiny dostal hrad své jméno – záznam z druhé poloviny 16. století uvádí tok jako weis seuffen, až do konce druhé světové války pak nesl jméno Weißenseifenbach. Na některých mapách z předminulého věku je hrad uváděn také jako Pustý zámek (Wüstes Schloß), což lze za alternativní název této zříceniny považovat i v současnosti.

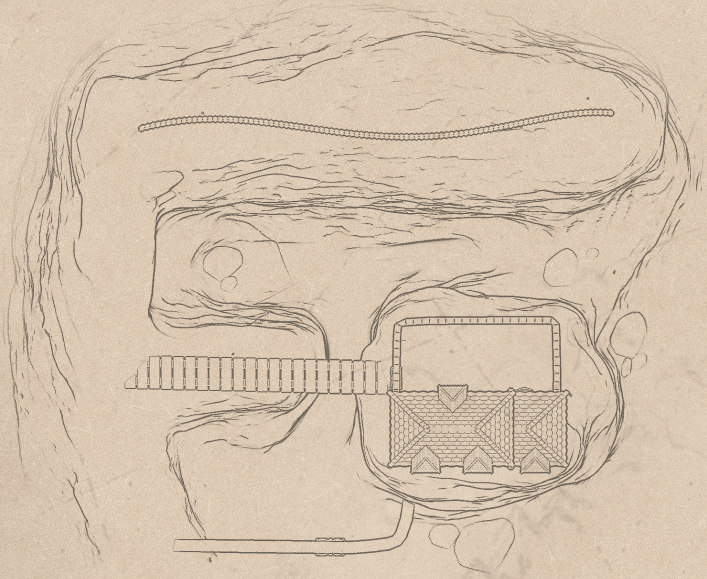

Zatímco Weissenštejn zřejmě poskytoval posádce zázemí, Rabenštejn vzhledem ke své poloze (810 m n. m.) bezpochyby sloužil jako pozorovací stanoviště. Skála, na níž bylo menší hradní dvojče zbudováno, je rozeklána na tři útvary. Nejvyšší suk nesl jedinou stavbu, hranolovitou věž o rozměrech 6 x 9 metrů. Vzhledem k poměrně masivním základům (síla zdí místy činila až 3,7 metru) se lze domnívat, že se věž mohla zdvíhat do výšky možná i 20 metrů. Na druhém skalním vrcholu, vzdáleném zhruba 8,5 metru, pozůstatky zdiva již nenajdeme, očividné úpravy plošiny a kdysi nalezené zbytky malty ale svědčí o přítomnosti minimálně zídky,

snad i nějakého dřevěného objektu. Vrcholy pak spojovala více jak 2 metry silná zeď. Třetí, nejnižší výběžek byl zřejmě prost jakýchkoli staveb, jeho potenciální hospodářské využití přesto nelze zcela vyloučit. Název Rabenštejn má zřejmě novodobý původ – nebývalo totiž zvykem, aby se strážním věžím jednoho hradního komplexu dávalo odlišné jméno. „Rabe“ znamená v němčině havran, což by korespondovalo s teorií, že označení vzniklo až v 19. století, kdy se v duchu dobových romantických nálad podobným názvoslovím označovala místa evokující tajemno, opuštěnost či vysokou nadmořskou výšku, což Rabenštejn splňoval dokonale.

Již od druhé poloviny 14. století, nejpozději pak od století následujícího byla cesta z Vrbna na sever směrována podél toku Střední Opavy přes dnešní osadu Vidly a Videlský kříž, kudy procházela hranice Opavského vévodství. Tato trasa byla sice delší, zato mnohem schůdnější. Dvojhradí tak přestalo plnit účel a pozvolna zaniklo.

K Weissenštejnu vede z Bílého Potoka modrá turistická značka, Rabenštejn je zase napojen na značku zelenou propojující Železnou, místní část Vrbna, s Adolfovicemi přes Pásmo Orlíka. Krátký úsek mezi oběma zříceninami není nijak značen.

Foto Rabenštejn: Vlastivědné muzeum Jesenicka

Foto Weissenštejn: Vlastivědné muzeum Jesenicka

Poklad pod Weissenštejnem

Napsal Matěj Matela

Byl podzim roku 1648 a v Evropě po dlouhých třiceti letech konečně dohasínal oheň války. Ničivá vojna za sebou zanechala nepočítaně vypálených vsí, vypleněných měst a statisíce mrtvých. Jako by však zubatá s kosou stále neměla dost, smrt číhala na každém rohu. Kdo nezemřel hlady nebo jej pod zem neposlala některá z chorob, toho pro kus černého chleba nebo shnilých otrub nemilosrdně zamordovali zdivočelí bandité, většinou vysloužilí žoldnéři, kteří neznali nic než krást a vraždit.

Prudké přívaly chladného deště již několik dní bičovaly vzrostlé bučiny jesenických hor, když po křivolaké lesní pěšině lemující Bílý potok putovali ze slezské strany dva muži. Vraceli se na rodnou Moravu až z dalekých krajů na severu, kde mnoho let bojovali za svého císaře. Barvy na jejich šatech již dávno vybledly, široké klobouky měli potrhané, boty prošlapané. Zmáhala je únava, byli špinaví a promočení až na kost. Cosi je však popohánělo nezastavovat se a pokračovat v cestě dál – každému z nich se na rameni houpal velký kožený vak, jenž jim očividně podlamoval kolena. Aby ne, když byl jeden jako druhý naplněn dukáty, zlatem a drahým kamením, které žoldnéři ukořistili v jednom z dobytých zámků. Oba se těšili na to, jak si za ukradené cennosti pořídí kravku, ba celé stádo krav, co nejrozlehlejší statek a že se stanou velkými pány, většími než obecní fojt! V mysli spřádali plány na zářnou budoucnost, leč sil ubývalo.

Když došli k místu, kde se bystřina prudce stáčela vpravo, starší z vysloužilců se zastavil, tlumok pohodil na břeh a do chladné vody ponořil svůj již prázdný měch. V tu chvíli se tok zbarvil do ruda. „Vlci už se o tebe postarají, Heřmane," řekl si pod rezavé vousy mladší žoldnéř, který zkrvavenou dýku vrátil zpět do pochvy, sebral druhý vak a vydal se dál směrem na jih. Jenže nést dva pytle napěchované drahými kovy a zlaťáky, to dá zabrat i odpočatému a najedenému hromotlukovi, natožpak tomu, kdo již dva dny nejedl nic než kořínky a jemuž se do spánku neustále vkrádal strach z toho, že bude svým druhem okraden. Jakmile proto na levém břehu zahlédl zdi hradu vyrůstajícího z vysoké skály, neváhal a přes potok zamířil k ruinám.

Vydrápat se s těžkým nákladem na Weissenštejn mu zabralo nějaký čas. Když konečně stanul na malém nádvoří, bylo již šero. Než pak z vlhkého dřeva rozdělal

oheň, okolní divoká krajina se topila v černočerné tmě, z níž se ozývalo pouze houkání sýčka a v dálce vytí vlčí smečky. Dobře chráněn kamennými zdmi se žoldnéř uvelebil pod zbytky dřevěné střechy a v záři plamenů se začal kochat svým lupem. Také pár pečených kaštanů jej zasytilo. Ani nevěděl jak a usnul.

Když se ráno probudil, cítil se tuze zle. Kosti i svaly ho bolely, lomcovala s ním zimnice a hlava třeštila, jako by v ní měl tisíc střepů. Rána, kterou utržil na bojišti, mu začala hnisat. Mohl ledva chodit, natožpak nést břímě. Dýkou, jíž zabil svého druha, si zostřil konec dubové větve a s její pomocí v okolí zříceniny vyhrabal několik jam. Do každé z nich vsypal část pokladu, pečlivě zahrabal a místo označil. „Však se pro vás vrátím," zasípal tiše a pomalu se odebral dolů podél potoka. Když ale došel k místu, kde bystřina vtékala do větší říčky, padl vysílením k zemi a již nevstal. I o něj se postarala dravá zvěř.

Mnoho vody proteklo Bílým potokem od chvíle, kdy na jeho břehu voják zavraždil svého druha a v okolí Weissenštejnu zakopal poklad. Ten v kamenité půdě odpočíval dvě stě sedmdesát let, až jej roku 1918 náhodou objevila lesní dělnice z nedalekého Mnichova. Našla ale jen část, zbytek zlaťáků a drahého kamení na svého nálezce dosud čeká. Kdo by ale chtěl prokleté bohatství hledat…

Luginsland (Burkvíz)

Pavel Macháček

Historie středověké fortifikace, která se nachází na plochém hřbetu zalesněného kopce ležícího 4 kilometry jižně od Města Albrechtic, je snad ještě tajemnější než její nepatrné zbytky. Z táhlého hřebene vybíhajícího východním směrem ze Zlatohorské pahorkatiny šlo odedávna kontrolovat údolí řeky Opavice, jímž probíhala důležitá komunikace spojující Moravu se Slezskem. Ostatně místní

toponymum Strážiště napovídá, že zdejší vrch byl důležitým místem zemské hranice. Minulost Luginslandu (nebo také Burkvízu) je o to zajímavější, že lokalita není zachycena žádnými známými písemnými prameny a vlastní název hradu představuje nejspíše novodobé označení místa.

Skrovné pozůstatky zříceniny nad osadou Burkvíz lze rozdělit do dvou základních částí – vlastního jádra a o něco menšího předhradí. Jednoduché provedení, celková dispozice i použitá stavební technika vyvolává reminiscence na starší hradištní tradice. Torzo původních hradebních zdí z nasucho kladených nebo jen jílem pospojovaných kamenů zpevněných za použití kůlů svědčí o archaičnosti použité technologie, chvatu a možná i nevelkých zkušenostech stavitele. Vše napovídá tomu, že původním záměrem bylo rychle zbudovat opevněné sídlo, které mělo provizorně zajišťovat obsazené území do doby, než dojde k jeho funkční kolonizaci.

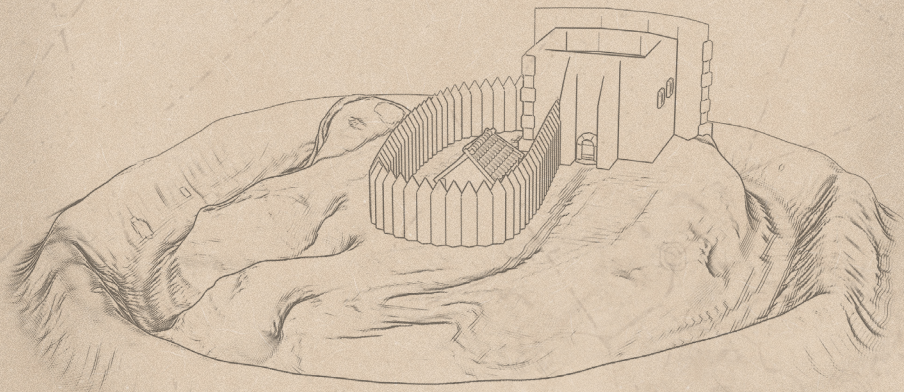

O tom, kdy se tak stalo a kdo byl zakladatelem hradu, můžeme spekulovat pouze na základě početné kolekce archeologických nálezů získaných při pečlivě vedených výzkumech v letech 1935 a 1940. Zejména téměř 1 700 kusů keramických artefaktů typických pro hrnčířské zboží používané ve druhé polovině 13. a na počátku 14. století nám dává přesnější představu o době existence hradu.

Archeologický průzkum terénu také stál za poznáním podoby hradu rozloženého na plošině o rozměrech přibližně 60 x 44 metrů. Nepravidelný ovál byl obkroužen hradební zdí, před níž se nalézal příkop vytesaný ve skále, a následný

val z nalámaných, bez použití pojiva skládaných kamenů. Uvnitř hradního jádra se nacházel objekt přibližně čtvercového založení o rozměrech 13 x 14 metrů, jehož vnější stěnu tvořila obvodová hradba. Vzhledem k mocnosti zdí silných bezmála 3 metry lze odhadovat, že se jednalo o nějakou vyšší věžovitou stavbu, která však byla pravděpodobně hrázděné konstrukce a sloužila zřejmě jako sídlo zeměpanského úředníka, který měl zajišťovat vojenskou, politickou a hospodářskou správu oblasti. Vedle věže se pravděpodobně nacházel vstup do hradního jádra, o čemž by svědčilo snížení a zploštění valu v těchto místech. Vlastní přemostění příkopu stejně jako podoba branské budovy zůstávají vzhledem k pokročilé destrukci opevnění nejasné, i když nalezené zbytky branského ostění dávají tušit asi třímetrový průlom v hradbě. Přes identifikaci věžovité stavby lze předpokládat, že hlavní tíhu obrany Luginslandu nesla mohutná obvodová hradba, doplněná širokým příkopem a valem.

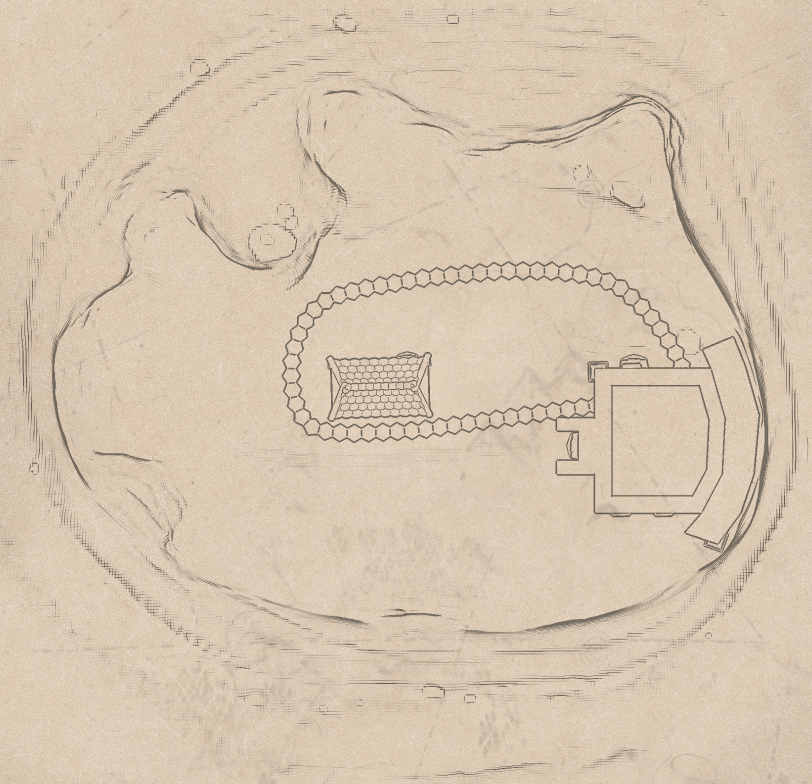

V hradním příkopu se nacházejí dva zahloubené útvary, u nichž však není možné bezpečně určit, zda bychom je zde našli už v době existence hradu. Na západní straně příkopu v blízkosti vstupu je dnes vyzděna studna o průměru 1 metr a hloubce 1,4 metru. Není však zmiňována v nejstarších popisech zříceniny z přelomu 19. a 20. století, takže lze se značnou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že se jedná o novodobou záležitost, která vznikla snad na konci 20. nebo na počátku 30. let minulého století, aby z pohledu romantických nadšenců „doplnila" chybějící článek hradu. Obdobně nejasná je i prohlubeň na severní straně příkopu, která snad mohla sloužit jako cisterna na vodu.

Ještě méně čitelná je podoba předhradí ležícího severozápadně od hradního jádra. Jeho podkovovitý tvar o rozměrech 72 x 38 metrů přimykající se otevřenou částí k valu vlastního hradu byl od hřebene oddělen poměrně mělkým příkopem a nevysokým valem zakončeným zřejmě palisádou. Oba fortifikační prvky byly na západní straně porušeny novodobou přístupovou cestou. Západně pod hradem se nacházejí dodnes viditelné kamenné „hrázky", které měly údajně vymezovat políčka prvních obyvatel kraje. Tato hypotéza navozující představu, že šlo o agrární haldy, má však vzhledem k nedlouhé existenci hradu značné trhliny, neboť lze jen stěží předpokládat, že by kolonisté zůstali v těchto místech i po zániku objektu, resp. že by pozůstatky jejich jen několik desetiletí trvající zemědělské činnosti po bezmála sedmi stoletích nesetřel zub času, zvláště pak ve srovnání se skromnými zbytky kdysi mnohem mohutnější pevnosti.

Stejně mlhavá jako vlastní minulost Luginslandu je i historie jeho zániku. Nález rozsáhlé požárové vrstvy, přepálených kamenů, které mají až struskovitou povahu, nebo vypálené jílové mazanice ukazují na násilné zničení. To podporují i nálezy dvou velkých, 80–100 kg vážících zaoblených basaltových kamenů, stejně jako menších kamenných koulí z červeného kvarcitu, které byly za pomoci velkého praku metány proti obráncům fortifikace. Tyto „projektily" navíc nepocházejí z místního materiálu, ale musely být k Luginslandu nepochybně dovezeny jeho obléhateli. Bohužel ani zde se nemůžeme opřít o jediný písemný pramen, který by dramatické události alespoň trochu osvětlil.

K zániku ve své době již poměrně zastaralého hradního sídla došlo podle archeologických nálezů nejpozději ve druhé čtvrtině 14. století, možná i o něco dříve. Z jakého důvodu byl hrad dobýván, je dodnes nevyřešenou otázkou. Byl obsazen loupeživými rytíři a dobyt opavským vévodou Mikulášem II.? Nebo k jeho zničení došlo za vpádu polského vojska na Opavsko roku 1345? Soudobé prameny

o událostech na Luginslandu mlčí. Snad jen s odkazem na výsledky archeologického průzkumu lze asi celkem bezpečně odmítnout dříve přijímané interpretace o dobytí hradu vojsky Matyáše Korvína roku 1474. Každopádně použití obléhacích praků ukazuje, že nešlo o nějaký náhlý přepad, ale o pečlivě připravenou akci, jejímž cílem bylo zlomit houževnatý odpor obránců.

Vrchol kopce s pozůstatky hradu byl před několika lety díky aktivitě Lesů ČR a Města Albrechtic upraven, částečně zbaven vegetace a zpřístupněn. Nabízí se odtud krásný výhled až ke Krnovu a Cvilínu. Přístupová cesta vede po tzv. Staré hradní cestě z osady Burkvíz nebo z obce Vraclávek. K delšímu výletu lze využít i městský turistický okruh, který vedle Luginslandu zavede návštěvníky Města Albrechtic na další zajímavá místa v jejich okolí.

Foto: Vlastivědné muzeum Jesenicka

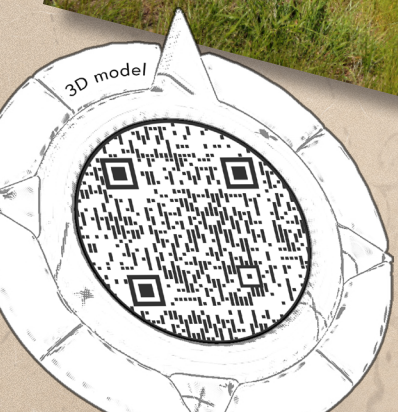

Zakletá hradní panna z Burkvízu

Převyprávěl Matěj Matela

Spalující letní slunce zrovna vystoupilo nejvýše nad obzor, když hošťálkovský rolník Michal odstavil pluh a s neskrývaným potěšením se odebral do nedalekého hájku, kde na něj již čekal chutný oběd a studánka s osvěžující vodou. Od božího rána se dřel na poli a nic si nepřál více než odpočinek a stín. Ještě kráčel po horké zemině, když tu najednou ucítil podivný závan chladu. Otočil se a zůstal v úžasu. Za ním stála krásná vysoká žena, oděna v nádherný hedvábný šat, vlasy spleteny zlatými stuhami. Michal se nepolekal, jen se v duchu divil, co mohlo tak urozenou dívku přivést na rozorané pole. Po chvíli panna hlasem libým jako šumění hvozdu promluvila:

„Neboj se, rolníku, nechci ti ublížit, jen tě poprosit o vysvobození z mocného zaklet, do něhož jsem byla uvržena. Žila jsem kdysi dávno na hradě Burkvíz, kde byl můj otec vůdcem bandy loupeživých rytířů, kteří svými bezbožnými činy několik let sužovali celý kraj. Jednoho dne k burkvízské bráně dorazil zámožný kupec až z dalekého Orientu, jenž mého otce požádal o přístřeší. Hradní pán vzácného hosta slavnostně uvítal a nabídl mu nejhonosnější komnatu, potměšile však již spřádal plány, jak se zmocnit jeho pokladů. Otcovo řemeslo mi bylo proti vůli, avšak v tu chvíli mé srdce zalila bezcitnost a touha po bohatství, kterou jsem nedokázala ovládnout. Jakmile náš host usedl k hodovní tabuli, vrhlo se naň několik divokých chlapů, kteří jej svázali a hrubě povalili na chladnou podlahu. V tom okamžiku se však setmělo, venku hrozivě zaburácelo a nastalou temnotu ozářilo několik blesků. Cizinec, před chvílí ještě svázaný a bezmocný, najednou stál před mým otcem. Míra tvých hanebných činů byla právě dovršena, tvůj hrad se zhroutí, ty sám budeš uvržen do pekla a tvá dcera bude zakleta na tomto hříšném místě, řekl cizinec. Jakmile dohovořil, tak se i stalo, a já již staletí čekám na spásu.“

Michal pozorně naslouchal zakleté hradní panně, jíž po bledé líci stekla slza. „Dobrý muži,“ pokračovala panna, „máš-li odvážné srdce, vydej se příští pátek na Burkvíz a vykup mě z hříchů. Nejdříve však z březových větví spleť větší věnec, postav se do jeho středu a se silnou větví v ruce vyčkej půlnoci. Jakmile hodiny na věži hošťálkovského kostela odbijí půlnoc, započne strašlivá bouře a objevím se před tebou. Nelekni se však mé hrůzné podoby – budu napůl člověkem, napůl

devítihlavým hadem, jenž se tě bude pokoušet uštknout. Neměj ale strach, do kruhu z březových větví vstoupit nemohu. Silně a bez bázně udeř větví do všech krvežíznivých hadích hlav. Učiníš-li tak, stanu před tebou v lidské podobě a vykoupena. Za odměnu získáš poklad, který zde střežím. Jestliže tě však přemůže strach, budu odsouzena k zakletí po další století."

Když krásná dívka dohovořila, podala ohromenému Michalovi vějičku kvítí, jež jaktěživ neviděl, a zmizela mu před očima. Rolník stál dlouho jako očarovaný a nevěřícně hleděl na místo, kde ještě před chvílí stála zakletá panna.

Toho dne již na práci nesáhl a zadumán se odebral domů. Jeho žena Marta, udivená náhlým příchodem svého manžela, se ihned ptala, co jej přimělo zanechat orby. Michal jí vše po pravdě vypověděl. Nejprve nevěřila a mužův nevšední zážitek přikládala poblouznění z horkého sluníčka. Když jí ale ukázal vějičku, seznala, že nelhal. A v doposud skromné Martě, která vždy dokázala být spokojena s málem, se probudila touha po bohatství. Horlivě naléhala na muže, aby se o páteční půlnoci vypravil na Burkvíz, dívku zachránil, ale hlavně – aby přinesl do chalupy co možná nejvíce zlata a drahého kamení. Michal se zdráhal, ženině přemlouvání však nakonec podlehl.

Nad krajem se již vznášel temný háv noci, když starou pěšinou vedoucí ke zřícenině mířil muž. Přes levé rameno měl zavěšen věnec z větvoví, v pravé ruce třímal mocnou haluz. Když stanul na prastarém hradním nádvoří, položil věnec na zbytky kamenné dlažby, postavil se do jeho středu a s bušícím srdcem vyčkával. A skutečně, chvíli po půlnoci se strhl nečas, jaký Michal nepamatoval. Burácivý vítr lámající stromy a ohlušující lomoz hromů však nebyly zdaleka tak děsivé jako příšera, která se pomalu blížila k chalupníkovi. Devět odpuzujících hadích hlav hrozivě syčelo a všemožně se snažilo proniknout do kruhu. Jejich snaha však byla marná, kouzlo prolomit nedokázaly. Stačilo jen udeřit je větví. Avšak Michalem prostoupilo tak strašné zděšení, že

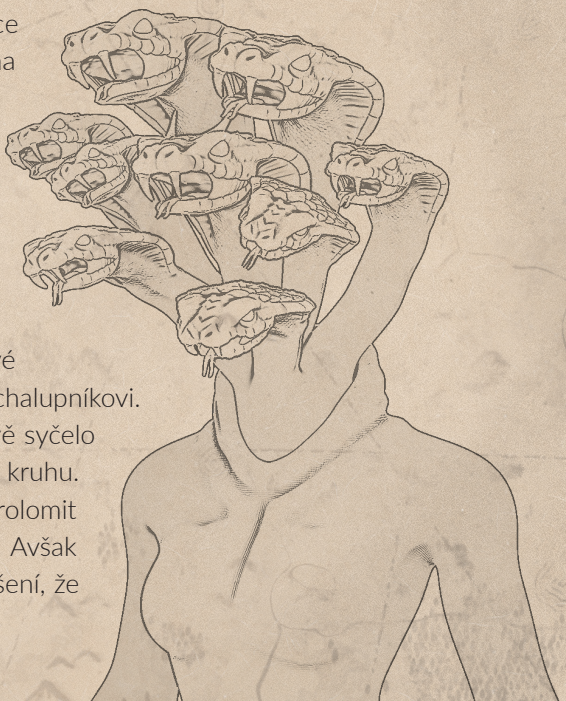

upustil haluz, vykřikl a v tu ránu upadl do bezvědomí.

Když se probudil, nad hradem již cvrlikali ptáci. Viděl, že nepochodil, a odebral se proto smutně domů. Zde ho již netrpělivě vyhlížela jeho žena. Zpočátku byla zklamaná, že si na krk nepověsí perlový náhrdelník. Jakmile ale poznala, že muže sužuje horkost, pomohla mu na lůžko a starala se o něj. Z hrůzného zážitku se však Michal již nezotavil a nedlouho poté zemřel. Vějička záhadného kvítí se ztratila bůhvíkam. Snad se dostala zpět k hradní panně, která v burkvízských zdech dosud čeká na vysvobození.

Další hradní zříceniny

Stránek

Jan Petrásek

Pouhých 2,5 kilometru od města Rýmařov leží pozůstatky středověkého hradu zvaného Stránek či Štránek. Z centra města lze k němu dojít jižním směrem po červené turistické značce, jejíž odbočka v místech mezi vrcholkem Stránek a stejnojmenným potokem vede přímo k zřícenině. Ze strážního hradu, kontrolujícího jednu ze stezek z Olomouce do Rýmařova a chránícího rovněž okolní železné, olovněné a stříbrné doly, jsou však dnes patrné již pouze torza základů a zbytky valů a příkopů.

Hrad pochází pravděpodobně z počátku 80. let 13. století. K roku 1282 máme doloženou pečeť příslušníka kravařské větve Benešoviců, konkrétně Beneše ze Štítiny, na které se psal s přídomkem „de Stralek“. Objekt tak vznikl patrně krátce před tímto datem. O čtyři desítky let později, v roce 1323, se podobně titulovali jeho potomci, Zbyněk a Dobeš. V polovině 14. století bratři prodali vesnice patřící k hradu a přesunuli se na Přerovsko. Fortifikaci poté vlastnili páni z Valečova, avšak držet hrad, navíc již upadající, bez okolního hospodářského zázemí nemělo valný smysl, a tak jej brzy prodali králi Karlu IV. a jeho bratrovi, moravskému markraběti Janu Jindřichovi. Panovníci si koupí slibovali zisky z okolních stříbrných dolů, ty se však nenaplnily. Jak ukazují nápadné stopy, hrad byl snad při neznámém vojenském útoku zapálen a nejpozději do konce 14. století zpustl. Dílo zkázy dokonalo v roce 1765 rozebrání kamenů použitých pro obnovu vyhořelého Rýmařova, které umožnil Řád německých rytířů, jenž měl pozemek v této době v držbě.

Strálek byl hradem dvoudílné dispozice. Předhradí o velikosti 65 x 45 metrů, o jehož využití vzhledem k absenci archeologického výzkumu z těchto místech nejsme schopni nic bližšího říci, chránil mohutný štítový val. Vlastní jádro hradu bylo obehnáno dvěma příkopy. První – šíjový – o hloubce 4,5 metru a čtrnáctimetrové šířce, byl zakončen valem. Druhý příkop obtáčel celý areál (ačkoliv na přístupové straně nebyl patrně dokončen) a dosahoval šířky mezi 15 a 21 metry. Jádro mělo tvar protáhlého obdélníku (70 x 23 metrů, se zúžením ke konci až na 13 metrů) a v jeho čele stál věžovitý palác – bergfrit. Kamenitý objekt, v jehož přízemí vedl vjezd do areálu hradu, měřil v základech zhruba 23 x 20 metrů. Přiléhala k němu obvodová hradba o síle zdi přes 2 metry. Nádvoří vyplňovaly zřejmě dřevěné budovy a v jeho samém středu byla vysekána vodní jímka. Konec hradního areálu uzavírala drobnější zděná budova. Dispozice hradu není příliš typická pro dobu svého vzniku, naopak vykazuje znaky o více jak půl století mladšího období.

Zátor

Pavel Macháček

Severozápadně od obce Loučky se na konci táhlého ostrohu vybíhajícího směrem do údolí řeky Opavy nacházejí dnes již téměř nezřetelné stopy hradu Zátor. V historických pramenech Opavského vévodství se páni ze Zátora poprvé objevují v polovině 14. století. Jejich majetek nebyl příliš rozsáhlý a zahrnoval zřejmě pouze vsi Loučky, Čaková a snad i Širokou Nivu. Vlastní hrad zanikl někdy na počátku 16. století. Zda se na ukončení jeho existence podílelo případné dobytí vojsky uherského krále Matyáše Korvína, je otázkou, neboť šlo o nepříliš významnou fortifikaci.

Tvůrci hradu vybrali k jeho vybudování příhodné místo, před nímž se hřeben kopce výrazně zúžil, a umožnil tak jeho obranu. Nerovné hradní jádro obdélného tvaru o rozměrech 50 x 35 metrů bylo obehnáno hradbou a s výjimkou strmější severní strany jej obklopoval poměrně plytký příkop s předsazeným nevysokým valem zakončeným palisádou. Na severní a západní straně opevnění hradu zřejmě ještě zesilovala nevýrazná parkánová zeď z nasucho kladených kamenů.

Bez archeologického průzkumu je obtížné určit vnitřní zástavbu hradního areálu. Z dochovaných zbytků lze však soudit, že hrad postrádal bergfrit a hlavní tíhu obrany nesla pouze obvodová hradba v západní vstupní části zesílená nějakým palácovým objektem. Za předhradí lze snad považovat vcelku rovný prostor mezi dvěma skalními výběžky před západním průčelím hradu, naopak oválná skalnatá

plošina východně od hradu byla zřejmě využívána k obranným účelům.

K zřícenině hradu nevede žádná značená turistická cesta a lze se k němu dostat pouze po lesní cestě, která obtáčí hradní ostroh a odbočuje z modré turistické značky vedoucí kolem Hradského potoka.

Adolfovice

Jan Petrásek

V Bělé pod Pradědem, resp. její části a původní samostatné vesnici Adolfovice, se nachází zaniklá tvrz, o které nebude mít povědomí patrně ani velká část obyvatel obce, natož širokého okolí. Nalézá se blízko soutoku Javořického potoka s řekou Bělou, na menší vyvýšenině, pod níž se rozkládá podnik Jesan, nedaleko pak autobusová zastávka Mlýnky, obecní knihovna či informační centrum. Středověká fortifikace není na první pohled patrná, zachovaly se z ní pouze drobné fragmenty základů zdí, navíc značně zarostlé náletovými dřevinami. Příchozí návštěvník však musí být zákonitě ohromen dvěma hlubokými podkovovitými příkopy, které působí notně předimenzovaně vzhledem k malé velikosti vlastního hradiště.

Vznik tvrze je třeba hledat v nejranějších dějinách Adolfovic, v posledních dvou desetiletích 13. století. Spor vratislavského biskupa Tomáše II. s knížetem Jindřichem IV., který hlavě diecéze vyčítal zakládání nových vesnic (mj. i právě Adolfovic) na jeho území, vyvrcholil nejprve zabráním těchto vsí knížetem. Na smrtelné posteli však Jindřich daný majetek daroval biskupství. S nároky se nicméně přihlásil kníže Bolek I. Svídnický, který vedl s biskupem dvouletý konflikt. Oblast Jesenicka následně po dlouhých třicet let ohrožovali loupeživí rytíři z rodu Wüstenhubů, kteří se zmocnili několika hradů v regionu. V této neklidné době využil svídnický kníže nově příchozího rodu Haugwitzů z Lužice, jenž se skrze své majetky v sousedním Kladsku začal uchycovat rovněž na Jesenicku. Coby nástroj Bolkovy politiky získal tento rod s černou beraní hlavou v erbu ves Adolfovice, kde mu bylo umožněno vybudovat fortifikační objekt, který měl chránit komunikaci přes Červenohorské sedlo a cestu z Vrbna pod Pradědem přes Pásmo Orlíka. Tvrz vznikla buď v závěru 13. století, nebo druhém desetiletí století následujícího, právě v souvislosti s loupeživými nájezdy Wüstenhubů. Tato datace rovněž zhruba odpovídá archeologickým zjištěním. Výzkum zároveň ohraničil fungování hrádku do druhé čtvrtiny 15. století. Tvrz tak buď zpustla jako již nevyhovující obranný objekt, nebo mohla být zničena v průběhu husitského tažení do niského knížectví v roce 1428. Přestože nedisponujeme zprávami o vpádu kališníků hlouběji na jih

do jesenického podhůří, menší rychlý útok zcela vyloučit nemůžeme.

Sídlo adolfovických Haugwitzů chrání zmíněné příkopy o dvacetimetrové šířce a takřka osmimetrové hloubce, které byly napájeny vodou. Od sebe byly odděleny valem. Jádro tvrze o nepravidelném, zřejmě pravoúhlém tvaru má rozměry 18 x 13,5 metru. Jižní stranu vyplňoval kamenný palác o délce 16 metrů, takřka desetimetrové šířce, síla zdi dosahovala téměř tří metrů. Objekt, jehož pozůstatky suterénu lze dodnes spatřit, disponoval dvěma místnostmi, jež byly odděleny schodištěm. Areál obklopovala obvodová hradba zpevněná pilíři, dochovaná ve fragmentech na severozápadní a jihozápadní straně. Více však již v současné době není možné spatřit, neboť tvrz byla údajně zhruba na přelomu 19. a 20. století zplanýrovaná a prostor sloužil k tanečním či jiným zábavám. Ve 30. letech minulého století došlo navíc k zničení opevnění vzhledem k rozšíření továrny nacházející se pod fortifikací.

Leuchtenštejn

Pavel Macháček

Pozůstatky hradu na severozápadním svahu Biskupské kupy jsou dodnes obestřeny tajemstvím. Není známo, kdo středověkou pevnost založil, ani k jakému účelu přesně sloužila. Pomineme-li urbář zlatohorského panství z roku 1687, který se zmiňuje o pustém hradu Leuchtenštejnu, zmínka o něm neexistuje ani v dobových písemných pramenech. V soupisech biskupského majetku z let 1290 a 1420 se sice mluví o jakési zaniklé vsi Lichtenberg, resp. Leuchtenberg, ale spojovat ji se zbytky hradu je hodně odvážné.

Dříve se badatelé domnívali, že hrad, pocházející z konce 13. století, nechal vystavět vratislavský biskup, když Přemyslovci k ochraně zlatých dolů na severním úpatí Příčné hory zbudovali hrad Edelštejn. Dnes je však jeho založení připisováno spíše opavskému vévodovi Mikuláši I. Podle jedné z hypotéz měl hrad zajišťovat cestu, po níž proudilo vytěžené zlato ze Zlatohorska do Opavy. Cesta měla vést jen mírně zvlněným terénem pod Biskupskou kupou, Stříbrnou a Zámkovou horou a přes Jindřichov a Třemešnou mířit dál do centra vévodství. Zásadní slabinou této domněnky je otázka, proč by karavany soumarů s drahocenným nákladem měly scházet z hor k relativně nebezpečné hranici s niským knížectvím, když mohly bez větších problémů vystoupat do horského sedla a pokračovat bezpečně údolím Opavice po území pod kontrolou opavských vévodů.

Leuchtenštejn byl hradem klasického bergfritového typu. Válcová věž stála na

nejvyšším místě hradního areálu a byla obtočena oválem vlastní hradby, která v případě průniku útočníků přes bránu mohla fungovat jako samostatně hájitelná část hradu. Bergfrit spolu se zděnou budovou vetknutou do obvodové hradby střežil vstupní bránu do areálu vnitřního hradu, který však byl relativně nevelký a limitovaný svažitým terénem. V jeho jižní části, v obraném stínu velké věže, stála další zděná budova. Obvodová hradba obtáčela celý areál hradu od severu k jihu, před ní se nacházel příkop s valem zakončeným palisádou. Ze západu chránil hrad prudký sráz.

Leuchtenštejn zřejmě zanikl za husitských válek. Nejzajímavějším nálezem získaným při archeologickém průzkumu uskutečněném v letech 1936–1940 je část destičkové zbroje ze železných plátků spojených zlatým nýtováním. Skrovné zbytky hradní zříceniny leží v nadmořské výšce 664 metrů a jsou přístupné po modré turistické značce ze Zlatých Hor.

Rešov

Pavel Macháček

Na konci skalnaté ostrožny nad soutokem Huntavy a Tvrdkovského potoka se nachází

několik nevelkých zbytků hradebních zdí obrostlých mechem. Při absenci archeologického průzkumu jsou tyto skrovné pozůstatky dávné stavby spolu se znatelnými úpravami okolního terénu jediným svědectvím o existenci tajemného hradu, který je dnes nazýván podle nedaleké vísky. Jeho minulost neosvětlují ani žádné písemné záznamy a není znám ani jeho pravý název. Nejstarší prameny jej totiž zmiňují už jen jako Wüste Schloss (Pustý zámek) nebo též Verwünschene Schloss (Zakletý či Prokletý zámek).

Závoj tajemství pokrývá nejen stavitele, ale i dobu, v níž nevelký hrádek vznikl. Z nezřetelných stop po osídlení lze předpokládat, že se tak stalo patrně někdy ve druhé polovině 13. století. Jaký byl účel fortifikace postavené na poměrně nepřístupném místě, kolem něhož nevedla žádná známá kupecká stezka, je také nezodpovězenou otázkou. Jako nejpravděpodobnější se jeví hypotéza, že jeho výstavba souvisela s ochranou blízkých stříbrných dolů. Pohříchu není však jedinou. Vzhledem k tomu, že na konci 14. století převzal kontrolu okolních osad hrad Rabštejn a v dobových listinách není zmínka o existenci žádného jiného hradu v těchto místech, je pravděpodobné, že Rešov byl v té době již opuštěn. Zda za tím

stál jen obyčejný požár, nebo zanikl z jiných příčin, je také hádankou.

Přístup k úzce trojúhelníkovému prostoru hradu byl od horského hřbetu oddělen na severu mohutným příčným příkopem, částečně vysekaným ve skále, a valem. Za ním bylo umístěno předhradí, které od vlastního jádra hradu odděloval další, mělčí příkop. Pozůstatky zdí na nejvyšším skalisku hradního jádra dávají tušit, že zde stával věžovitý objekt, zahrnující v sobě zřejmě obrannou i obytnou funkci.

Zřícenina hradu Rešov není bohužel přístupná. Nachází se totiž uvnitř Národní přírodní rezervace Rešovské vodopády, kde platí zákaz vstupu mimo značené turistické cesty. Ty se sice setkávají u soutoku Tvrdkovského potoka a Huntavy, ale na vysoký ostroh nad rozcestím žádná z nich nevede.

Vartnov

Jan Petrásek

Zhruba tříkilometrová vzdálenost dělí zříceninu Vartnov od hradu Cvilína, ještě blíže od něj se nachází cesta spojující města Krnov a Opavu. Leží na malém pohorku, s temenem o ploše 52 x 35 metrů, nad dnešní vesnicí Pocheň a stejnojmennou vodní nádrží, do které se vlévá Čižinský potok, obtáčející zříceninu od západu severním směrem. Poměrně skromná tvrz vznikla pravděpodobně během druhé třetiny 14. století, snad existovala již v roce 1342, jelikož k tomuto datu máme listinně potvrzenou existenci Denharda z Warty. Tento významný rod se však nedlouho poté stal držitelem purkrabského úřadu na hradu Landek u Ostravy a Vartnov přešel k pánům z Holštejna, konkrétně snad na Voka z Holštejna. Po jeho smrti tvrz držel jeho syn Štěpán, který vystupuje v listině z roku 1376 jako „Stephanus de Wartnow“, což představuje vůbec první zmínku o hradu v pramenech, alespoň v těch dochovaných. V následujícím roce, kdy došlo k rozdělení opavského knížectví mezi potomky Mikuláše II., obdržel Vartnov v rámci svého údělu Jan I. Nový lenní senior hradu ponechal jeho držbu dále v rukou Štěpána z Holštejna a jeho rodu, konkrétně od roku 1417 jeho stejnojmenného syna. O čtyři léta později odprodal Štěpán Vartnov, možná z donucení, vévodovi Janu II., který jej pak nechal spravovat svými hejtmany, např. Ondřejem Šternovem ze Životic. Jako součást opavského knížectví se hradu vyhnulo drancování během husitského tažení a dál sloužil opavským Přemyslovcům, konkrétně Václavovi IV. a Mikulášovi V. Druhý jmenovaný Vartnov v roce 1447 podstoupil za věrné služby Barnardu Bírkovi z Násilé. Nový majitel, později ustanovený králem Jiřím z Poděbrad hejtmanem opavského knížectví a královským komorníkem, jej vlastnil až do samého zániku.

Ten nastal v roce 1474 za česko-uherských válek mezi Vladislavem Jagellonským a Matyášem Korvínem. Uherské vojsko, resp. jeho spojenci, Vartnov dobyli a takto zničený hrad se časem rozpadl a zanikl.

Vartnov je typickým představitelem hradu s plášťovou zdí. Jeho stěny o síle zhruba 2,5 metru obtáčely v oválu vrchol pahorku, přičemž delší strana směřovala od jihozápadu k severovýchodu. Na jižní přístupové straně byla zeď pravděpodobně zesílena a doplněna další drobnější hradbou, která utvořila v prostoru menší parkán, rozdělený na dvě poloviny branskou budovou, jež vybíhala částečně z obvodu hradby. Zeď obtáčel hluboký příkop, jenž mohl být zavodněn vodou z blízkého rybníku, a jako první obranný prvek následoval za příkopem val. Areál hradu byl rozdělen na dvě nestejné části vnitřní zdí v jeho severní části, dlouhou takřka 30 metrů a postavenou patrně až druhotně. V menší části, zhruba o čtvrtině plochy areálu, stál zřejmě palác zabírající zhruba polovinu místa, v druhé se nacházel dvorek se studnou. Ve větší části hradního jádra se nacházela dvoutraktová budova přiléhající k západní zdi, opatřená před vstupem menší krycí budovou. Po obou stranách brány existovaly ještě dvě další menší provozní budovy, zbytek jádra již zřejmě nebyl dalšími objekty zaplněn.

Z hradu pochází poměrně bohatá kolekce archeologického materiálu. Vedle obligátních keramických nálezů se podařilo ze země vyzvednout velký počet militarií. Ne příliš obvyklé běžné zastoupení v naší oblasti představují bronzové hlavně pušky či ručnice, 13 kg vážící železné kování tzv. berana či palcát. Vedle dalších předmětů spojených s válečným dobýváním je třeba zmínit 80 kg těžkou kamennou kouli. Za vyloženě unikátní je pak třeba považovat metr dlouhé železné kopí.

Zříceniny na polské straně euroregionu

Marcin Husak
Turistický terénní průvodce po oblasti opolského vojvodství

Němí svědkové...

Euroregion Praděd je stále *terra incognita* – země neznámá, země nepoznaná, s mnohobarevnou identitou, čerpající ze tří národních a náboženských pramenů: českého, německého a polského, kde vyznavači katolicismu, protestantismu a judaismu zhmotnili v realitu sny o *terra, quae fluit lacte et melle* – zemi mlékem a strdím oplývající...

Mnohokulturní osvojování rozmanitosti, kde jinost není cizostí, se v uplynulých staletích ne vždy stalo skutečností. V dobách husických válek (1419-1434), během války třicetileté (1618-1648) či válek slezských (1740-1763) bylo Slezsko ponořeno do víru válečného chaosu, zaplaveno krví, ničeno a pustošeno. Nevyhýbaly se mu rovněž ani živelné pohromy – epidemie, povodně, požáry, sucha a nákazy dobytku – prohlubující bázeň z neznámého, vzbuzující respekt před přírodními silami a odrážející se ve víře v zásah nadpřirozených sil.

Specifické stigma na tomto regionu zanechaly 2. světová válka (1939-1945), poválečná zchátralost a lidská krátkozrakost, nejednou obracející vniveč námahu předchozích generací, pro niž paměť, ba i posvátost nic neznamenala... Polsko-české příhraničí to není jen idylická krajina s úrodnou ornou půdou a lesy bohatými na flóru a faunu rozprostírajícími se ve stínu Biskupské kupy (890 m n.m.) a samozřejmě i – Pradědu (1492 m n.m.), ale rovněž je i krajinou posetou ruinami, které jsou němými svědky komplikovaných dějin Slezska, obklopených aurou tajemna. Devastace se nevyhnula ani sakrálním objektům (Kazimierz, Paczków), hlavně však objektům světským, jak těm industriálním (Gostomia, Krapkowice, Pisarzowice, Prudnik) tak i rezidenčním: dvorcům (Trzebina), palácům (Łąka Prudnicka, Kopice, Przydroże Małe, Rozkochów, Sławięcice) a hradům (Chrzelice, Strzelce Opolskie, Ujazd, Zamkowa Góra), jejichž dávný lesk, stejně jako majitelé a jejich činy, jsou mnohdy opěvovány v pověstech, ústních podáních a vyprávěních.

Chrzelice

První zmínka o Chrzelicích, které si zachovaly historické prostorové uspořádání, pochází z roku 1316. V dokumentu zhotoveném v tehdejší době vystupuje jistý Dirsco Staruncza, pravděpodobný velitel místního opevnění. Objekt, postavený zcela jistě ve 14. stol. v půdorysu nepravidelného čtyřstěnu s kulatou baštou, obklopoval příkop naplněný vodou. Opolsko-ratibořská knížata vládla na hradě až do smrti Jana II. Opolského (zvaný Dobrý) v roce 1532. V roce 1559 se panství nacházelo ve vlastnictví Wenzela Posadowského a od roku 1578 byl majitelem Georg IV. Prószkowski, jehož nástupce – Hans Christoph – plánoval přestavbu hradu v Chrzelicích na moderní bastionovou pevnost podle projektů architektů, stavitelů a především stavitelů opevnění – Hanse Schneidera (r. 1605) a Valentona Säbische (r. 1609) působících ve Slezsku. Realizaci ambiciózních plánů však znemožnilo vypuknutí třicetileté války (v letech 1618-1648).

Ve druhé polovině 17. stol. byl v půdorysu podkovy postaven okázalý barokní zámek s gotickými fragmenty. Podoba rezidence s průjezdní bránou je zachycena na obraze sv. Valentýna ve farním kostele Nejsvětější Panny Marie v Łączniku. V roce 1769 přešlo panství do rukou Dietrichsteinů a již 24. listopadu 1783 král

3D model

Fridrich II. Veliký zakoupil veškerou jejich půdu na území Pruska. Od té doby byly Chrzelice včetně rozlehlých lesů královským vlastnictvím pronajímaným mj. rodu Hellerů a Tiele-Wincklerů. V 19. stol. byl palác zásadně přestavěn, bránová věž a galerie spojující protilehlá křídla byla zbourána. Po 2. světové válce byly v paláci zřízeny byty, mateřská škola a vesnický klub nebo klubovna pro mládež. V 70. letech 20. stol. byl palác již prázdný. Naprostá absence údržby a oprav vedla k tomu, že se z krásné rezidence stala úplná ruina.

Foto: R. Kasza, Powiat prudnicki. Historia dawną fotografią pisana, Prudnik 2018.

O popově lesíku a chrzelickém hradišti

Svatí – Cyril a Metoděj – pokřtili Slezany a Krakovany jako první ze všech Poláků. A aby mohli být tito neotesaní a nemytí divoši pokřtěni, světci přikázali postavit na chrzelickém hradě, který byl tehdy ještě dřevěným hradištěm s úplně jiným názvem, širokou, zděnou studnu. Takové studni se říká baptisterium nebo křtitelnice. A odtud právě ty křtitelnice (pol. Chrzcielnice) pocházejí, neboť Chrzcielice to znamená křtitelé (chrzciciele).

O čtyři století později na tomto místě zvaném baptisterium vznikla mohutná obranná věž.

Parafia Łącznik w legendach, podaniach i opowiadaniach,
zprac. T. Heda, Kraków 2018, s. 12.

O tajemném tunelu

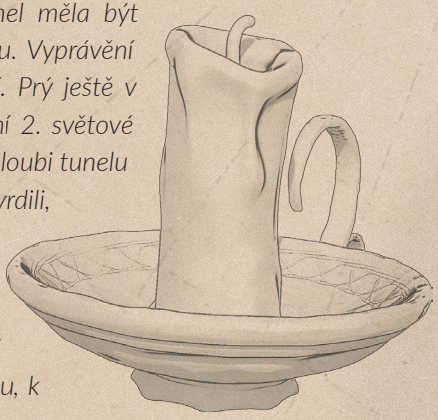

Ona tajemná podzemní chodba či též tunel měla být propojena se zámkem v Moszně a na Grodzisku. Vyprávění starých obyvatel Chrzelic tyto zkazky potvrzují. Prý ještě v meziválečném období a také krátce po skončení 2. světové války se někteří z nich pokoušeli proniknout do hloubi tunelu chrzelického hradu. Všichni odvážlivci shodně tvrdili, že šli několik desítek metrů hlubokým, přes 3 metry vysokým tunelem do jeho nitra až do okamžiku, kdy svíčky začínaly zhasínat. Později byl tento otvor zazděn. Prý se nachází v zasypaném sklepení jihozápadního křídla hradu, k němuž dnes není žádný přístup.

Parafia Łącznik w legendach, podaniach i opowiadaniach, zprac. T. Heda, Kraków 2018, s. 14.

Jak Fridrich Veliký získal Chrzelice

Po třetí slezské válce získal Fridrich Veliký od hraběte Dietrichsteina panství Chrzelice za 333 333 a 1/3 dukátů. Prameny o tomto prodeji říkají:

V oněch časech prováděl král Fridrich Veliký často kontroly v Nise; obvykle se na nich objevoval hrabě Dietrichstein a krále ujišťoval, že ho má ve velké vážnosti. Fridrich, který se díky tomu seznámil nejen s Dietrichsteinem, ale také s jeho majetky, se jednou při této příležitosti hraběte zeptal, zda by mu neprodal své panství nacházející se v Prusku. Hrabě Dietrichstein králi odpověděl, že nezná člověka, který by byl schopen mu za ně zaplatit. Král se otázal, kolik za ně hrabě požaduje, a obdržel odpověď, že pouze částka skládající se ze šesti po sobě následujících trojek a jedné třetiny (neboli 333 333 1/3) v dukátech by mohla vyvážit utrpěné ztráty.

Fridrich Veliký prohlásil, že je schopen tuto částku za předmětné majetky uhradit. Koupě se uskutečnila v roce 1783, zatvrzelost prodejce byla uspokojena, neboť král zaplatil celou částku v dukátech; dokonce nechal vyrazit i tu 1/3 dukátu.

Parafia Łącznik w legendach, podaniach i opowiadaniach, zprac. T. Heda, Krakov 2018, s. 24.

Kopice

Kopice, poprvé zmiňované na přelomu 13. a 14. stol. v Soupisu desátků Wrocławského biskupství, v letech 1360-1751 často měnily své majitele. Ve 14. stol. zde vládli Borschnitzové (od r. 1360) a Bolzové (r. 1381), v 15. stol. Beessové (od r. 1450), v 16. stol. Neckernové (od r. 1534), v 17. stol. Heymannové (od r. 1678) a v 18. stol. Spätgenové, kteří v roce 1751 přinesli věnem kopické statky Josefu Albertovi Francken-Sierstorpffovi. Jeho následník – Heinrich Casper – inicioval v roce 1764 přestavbu rodového sídla v klasicistním slohu podle návrhu opolského architekta Hanse Rudolpha, díky čemuž vznikla okázalá zámecko-parková úprava se statkem.

Pokračovatelem jeho díla byl od roku 1859 Hans Urlich Schaffgotsch – manžel Joanny Gryczik, dědičky obrovského majetku Carla Godully – díky jehož úsilí vznikla jedna z nejúžasnějších rezidencí ve Slezsku, která se stala vizitkou regionu. Přestavbu dokončenou v roce 1864 zadal vratislavskému architektovi Carlu Lüdeckemu, po němž práce řídil Carl Heidenreich, ač se sám aktivně účastnil výstavby neopakovatelného díla, spojujícího v sobě francouzskou novogotiku a klasicismus, holandskou renesanci a anglický tudorovský styl. V souladu s tradicí měla postava lovce, zdobící jednu ze zámeckých fasád, obličejové rysy Hanse Urlicha, který držel v dlaních plán monumentální přestavby s iniciálami architektů: CL – Carl Lüdecke a CH – Carl Heidenreich.

V romantickém krajinném parku se mj. nacházely umělé zříceniny, čínský a řecký pavilon, socha Niké a Dianin chrám a také rodová hrobka Schaffgotschů.

Po 2. světové válce začal palác postupně chátrat, sloužil jako místo pro rekreaci dětí a mládeže, dílo zkázy nakonec dokončil požár v roce 1958. Jediná rezidence svého druhu je dnes považovaná za jednu z nejatraktivnějších malebných zřícenin ve Slezsku, novogotický duch jí dodává atmosféru romantismu a tajemna. V současné době je v soukromém vlastnictví.

Foto: B. Szybkowski, Rejencja opolska na dawnej pocztówce, Opole 1999.

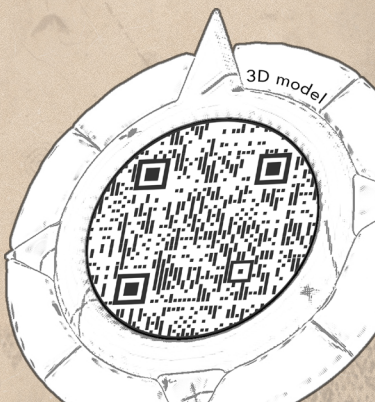

Slezská Popelka

Může se chudobná dívka stát jednou z nejbohatších žen světa a vzít si za muže hraběte spřízněného s knížaty? V pohádkách – určitě ano. Ve Slezsku se však takový příběh stal doopravdy. Slezská Popelka vlastnila paláce v Szombierkách a ve Wrocławi, ale zbožňovala však hlavně Kopice u Grodkowa.

Tou Popelkou byla Joanna Gryczik – velmi chudobná dívka, narozená 29. dubna 1842 v Porębě u Rudy Śląské, dcera nájemného dělníka a služky. Její otec pracoval v jedné z fabrik Karla Godully – hornoslezského krále zinku a uhlí. Když zemřel na souchotiny, rozhodla se matka, že si život zařídí jinak. Joasia tehdy měla tři roky, její sestra Karolina – šest měsíců. Děvčátka se dostala do domácnosti Godully, kde jejich matka pracovala jako docházející služka. Legenda hlásá, že je právě ona přivedla k Emilii Lucas, Godullově služce, a že se obě ženy spřátelily. To jsou však jenom domněnky, protože ve skutečnosti se neví, jak tomu bylo doopravdy, o Godullovi toho totiž víme jen málo, přestože se jednalo o jednoho z nejbohatších lidí Evropy. Prostí lidé si o něm povídali, že to je člověk, kterého posedl ďábel. Dokonce se našel někdo, kdo viděl, jak mu ďábel vsypává tolary komínem, protože s ním uzavřel smlouvu. Hodně lidí totiž nechápalo, jak mohl obyčejný člověk z lidu vlastními silami získat tak obrovský majetek. Jenže Ďábel z Rudy, jak se Godullovi říkalo, za všechno vděčil své pracovitosti a nadání pro podnikání.

Godulla se narodil v Makoszowech nedaleko Zabrza v roce 1781. Jeho otec byl nadlesním – matka – dcerou učitele z Wieszowé. Byl mimořádně nadané dítě, proto ho rodiče dali na cisterciácké gymnázium v Rudach Wielkých u Ratiboře, proslavené vysokou studijní úrovní (knihovna obsahovala 10 tisíc svazků). Gymnázium navštěvoval v letech 1793-1801, potom studoval na lyceu v Opavě. Práci našel bez potíží v továrně hraběte Ballestrema – velkého slezského průmyslového magnáta.

Postupně u něho pracoval jako pokladník, správce, ekonom a nakonec jako hlavní ekonom, s čímž byla mj. spojena správa policejní a soudní moci nad obyvateli vsí náležících hraběti Ballestremovi – tvrdí Władysław Ślęzak. Godulla přemluvil Ballestrema, aby v Rudach nechal postavit zinkovnu, kterou řídil s takovou profesionalitou, že v roce 1815 za to od hraběte obdržel 28 podílů. Dalších 28 dostal v roce 1828. To postačovalo, aby mohl v této branži zahájit vlastní podnikání. Šlo mu to tak dobře, že kupoval důl za dolem, huť za hutí, statek za statkem. A nadále svědomitě spravoval Ballestremův majetek.

Godulla již jako magnát přijímal hosty v paláci v Szombierkách, přestože normálně bydlel v dřevěném domě v Rudě Śląské, na boháče – skromně. Není však pravda, že byl skrblík a jedl pouze brambory s kysaným mlékem. Dům měl vkusně zařízený.

Boháč zbavený mužnosti

Godulla se stal právním opatrovníkem Joasi v roce 1847. Lidé říkali, že maličká Joasia je jeho nemanželská dcera, ale takové řeči patří spíše do říše pohádek. Se strašlivou jizvou na obličeji, kratší levou nohou a chybějícím levým okem působil odstrašujícím dojmem. Zaměstnával své synovce, přestože je neměl rád, neboť peníze propíjeli v krčmě a popichovali proti němu lidi. Bojoval také s opilstvím dělníků. Krčmy se začaly vyprazdňovat, když se ozývalo klepání hůlky – to bylo znamení, že Godulla je nedaleko. Všechny děti se ho bály – s křikem před ním utíkaly. Všechny kromě malé Joasi, což určitě Godullu chytilo za srdce. Byl osamělý a potřeboval lásku jako každý člověk. Jak se stalo, že byl zmrzačen? Není to známo. Na toto téma se vyprávěly různé smyšlené historky. Např. v polském časopise „Głosy znad Odry" ze září 1920 si čtenáři mohli přečíst, že mladý Godulla pracoval jako polesný na panství hraběte Ballestrema tak svědomitě, že ho zajali pytláci, kteří se mu chtěli pomstít. Těžce ho zranili, pověsili ho za nohy nad mraveniště a zbavili ho mužství. Byl sice zachráněn, ale do konce života byl z něho mrzák.

Godulla se nikdy neoženil. Fyzický handicap ho poznamenal také psychicky, proto nežil žádným společenským životem. Tehdejší potentáti mu záviděli jmění a dávali mu to pocítit. Při kontaktech s obyčejnými lidmi však býval spontánní. Bylo možné k němu jednoduše přijít a vyřídit, co člověk potřeboval. Pomohl nespočetné hromadě lidí. Významně byl nápomocen při výstavbě špitálu v Bytomi, ještě dlouho po jeho smrti lidé na jeho panství na něho s vřelostí vzpomínali a říkali, že to byl dobrý pán. Zde je nutné podotknout, že on nebyl filantrop, pracoval těžce a totéž vyžadoval i od jiných. Cítil se však zodpovědný za lidi, které zaměstnával. V závěti nechal mezi ně rozdat 50 tisíc tolarů – od ředitele po posledního pasáka. Zemřel 6. července 1848 ve vratislavském hotelu Pod Złotą Gęsią, kde se několik dnů předtím ubytoval. Byl nemocný s ledvinovými kameny a přijel na lékařskou konzultaci. Doprovázely ho šestiletá Joasia a Emilia Lucas.

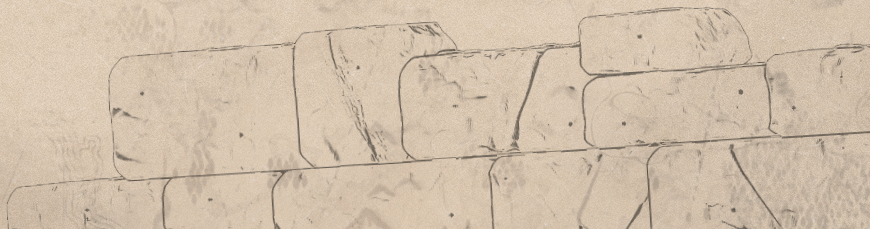

Zlaté dítě

Když Godulla zemřel, stala se Joasia nejbohatším dítětem Slezska. Nebyla si však toho vědoma. V době, kdy její opatrovník skonal, si hrála o patro výše s kočkou. Majetek jejího protektora se odhadoval na dva miliony tolarů – tvrdí Krzysztof Karwat. To byla obrovská částka. I přes nepokoje probíhající v Evropě spojené s Jarem národů dokázal Godulla udržet produkci, lidi masově nepropouštěl, majetek zanechal ve výborném stavu. Po jeho smrti pracovalo na inventarizaci jmění tři sta osob. Inventarizace trvala dva týdny.

Godullovi synovci byli sice známí marnotratníci, jejich strýc ale na ně nezapomněl – dostali peněžní vklady v hodnotě 200 tisíc tolarů. V souladu se zněním závěti měli v případě bezdětného úmrtí Joanny majetek převzít oni.

Po přečtení poslední vůle Emilii Lucas a Maximilianovi Schefflerovi – umístili vykonavatelé testamentu, v souladu s vůlí Godully, Joannu ve vratislavském penzionátě uršulinek, k nimž Godulla choval důvěru. K řádovým sestrám přišla 16. září 1848. Avšak E. Lucas vzala Joannu od uršulinek již po roce, chtěla totiž na jejím vzdělání ušetřit, přestože podle závěti jí náležely příjmy ze všech Godullových majetků. Obě se usadily v paláci v Szombierkách. Po několika letech se Joanna vrátila k vratislavským uršulinkám, neboť její život byl ohrožen – Godullovi synovci neváhali použít různých prostředků, aby převzali majetek. Scheffler nakonec uznal, že u řádových sester bude v bezpečí.

Manželství titulu s majetkem

Joanna byla pilná a klidná žákyně. Učila se mj. polský jazyk – podle přání Godully, který měl polské kořeny. Polský původ měla také Joanna, o čemž může svědčit fakt, že její matka neuměla německy. Po ukončení vzdělávání bydlela šestnáctiletá slečna ve vratislavské vile Maximiliana Schefflera, kde se seznámila s hrabětem Hansem Urlichem Schaffgotschem. Bylo mu 25 let, byl poručík a pocházel z významného slezského rodu, rozsáhlý rodový majetek však zdědil bratr jeho otce. Joanně se okamžitě zalíbil. Náklonnost to byla vzájemná. Svatba hraběte s prostou dívkou? Dokonce ani s tou nejbohatší – nepřicházela v úvahu. Schaffgotschové patřili k nejvýznamnějším slezským rodům.

Vlastnili rozsáhlé majetky mj. zámek Chojnik, horu Sněžku s okolím (na jejím vrcholu nechali postavit kapli sv. Vavřince), palác a rodové muzeum v Cieplicach

Śląských. Mohli se pyšnit tím, že byli spřízněni s Piastovci. Jeden z předků Hanse Urlicha Schaffgotsche kdysi dokonce obdržel polský indigenát, což znamená, že byl rovněž polským šlechticem.

Scheffler věděl, že díky sňatku získá jeho chráněnka klid (celou dobu totiž zainteresované osoby kuly pikle, jak Godullův testament zneplatnit), zařídil proto Joanně nobilitaci (neboli povýšení do šlechtického stavu). A tak se dcera dělníka a služky stala Joannou Gryczik von Schomberg-Godulla se šlechtickým erbovním štítem, na kterém jsou umístěna zkřížená hornická nářadí: mlátek (kladivo na rozbíjení hrud uhlí) a želízko (sekáč k rozbíjení kamenných balvanů) na modrém štítu ve zlatém poli.

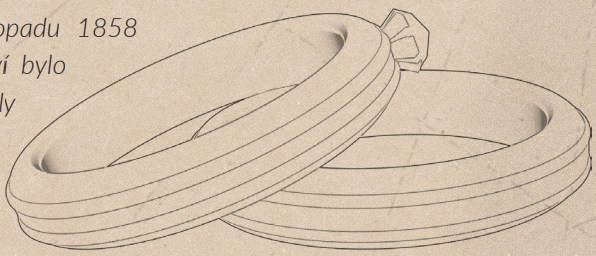

Svatba se konala 15. listopadu 1858 v paláci v Szombierkách. Manželství bylo velmi vydařené, ale stejně kolovaly pomluvy, že se hrabě Schaffgotsch oženil s Joannou kvůli jejím hutím a dolům. Schaffgotschové se zpočátku snažili její sociální původ ututlat. S perfektní výchovou a ve špercích vyrobených speciálně pro ni oslňovala na recepcích. Pokud navštěvovala své statky, oblékala se do hornoslezského lidového kroje a hovořila nářečím. Byla známa svou dobročinností a zbožností. V největším dešti kráčela v čele poutního procesí, podporovala opatrovny, školy a špitály. Společně s manželem sponzorovala v Bytomi-Szombierkách novorománský kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, který se zachoval do dnešních časů. V roce 1909 v něm spočinuly Godullovy pozůstatky přenesené ze hřbitova u kostela sv. Vojtěcha ve Wrocławi. Hrabě Schaffgotsch věnoval na výstavbu tohoto chrámu 100 tisíc marek a jeho manželka, tehdy již v pokročilém věku, zaplatila hlavní oltář. Nebýt jí, tento kostel by zcela jistě nestál. Právě Joanna hrála v manželství, které šťastně trvalo déle než půl století, první housle. Rozhodovala o prodeji, vybírala odborníky a zahajovala nové investice.

Manžel své ženy

Majetek patřil jí, její manžel žil z věna. Společnost Hrabiowskie Zakłady Schaffgotschów (Hraběcí podniky Schaffgotschů), na kterou byly v roce 1905 převedeny jejich majetky, disponovala kapitálem 50 miliónů marek, z nichž 49,98 mil. patřilo Joanně. Když byla v roce 1900 v obci Godulla zakládána knihovna, Joannin

manžel výslovně požádal, aby v ní byly také polské knihy. Během reformy obyvatelstvo z oblastí spadajících pod Schaffgotschovy hlasovalo většinou pro Polsko. Do roku 1945 znamenalo jméno Schaffgotsch na Horním Slezsku velmi hodně.

Joanna zemřela 26. dubna 1910 v Kopicích. O pět let později spočinul vedle ní její muž. V závěti, čítající několik desítek stran, na nikoho nezapomněla. Nemalé částky odkázala palácovému služebnictvu v Kopicích, institutu pro hluchoněmé ve Wrocławi a Ratiboři, milosrdným sestrám ve Wrocławi. Měla tři dcery a jednoho syna Hanse Karla, který zdědil kopický palác. Dostal jméno podle Joannina dobrodince, Karla Godully. Schaffgotschové často cestovali, vlastnili totiž mj. palác ve Wrocławi (dnešní vyhlášený studentský Palácek na ul. Kościuszki), ale nejlépe se cítili v Kopicích. Byl zakoupen pro Joannu v roce 1863. Tehdy tady již sto let stál klasicistní palác postavený podle návrhu opolského architekta Jana Rudolpha. V roce 1783 jeho výstavbu v tomto slohu inicioval Henryk Kasper ze známé slezské šlechtické rodiny von Sierstorpffů, vlastník Kopic od roku 1751.

Klasicistní palác se mladičké Joanně a jejímu šlechtickému manželovi moc nezamlouval. Rozhodli se proto postavit rezidenci hodnou jejich postavení. Sídlo jim naprojektoval slavný architekt Karl Ludecke. K novogotice a klasicismu paláce Sierstorpffů přidal francouzskou a holandskou renesanci a anglický tudorovský styl. Rezidence byla ze třech stran obklopena rybníky, proto dostala název Palác na vodě. Přiléhal k ní krajinný stohektarový park, o který se staral královský ředitel zahrad, Wilhelm Hempel. Kopicům zůstal věrný až do konce svých dnů, ačkoli mu bylo slíbeno místo v Sanssouci. Ve svém oboru se zde přijížděli zdokonalovat mistři a adepti zahradnického umění z celé Evropy. V parku bylo možno obdivovat do zeleně dovedně zakomponované vodotrysky a kamenné sochy zvířat, vytesané vratislavským sochařem, Karlem Kernem. Hrabě Schaffgotsch choval v parku muflony, kteří byli specialitou jeho rodu. Právě Schaffgotschové nechali dopravit tato zvířata z Pyrynejí do Krkonoš, kde je můžeme dodnes volně spatřit.

M. Perzyński, *Zamki, twierdze i pałace Dolnego Śląska i Opolszczyzny*, Wrocław 2006, s. 120-127.

Łąka Prudnicka

Prvními známými vlastníky Łąky Prudnické, jejíž počátky sahají do přelomu 13. a 14. stol., byla niemodlinská knížata. V roce 1481 knížata prodala prudnické panství spolu s hradem v Łące Prudnické rodu Würbnů. V 16. stol. zde vládl Adalsbach z Nicklasdorfu (r. 1536), následně pak Heinrich Mettich-Tschetschau (r. 1573, 1577 nebo 1592). Jeho nástupce – Joachim – zařadil Łąku Prudnickou do kategorie rodinného fideikomisu* a učinil z ní své hlavní sídlo, obklopené rozlehlým komplexem panství v Chocimi, Moszczance a Niemysłowicích, a pak i v Mieszkowicích a Rudziczce. Poslední fideikomisař – Carl Magnus Johann Nepomucen (zemř. v r. 1825) – předal péči o majetek svým dědicům, kteří ho převedli v první polovině 19. stol. (r. 1830 nebo 1840) Johannu Carlovi Sedlnitzkému-Choltitz. Představitel rodu – Dietrich – vstoupil do historie jako zachránce Paříže během 2. světové války.

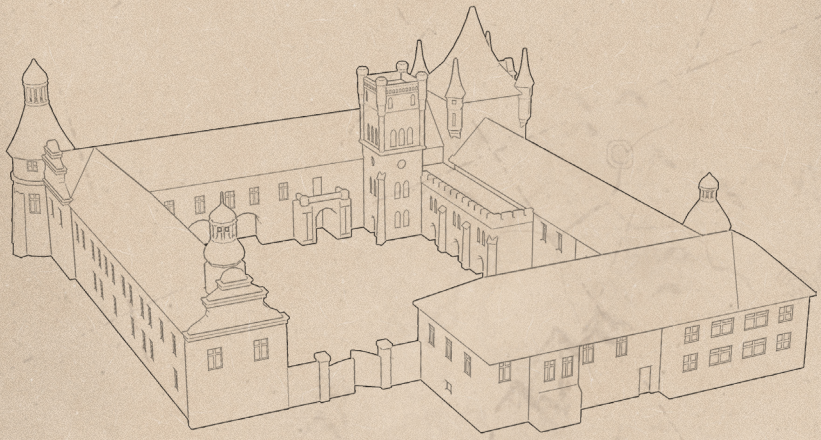

Velká, čtyřkřídlá rezidence vznikla pravděpodobně v 15. stol. jako rodové sídlo Würbnů a její původní partie stály v místech dnešního východního křídla. V roce 1593 a následně v letech 1615-1617 byla dosavadní koncepce přestavěna, jako jedna z prvních ve Slezsku, v renesančním duchu na základech předchozí stavby. Z tohoto období se zachovala sgrafitová výzdoba

majetek, který zakladatel zajišťuje pro rod ustanovením o jeho nezcizitelnosti a dědické posloupnosti

ve východním křídle. V 17. stol. byla postavena kaple (r. 1646), jejíž lokalizace byla pozměněna v následujícím století (r. 1727), neboť byla přemístěna z jižního křídla do křídla východního. V 18. stol. byla rezidence zvěčněna na vedutě Friedricha Bernharda Wernera. Současnou podobu zámek zásadně získal v 19. stol., kdy byl přestavěn v novogotickém slohu a zkrášlen věží (r. 1874), která tvoří architektonickou dominantu.

Na sklonku 2. světové války byl objekt rozkraden a zdevastován. Od r. 1953 zde byly umístěny kanceláře a byty zaměstnanců Hřebčince v Prudniku, který v 80. letech 20. stol. zahájil přestavbu zámku pro hotelové a rekreační účely, záměr se mu však nepodařilo realizovat do konce. V současné době je objekt v soukromém vlastnictví.

Foto: ze sbírky Piotra Kulczyka.

Dietrich von Choltitz (1894-1966)

Dietrich von Choltitz (narozený 9. listopadu 1894 v Neustadtu v Německu [v současnosti Prudnik v Polsku] – zemřel 4. listopadu 1966 v Baden-Badenu v Západním Německu), generál německé armády, který byl v době 2. světové války posledním velitelem Paříže okupované nacisty.

Choltitz byl důstojníkem německé armády od roku 1914. Sloužil během invaze do Polska v roce 1939, invaze do Francie v roce 1940 a během obléhání Sevastopolu (1941-42). Po skončení služby velitele obrněného sboru na východní frontě (1943-44), byl v červnu 1944 odeslán do Francie, kde úkolem jeho sboru bylo udržet poloostrov Cotentin po invazi v Normandii. Dne 7. srpna Choltitz poté, co nezabránil proniknutí amerických vojsk do Bretaně, byl jmenován vojenským velitelem francouzského hlavního města Paříže, jehož kontrolu německými vojsky ohrožovala postupující spojenecké jednotky. Choltitz dostal rozkaz od samého Adolfa Hitlera, podle kterého měl zajistit zničení mostů, hlavních budov a dalších klíčových objektů ve městě, aby v nepoškozeném stavu nepadly do rukou spojeneckých vojsk. Tento rozkaz považoval z vojenského hlediska za zbytečný a protože byl znechucený jeho barbarstvím, souhlasil s uzavřením příměří s francouzským odbojem v městě a 25. srpna 1944 předal Paříž bez újmy francouzské straně, kterou zastupoval generál Jacques-Philippe Leclerc.

Do roku 1947 Choltitz pobýval v zajateckém táboře ve Spojených státech a poté se vrátil do Německa. Ze strany bývalých důstojníků se střetával s pohrdáním. Napsal knihu nazvanou *Brennt Paris?* (1951), v níž hájil svou neposlušnost vůči Hitlerovi, který se podle jeho názoru mýlil. Jeho kniha se stala hlavním zdrojem popularizace bestselleru *Hoří už Paříž?* (1965), kterou napsali Larry Collins a Dominique Lapierre.

Britannica
https://www.britannica.com/biography/Dietrich-von-Choltitz

Przydroże Małe

Przydroże Małe a Przydroże Wielkie bylo ve středověku považováno za jeden celek, v dokumentech se poprvé objevuje na přelomu 13. a 14. stol. v *Soupisu desátků vratislavského biskupství*. V 15. stol. patřily rodu Dluhomilů (od r. 1421), v 16. stol. Casperu Schoffovi (od r. 1539), zvanému Gotsch (Schaffgotsch), v 17. stol. rodům Kochcických a Herbersteinů a v 18. stol. Stahrembergům, kteří v roce 1730 nechali postavit honosný barokní palác. Tento palác vstoupil do dějin kvůli przydroské dohodě, a to v době, kdy byl dědicem panství Heinrich Maximilian.

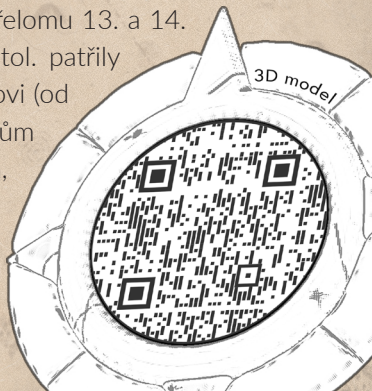

Devátého října 1741 došlo v rezidenci k tajnému setkání pruského krále Fridricha II. Velikého s rakouským polním maršálem Friedrichem Reinhardem Neippergem, jehož cílem bylo domluvit podmínky pro ukončení prusko-rakouské války, ve skutečnosti však otevřít cestu pro odtržení Slezska od habsburské monarchie a jeho připojení k Prusku, k čemuž nakonec došlo na základě vratislavského míru (r. 1742), potvrzeného traktátem v Hubertusburgu (r. 1763) definitivně ukončujícím slezské války (v letech 1740-1763).

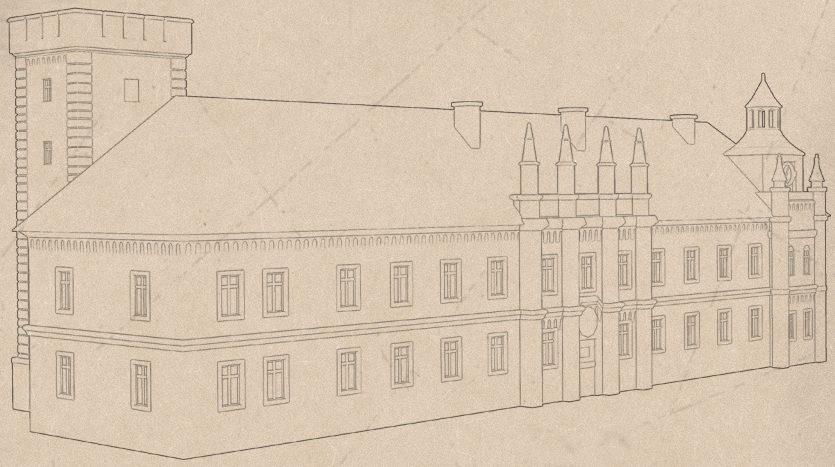

V roce 1818 přešlo panství do rukou Auerspergů, kteří ho v polovině 19. stol. rozdělili, v důsledku čehož se v roce 1854 stal majitelem Przydroža Małého Herman Henze. Henze pojal záměr zvěčnit více než stoletou historickou událost a na památku připojení Slezska k Prusku postavit pomník Fridricha II. Velikého na palácovém nádvoří. V roce 1858 vznikl příslušný výbor a bronzová upomínka, financovaná ze splátek a libovolných příspěvků, byla podle návrhu Eduarda Uhlenhutha odhalena dne 9. října 1862. Svou štědrostí nápad podpořil také pruský král Vilém I. Pruský. V r. 1891 byl pomník přemístěn do Opole, kde byl na konci 2. světové války zničen sovětskými vojáky.

Od roku 1868 do roku 1945 patřilo przydroské panství Blomeyerům, díky nimž byl palác v druhé polovině 19. stol. v duchu historismu přestavěn, s cílem navázat tak na románské a gotické umění.

Objekt, po 2. světové válce silně chátrající, prošel v 80. letech 20. stol. generálními opravami, které však nebyly dokončeny. V současné době je v soukromém vlastnictví.

Foto: *Klein-Schnellendorf, ein historisch bedeutsamer Ort,* „Oberschlesien im Bild“ 1927, nr 25.

Fridrich II. (1712-1786)

Fridrich II., zvaný Fridrich Veliký, německy Friedrich der Grosse (narozen 24. ledna 1712 v Berlíně, Prusko [Německo] - zemřel 17. srpna 1786 v Postupimi u Berlína), král pruský (1740-86), velký vojevůdce, který díky řadě diplomatických rozhodnutí a válek s Rakouskem a dalšími mocnostmi výrazně rozšířil území Pruska a učinil z Pruska vedoucí vojenskou mocnost v Evropě. Jako osvícený absolutní panovník dal přednost francouzskému jazyku a umění a nedaleko Berlína postavil palác Sanssouci ve stylu francouzského rokoka.

Fridrich, třetí pruský král, je jednou ze dvou nebo tří nejvýznamnějších postav v dějinách moderního Německa. Pod jeho vedením se Prusko stalo jednou z nejmocnějších zemí Evropy. Území země se značně rozšířilo a její vojenská síla byla odstrašující. Od prvních let své vlády získal Frederick vysokou reputaci jako vojevůdce a pruská armáda se rychle stala vzorem, který obdivovalo a následovalo mnoho dalších zemí. Rychle se také stal předním představitelem myšlenky osvícené vlády, která tehdy získávala vliv v celé Evropě; jeho příklad významně přispěl k šíření a posilování těchto myšlenek. Je pozoruhodné, že jeho důraz na nadřazenost státu před osobními dynastickými zájmy a jeho náboženská tolerance

jasně ovlivnily dominantní intelektuální proudy té doby. Ještě jasněji než jeho mladší současníci, Kateřina II. Veliká v Rusku a Josef II. v habsburských zemích, to byl právě Fridrich, kdo v 18. století zafixoval v myšlenkách vzdělaných Evropanů představu o tom, co by měl být osvícený despotismus. Jeho skutečné úspěchy však byly někdy menší, než se zdálo; protože jeho nevyhnutelné spoléhání na třídu vlastníků půdy (Junkerů) podléhalo četným omezením, pokud jde o to, co mohl skutečně realizovat. Přesto jeho vláda způsobila revoluční změnu v důležitosti a prestiži Pruska s významnými důsledky pro velkou část pozdějších evropských dějin.

Britannica
www.britannica.com/biography/Frederick-II-king-of-Prussia/Significance-of-Fredericks-reign

Rozkochów

Nejstarší zmínka o Rozkochowě pochází z r. 1264. V dokumentu pořízeném v tehdejší době je jako svědek jmenován majitel obce – Johannes Roscochove. Listina byla vyhotovena pro klášter cisterciáků v Rudach Ratibořských, stejně jako další dokument (r. 1290), který potvrzuje, že rozkochowské panství přešlo do vlastnictví lubiąských cisterciáků a následně do rukou vratislavského biskupa Tomáše a že se na konci 15. stol. stalo majetkem Hanse Rozkochowského (r. 1496). V 16. stol. byli majiteli panství Redernové, v 17. stol. Kaltenbrunnové a v 18. stol. Pücklerové (léta 1734-1784), kteří nechali postavit stávající palác.

Pozdněbarokní, trojkřídlý půdorys vznikl v r. 1734 na základech předchozí, renesanční stavby, jejíž pozůstatky se dochovaly v jihozápadním křídle. Dřívější

rodokmen objektu dokládá rovněž litinová deska s basreliéfní scénou Šalamounova soudu z roku 1702, pocházející z paláce, která dnes zdobí místní farní kostel sv. Kateřiny.

Rezidence založená v 30. letech 18. stol., postavená v půdorysu podkovy, navazuje na barokní schéma francouzského paláce *entre cour et jardin*, čili koncepci mezi nádvořím a zahradou, kde korpus a křídla budovy svírají v objetí čestné nádvoří, se kterým koresponduje kompozičně spojená zahrada. Architektonickou dominantou zdůrazňující charakter nádvoří tvoří rizalit korpusu s portálem s erbovou kartuší a nad ním hodinová věž, kdysi pokrytá baňatou kopulí zakončenou korouhvičkou s datem 1792.

V první polovině 19. stol. patřilo rozkochowské panství Wincklerům (v letech 1818-1825), následně pak rodu Harrachů (v letech 1825-1851). Zajímavé je, že k členům rodu patřili: Ferdinand – malíř a portrétista, a také Augusta – morganatická manželka pruského krále Fridricha Viléma III. V roce 1851 se majiteli panství stali Seherr-Thossové, jejichž hlavní sídlo bylo nedaleko Dobra. Palác v Rozkochově byl v souladu s rodinnou tradicí sídlem nejstaršího syna – prvorozeného, až do okamžiku převzetí celého panství.

Palác je v soukromém vlastnictví, díky úsilí majitele byl terén vyčištěn, objekt zabezpečen a stal se tak centrem kulturní aktivizace místního společenství.

Foto: ze sbírky Jarosława Kłuskiewicze.

3D model

O tom, odkud se vzal název vesnice

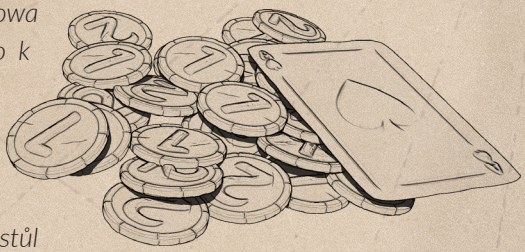

Před mnoha lety byl majitelem Rozkochowa pán, který nadevše miloval hazard. Často k sobě zval četná hrabata z okolí na partii pokeru nebo na ruletu. Taková partie kdysi trvala klidně i několik dní. Zpočátku sice pánovi přálo štěstí, ale to ho rychle opustilo. Když mu došly peníze, položil na stůl drahý prsten, potom hodinky a zlatou tabatěrku. Smůla se ho však držela, prohraná suma se zvyšovala a on začal postupně dávat v zástavu svůj majetek.

Když už prohrál stáje, zámek a nakonec i hezkou manželku, vstal a řekl:

– Vážená společnosti, děkuji vám za příjemně strávený čas, nyní mi zbývá pouze roz noch au = ještě jednou au [slovní hříčka: ros – raus; noch – albo; au – citoslovce (když něco bolí)].

Po čemž odešel a střelil se do hlavy.

Legendy, podania i opowieści historyczne z Głogówka i okolic,
zprac. H. Młynarska, Vratislav 2010, s. 433.

O loupeživých rytířích a uneseném synu Ferdinanda Königa

Do Slezska přicházeli lidé ze vzdálených Němec. Dodnes se v okolních vesnicích dochovaly historické dokumenty, které to potvrzují, a lidová vyprávění z oněch časů stále žijí. Venkovská architektura v některých obcích se liší od architektury typické pro Slezsko a připomíná stavitelství, se kterým se setkáváme v Německu.

V 17. století přišlo do Horního Slezska mnoho emigrantů z Porýní. Jedním z nich byl zámožný šlechtic König. Dlouho hledal vhodnou půdu a místo k usídlení. Nakonec si vybral panství v Rozkochowě. Tam se i s rodinou usadil a dařilo se mu velmi dobře. Jeho majetky se zvětšovaly, přinášely mu velký zisk, a to, jak říkali lidé, díky pracovitosti

a moderním metodám práce na poli či v hospodářství. Jeho nejbližší žili ve shodě a šťastně.

Avšak doba, ve které žil, byla bohužel neklidná. Do Rozkochowa přicházely děsivé zvěsti o válkách a rabování. Lidé se báli každého cizího člověka, který se objevil v blízkosti jejich domu. Neštěstí se nevyhnulo ani rodině Ferdinanda Königa. Závistiví sousedé rozšiřovali neuvěřitelné fámy o jeho bohatství, a tak banda loupeživých rytířů, řádící na tomto území a tábořící v Biedrzychowicích, přichystala na pana z Rozkochowa léčku.

Během jeho nepřítomnosti přepadli dům a unesli jeho milovaného dvanáctiletého syna Georga. Chlapce ukryli před lidmi, jak později vyšlo najevo, na folverku Szelunka. Tam ho zamýšleli držet tak dlouho, dokud jeho otec nezaplatí 10 tisíc tolarů. Loupežníci Königa varovali, že pokud tuto podmínku nesplní, krvavě se pomstí a vesnici vypálí.

On si však lidského života cenil nejvíce ze všeho, své dítě velmi miloval a své poddané nechtěl ohrozit. Únoscům vyplatil výkupné, i když na tehdejší dobu to byla obrovská částka. Loupežníci dodrželi slovo, chlapce vrátili, ale cestou do Rozkochowa neváhali využít příležitosti někomu ublížit. Vypálili Dobieszowice u Walec.

Po několika letech Georg vstoupil do jezuitského řádu. Zahynul v roce 1666 na bojišti během bitvy s Turky u St. Gotthardu. Jméno Königů se během staletí měnilo, dokonce i dnes se můžeme setkat s formami: Kroll, Krol anebo Król. Potomci Ferdinanda Königa v Rozkochowě žijí dodnes.

Legendy, podania i opowieści historyczne z Głogówka i okolic, zprac. H. Młynarska, Vratislav 2010, s. 434-435.

O statečném jezuitovi

Léta plynula a rodina Ferdinanda Königa z Rozkochowa pomalu zapomínala na strašlivé události z doby válek a přepadení. Jejich zázrakem zachráněný syn Georg vyrostl v chytrého a zdatného mládence. Rodiče se proto ani nedivili, když jim jednoho dne oznámil, že má v úmyslu se stát řeholníkem. Vždy byl pobožné dítě a rád v chrámu pobýval.

Po mnoha letech studií v jezuitském řádu mohl sloužit mši svatou v głogóweckém kolegiu. Doba to však byla neklidná: válčilo se, lidé umírali na válečném poli, propukaly epidemie.

Statečný jezuita se zlatými písmeny zapsal do dějin Prahy, kde během švédského nájezdu dodával odvahy vojákům bránícím jednu z městských bašt. Dokonce samotný švédský generál Königsmark obdivoval při odstřelování hradeb hlavního města udatnost jejich obránců.

Bohužel, v průběhu bitvy s Turky, někde na uherském území, se mezi obětmi našlo i zmrzačené tělo jezuity z Rozkochowa. Zahynul jako voják v boji, když uděloval poslední pomazání umírajícím. Jezuitskému knězi se zbraně protivníků nevyhnuly, nepřátelé mu usekli hlavu a ruku. Do svého konce byl věrný životnímu poslání a své ovečky neopustil. Skonal s krucifixem v ruce.

Legendy, podania i opowieści historyczne z Głogówka i okolic,
zprac. H. Młynarska, Vratislav 2010, s. 436.

Sławięcice

Sławięcice, dnes ležící ve východní části Kędzierzyna-Koźle, byly poprvé zmiňovány v dokumentu z roku 1245. Tehdy patřily opolským knížatům, po nich pak knížatům bytomským a opolsko-ratibořským. V 16. a 17. stol. byli vlastníky sławięcického panství Oppersdorffové, Zwolové a Heckelové a v 18. stol. pak Flemmingové (v letech 1702-1714), Hoymové (v letech 1714-1782) a Hohenlohe-Öhrongenové (v letech 1782-1945).

V r. 1714 se majitelem sławięcického panství stal Adolph Magnus Hoym, jehož manželkou byla v letech 1703-1705 Anna Konstantia Brockdorff – favoritka krále Augusta II. Silného, známá jako hraběnka Coselová, zvěčněná na stránkách románu Józefa Ignace Kraszewského.

V roce 1782 se Amalia Hoym provdala za Fridricha Hohenlohe-Öhrongen a věnem mu přinesla Sławięcice nejen s piastovským zámkem, ale rovněž i se zničeným - není vyloučeno, že s již tehdy neexistujícím - palácovým a parkovým komplexem, navrženým podle Versailles a postaveným v letech 1716-1720. Zámek později vyhořel následkem požáru, který vznikl v roce 1827 po úderu blesku. Na jeho místě byl díky iniciativě Fridricha Augusta Hohenlohe-Öhrongen postaven palác ve slohu italského baroka, od základu přestavený v roce 1861, díky čemuž se z něho stala jedna z nejkrásnějších rezidencí ve Slezsku. Reprezentativní budova byla v letech 1867-1868 rozšířena, k hlavnímu korpusu byla přistavěna dvě boční křídla, tím objekt získal majestátní podobu. Tehdejším majitelem panství byl Hugo Hohenlohe-Öhringen, který z paláce učinil rodové sídlo.

Během 2. světové války byl objekt značně poškozen, dílo zkázy pak dokonal pozdější požár, který rozhodl o jeho zbourání. Zachovaly se pouze nepatrné pozůstatky palácovo-parkové koncepce: boční vchod, dům zahradníka a zahradní pavilon – Belveder z roku 1802, ve kterém byla – podle vyprávění – vězněna hraběnka Coselová, jež zemřela o 37 let dříve...

Foto: B. Szybkowski, Rejencja opolska na dawnej pocztówce, Opole 1999.

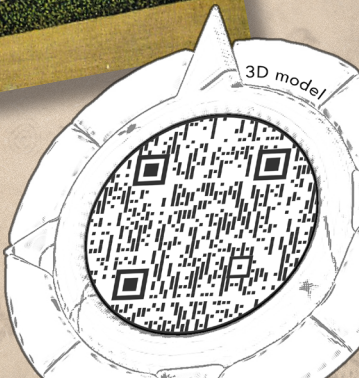

Hraběnka Coselová

Těžko bychom hledali krásnější a hrdější postavu. Patřila k oněm tmavovlasým ženám tklivého půvabu, měla veliké, černé a živé oči, světlý odstín pleti, pěkná ústa a dokonale vytesaný nos. Bylo v ní něco velkého a podmanivého – psal baron Johan von Loen, který ji dobře znal.

Krása a intelekt jí přinesly zkázu

Avšak nejen krása přitahovala muže k této ženě. Stejně atraktivní pro ně byly přednosti jejího myšlení. Dostalo se jí dobrého vzdělání a zajímala se také o matematiku. Když k tomu přidáme střelecké a jezdecké dovednosti, nemůžeme se divit jejímu úspěchu u mužů. Mužská přízeň jí nakonec bohužel přinesla zkázu.

Dne 22. listopadu 1716 byla na příkaz polského krále a saského kurfiřta Augusta II. Silného zatčena a následně doživotně uvězněna na hradě Stolpen Anna Constantia von Brockdorff. V historii je běžně známa jako hraběnka Coselová. Hrdá aristokratka, obviněná bývalým královským milencem z velezrady, strávila ve vězení 49 let. Zemřela 31. března 1765. Měla tehdy 85 let.

Panovník přebral manželku svému ministrovi

August II. Silný se seznámil s Annou Constantií v lednu 1704 na plese, který pořádala králova manželka. Pěkná, 24letá mladá žena Augusta okamžitě okouzlila. Před zálety krále nezastavila ani skutečnost, že se jednalo o manželku jednoho z jeho nejdůležitějších saských ministrů – Adolfa Magnuse Hoyma.

Von Hoym znal své místo v řadě. Nikdy panovníkovi nic neodmítl, proto se i nyní pokorně své mladé manželky vzdal. V dubnu 1704 byli Hoymové již rozvedeni a nic snadno láskou vzplanoucímu králi a kurfiřtovi nestálo v cestě.

Následujících deset let hraběnka Coselová (po rozpadu svazku s Hoymem sáhla po vlajkové lodi rodinného majetku a od něho převzala jméno) bezkonkurenčně panovala nad srdcem Augusta II. Z tohoto svazku s monarchou vzešly tři děti.

Hraběnka byla nejen krásná, ale i předvídavá žena. Věděla, že se snadno zamilovávající

král nespokojí pouze s jedinou milenkou. Aby se zabezpečila pro budoucnost, vymohla si na panovníkovi písemný závazek, že se s ní po smrti královny ožení. Touhou šílený August příslib bez váhání podepsal.

Na dvoře ji obklopovala nenávist

Rostoucímu vlivu krásné hraběnky se závistí přihlíželi dvořané. Jejich nepřejícnost násobilo bohatství královské konkubíny, na jejíž rozmary monarcha ročně věnoval 100 tisíc tolarů (za tuto částku bylo možné v té době vystrojit a udržovat osmitisícový poddíl pěchoty).

Intriky dvořanů, kteří se chtěli zbavit vlivné souložnice, nakonec přinesly své ovoce. Král stále častěji dopřával sluchu pomluvám a klevetám ubližujícím hraběnce, v nichž jí byly předhazovány všechny možné hříchy – včetně spiklenectví proti panovníkovi.

Věřil August tomu všemu? Nevíme. Zato víme, že velice litoval písemného slibu manželství a hledal záminku, jak se z této smlouvy vyvléci.

Vhodnou příležitost mu poskytla samotná odmítnutá milenka. Když viděla, že se její vliv zmenšuje, utekla Coselová z Drážďan (sídlo saského dvora) do Berlína. Útěk skončil neúspěchem. Zrádkyně zadržená ve Wittenbergu (jak ji označil August II.) byla na příkaz panovníka umístěna na hradě Stolpen – vzdáleném dvacet dva kilometrů východně od Drážďan.

Bez rozsudku za mříže

Zde ji uvěznili na Vánoce roku 1716, asi přes měsíc po zatčení. Krásná hraběnka strávila ve zdech Janovy věže 49 let. Nikdy jí nebylo sděleno žádné oficiální obvinění.

Jedinou zábavou pro ženu drženou za mřížemi byl deník, který si psala. Postupem let se v něm stále častěji objevovaly zmínky o stesku po smrti.

Čekala na ni však dlouho. Smrt si pro ni přišla 31. března 1765. Tělo 85leté stařenky bylo pohřbeno 4. dubna v zámecké kapli. Tam leží dodnes.

W. Chrzanowski, ***Przez kochanka 49 lat była w więzieniu. Miała tam tylko jedną rozrywkę,***
https://kobieta.wp.pl/przez-kochanka-przez-49-lat-byla-w-wiezieniu-miala-tam-tylko-jedna-rozrywke-6061361339073665a

Strašení na zámku ve Sławięcicích

Kníže von Hohenlohe-Neuenstein-Ingelfingel byl v roce 1806 gubernátorem Vratislavi. Po pruské porážce se vydal na své hlavní panství a přikázal svému dvornímu radovi Hahnovi odjet do Sławięcic, kde měl čekat na návrat knížete. Hahn se vypravil na cestu do Horního Slezska dne 19. listopadu 1806. S sebou si vzal kornetistu Karla Kerna, svého přítele z mládí, kterého chytli Francouzi, avšak na čestné slovo ho propustili, aby mu dělal společnost. Muži bydleli v jednom pokoji ve starém zámku, který o několik let později vyhořel, poté co do něj udeřil blesk. Dlouhé zimní večery si krátili četbou. Třetího večera je nepříjemně překvapily malé úlomky vápenaté omítky padající ze stropu. Přikládali to však stavu staré budovy a šli klidně spát. Následujícího večera se kousíčky omítky sypaly ze stropu opět. Vypadalo to, jako by je někdo házel. Některé z nich trefily Hahna. Zároveň byl slyšet hluk – jakoby vzdálené výstřely z děl. Muži to přisoudili rovněž přirozeným příčinám a odebrali se na lože. Usnout ale nemohli. Kern obviňoval Hahna, že šťouchá nohama o dno postele, aby tyto zvuky vyluzoval. Postavil se proto s lampou před postel, ale zvuky nepřestaly.

Další večer se k tomu přidal ještě jiný rámus, podobný bubnování. Byla povolána správkyně zámku Knittelová a její syn a zkontrolovány pokoje nacházející se nad a pod ložnicí. Hahn posměšně prohlásil, že tady určitě straší. Načež bylo slyšet šourání pantoflí po zemi ve světle svítící lampy. Odvážní přátelé stále ještě zachovávali klid. Následujícího večera nabrala celá situace mnohem vážnější podoby. Jako by někdo házel nejrůznější předměty, které se nacházely v pokoji – nože, vidličky, kartáče, čepice, klíče, nálevku či mýdlo. Ano, svícny létaly z jednoho kouta do druhého. Rovněž velké kusy omítky zase padaly ze stropu dolů. Bylo zavoláno početné služebnictvo, aby vše dosvědčilo. Nad ránem se situace vždy uklidnila, někdy také již v jednu hodinu v noci. Jednoho večera chtěl Kern jít do komůrky, která byla situována vedle jejich pokoje. Ta komůrka měla dřevěnou stěnu. Kerna najednou vylekal podivný, silný zvuk, a proto ustoupil vzad. Pravděpodobně ten hluk zapříčinil velký kus dřeva, který ležel vedle stěny z desek.

Poté, co tyto události trvaly asi tři týdny, se přátelé rozhodli, že se přestěhují do velikého, rožního pokoje nahoře, aby se už konečně mohli klidně vyspat. Ale rámus je provázel rovněž i tady. Když se Kern jednou odstrojoval a stál přitom u zrcadla, spatřil před sebou bílou ženskou figuru, které se opravdu hodně vylekal. Hahn se přiblížil k zrcadlu a požádal ducha, aby se i jemu zjevil. Ale přízrak se už nevrátil. Když se kvůli

tomu časně ráno ve čtyři hodiny vydali zpátky do svého dřívějšího pokoje, dveře, které nebyly zamčeny na klíč, se nejprve nechtěly otevřít, na druhý pokus se ale otevřely docela snadno. Celá situace trvala již asi měsíc a stala se hlavním tématem rozhovorů lidí v obci. Dva bavorští důstojníci, kteří zde v souvislosti s obléháním Kozla byli umístěni, rotmistr von Cornet a jeho poručík von Magerle, chtěli tomuto nevysvětlitelnému strašení přijít na kloub. Magerle byl na vlastní žádost ponechán sám v pokoji, kde strašilo. Zakrátko bylo slyšet jeho hlasité spílání a údery o stoly a židle. Vypověděl, že to prokleté „něco" ho ohodilo omítkou, on však nezpozoroval žádnou osobu.

Tito čtyři muži strávili v tomto pokoji večer. Oba Bavořané přitom pozorovali své „ubytovatele" velmi pozorně, poněvadž se domnívali, že právě oni jsou ti „pachatelé". Všichni přítomní seděli klidně. Nůžky na zastřihování knotů se zčistajasna vznesly a spadly na podlahu za von Magerleho. Olověná koule prosvištěla vzduchem a trefila Hahna do prsou. Náhle něco třísklo o skleněné dveře, jako by do nich někdo praštil pěstí, když ale rychle vstali, aby je zkontrolovali, byly skleněné dveře nepoškozené, avšak rozbitá sklenice na pivo ležela na zemi.

Svědkem těchto událostí někdy býval účetní Dörfer. Nadlesní Radezensky v tomto pokoji strávil rovněž jednu noc. Kobold-skřítek ho taky nenechal v klidu, rušil jeho odpočinek a bombardoval jeho lůžko omítkou a rozmanitými předměty. Hahn se jednou musel vypravit do Vratislavi. Kern, aby nemusel spát sám, se uložil ke spánku v komůrce vedle Hahnova poslíčka Johanna Resche, který byl považován za poněkud přihlouplého. Oba muži viděli, jak se džbán s pivem, stojící na stole, vznesl a nalil pivo do poloviny sklenice. Pak se vznesla i sklenice a třesoucí se Resch zakřičel: Pane Ježíši, ono to polyká!

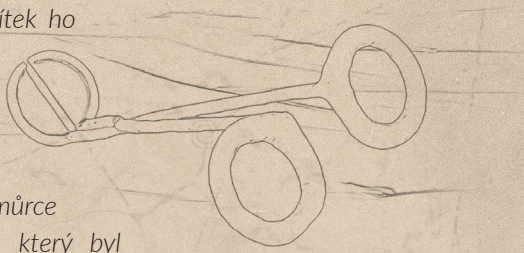

Zanedlouho, jednoho večera přijel na návštěvu inspektor hutě Knetsch z Koszęcin a strávil s Kernem a Hahnem v pokoji hrůzy jednu noc. Tehdy to házení omítky nemělo konce. Dva ubrousky se zvedly nad stolem, pomalu se rozložily a potom znovu spadly na stůl. Porcelánová panenka byla rozbita. Džbán s kyselicí vyletěl z komůrky.

Strašidelný pokoj byl natrvalo opuštěn, a tehdy tam zavládlo ticho. O několik týdnů později si Hahn povšiml, že ho doprovází bílý pes. Zdálo se mu, že to je jeho chrt Flora. Bylo však zjištěno, že Hahnův pes byl přivázán ve stáji a po celý den se odtamtud nevzdálil.

Kern v roce 1807 opustil Sławięcice a později zemřel v Kladsku. Panovala domněnka, že snad tyto jevy vyvolával podvodnými triky. Strašení však probíhalo také tehdy, když v pokoji nebyl přítomen, a dokonce i po jeho odjezdu.

V letech 1809-1811 Hahn žil v Kotlarni, poněvadž se vrátil kníže, který se na zámku sám ubytoval. Rovněž tehdy docházelo k nevysvětlitelným věcem, svědky těchto situací byl dvorní rada Klenk, jindy nadlesní von Killinger.

Když byl odstraňován popel z vyhořelého zámku, byla nalezena mužská kostra bez rakve, lebku měla rozpolcenou. Vedle ležel meč.

V takových situacích se obvykle cituje Shakespere:

Je více věcí na nebi a na zemi,
než si můžete představit s vašimi školními znalostmi.

A. Schiller, Strachy na zamku w Sławięcicach, přel. D. Dreszer, „Glück auf! Oberschlesischer-Volkskalender" 7, 1933, s. 116-118.

Zlomený sloup na hřbitově ve Sławięcicích

Mezi mnoha náhrobky na hřbitově ve Sławięcicích donedávna stál bizarní sloup – v půli zlomený. Sloup kdysi věnoval kníže Hohenlohe-Öhringen svému úředníkovi, kterého si velmi vážil. Byl totiž nejen velmi pracovitý, ale i nadmíru chytrý, a všechno, co si předsevzal, se mu skvěle dařilo uskutečnit. Ovšem za úspěch, a o tom nikdo nevěděl, nevděčil vlastnímu talentu a namáhavé práci, nýbrž jedné neobvykle odporné věci – nevěřil v Boha a duši zaprodal ďáblu!

Jednoho dne se vypravil do Berlína, aby se tam potají mohl oddávat nemravnému potěšení a nemorálním prostopášnostem. Tehdy dobrotivý Bůh ztratil trpělivost a rozhodl se s ním zúčtovat – na nebi se nečekaně objevily oslepujícím jasem planoucí záblesky a blesk uhodil přímo do hraběcího úředníka. Kníže přikázal svým sloužícím odnést nešťastníkovy ostatky do márnice. Když se následujícího dne sluhové vrátili, aby mrtvého uložili do rakve, s hrůzou zjistili, že v márnici nikde není! Pomysleli si tedy, že se satan nespokojil se zaprodanou duší, a proto si vzal i tělo.

Lidé chtěli ušetřit bolesti vdovu pohrouženou ve smutku, nevědoucí, co se s jejím manželem dělo. Proto rakev naplnili kameny, zavezli ji do Sławięcic, do rodného města onoho úředníka, kde ho slavnostně pohřbili. Na důkaz ocenění zásluh zemřelého nechal

pak kníže postavit nad jeho hrobem vysoký sloup.

Následující noci se stala prapodivná věc – sloup se ze záhadných důvodů zlomil napůl. Jako by to byla jen zápalka! Ráno jeho horní část ležela vedle části spodní.

Dělníci sloup opravili a uvedli ho do původního stavu. Avšak dalšího dne jeho horní část znovu ležela vedle hrobu!

Tentokrát byl sloup dodatečně zpevněn, jeho obě části byly spojeny spolehlivým pojivem. Dělníci byli přesvědčeni, že stavba pevně drží, proto ji umístili na původní místo. Historie se však opakovala a ráno byl sloup přepůlen nepochopitelně stejným způsobem.

Tehdy lidé pochopili, že mají co dočinění s ďábelskou silou a že to musí být práce satana, který si přivlastnil duši i tělo nešťastníka. Proto sloup přestali opravovat a jeho horní část zůstala ležet vedle hrobu jako němé varování pro ty, kteří svůj osud svěřili nečistým silám.

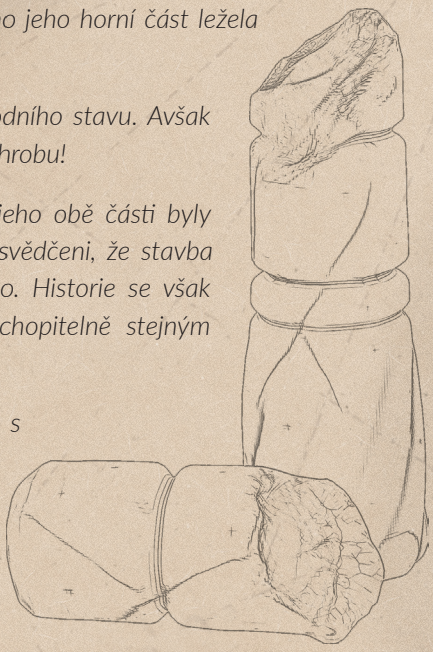

***Śląskie opowieści z dreszczykiem*,**
zprac. Joanna Rostropowicz, Opole 2011, s. 100.

Strzelce Opolskie

První zmínky o Strzelcích, jejichž název pochází od knížecích lovců, jsou zaznamenány v první polovině 13. stol. Nejpravděpodobněji tehdy obývali dřevěný lovecký hrádek přestavěný na přelomu 13. a 14. stol. na zděnou tvrz s obytnou věží, vztyčenou z vápence a přebudovanou Albertem – prvním samostatným knížetem strzeleckým. Piastovci – strzelečtí, niemodlińští a opolsko-ratibořští – vládli na strzeleckém panství až do smrti posledního z nich – Jana II. Dobrého v roce 1532.

V 16.-17. stol. hrad mnohokrát měnil majitele, přešel do rukou Georga Hohenzollerna-Ansbach (v letech 1532-1551), Isabely Jagellonské (v letech 1551-1554), následně pak do rukou Habsburků (v letech 1554-1562), Redernů (v letech 1562-1638), Promnitzů (v letech 1638-1650), Colonnů (v letech 1650-1807), Renardů (v letech 1807-1874), Tschirských (v letech 1874-1908), Brühlů (v letech 1908-1923), Schlieffenů (v letech 1923-1932) a Castellů (v letech 1932-1945).

Georg Redern přestavěl v letech 1562-1596 gotickou tvrz na renesanční palác, s rodinnou pokladnicí a sálem na jednom sloupu, Karl Samuel Colonna pak v r. 1709 započal stavbu barokní kaple. Období největšího rozkvětu panství však připadá do doby panování Andrzeje Renarda, který v roce 1840 zahájil zásadní přestavbu rezidence v duchu historismu a obohatil stávající koncepci o rodové mauzoleum, bažantnici, oranžerii, ananasovnu a stáje, v nichž byli umístěni angličtí plnokrevníci. Další modernizaci provedl ve 30. letech 20. stol. Wolfgang Castell-Castell, který se postaral o pohodlí členů domácnosti, zmodernizoval vodovodní a kanalizační systém a nechal upravit koupelny a toalety podle evropských standardů.

Během 2. světové války byl zámek vypálen sovětskými vojáky, od počátku 21. stol. je v soukromém vlastnictví.

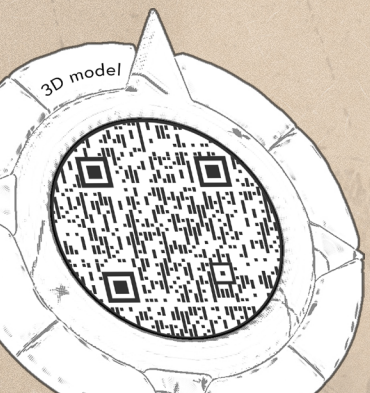

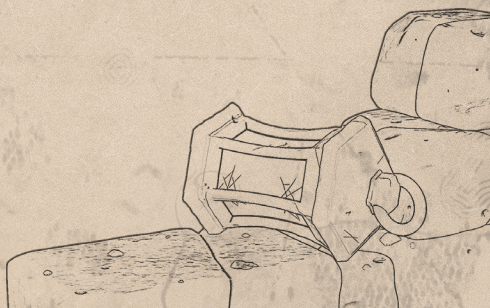

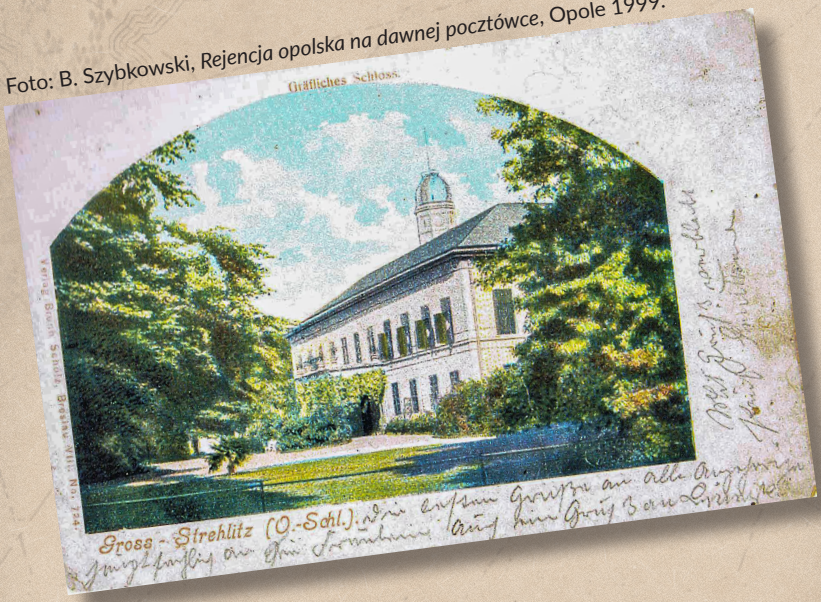

Foto: B. Szybkowski, Rejencja opolska na dawnej pocztówce, Opole 1999.

Bílá paní

Dějiny strzeleckého hradu a osudy jeho obyvatel se překvapivým způsobem propletly s historií středověkého Polska. Mnoho nechybělo, aby se paní na zdejším hradě stala královnou.

Tento příběh sahá až do 14. století, kdy byl pánem na strzeleckém hradě kníže Albert, třetí syn opolského knížete, Boleslava I. Jeho matkou byla Anežka. Zajímavé je, že o jejím původu toho příliš nevíme, což by mohlo naznačovat, že nepocházela z vysoce urozeného rodu. Zajímavostí je, že právě Boleslav I. založil cisterciácký klášter v Jemielnici.

Po smrti otce v roce 1313 dostal Albert Strzelecko. V té době mu nebylo ani 14 let, zpočátku společně s bratrem, Boleslavem II., vládl opolskému a strzeleckému knížectví. Kolem roku 1321 si bratři rozdělili půdu zděděnou po otci a od této chvíle již byl Albert samostatným knížetem strzeleckým.

Strzelce nebyly pro potomka mocného rodu Piastovců nijak zvlášť atraktivní. Našel zde sice solidní obrannou stavbu, ale na knížecí sídlo příliš skromnou. Strzelce se staly

metropolí nového knížectví a potřebovaly vhodnou rezidenci. Albert se proto zaměřil na zpevňování a zkrášlování hradu.

Část příkopu byla zasypána a starý zemní val zlikvidován. Nedaleko již existující obranné věže byla vybudována nová – obytná, se základnou 9,6x13,4 m. Měla 2 patra a její sklepení byla využívána až do roku 1945 jako skladiště vína. Hrad byl obklopen kurtinou. Brzy na to bylo obrannými hradbami obehnáno celé město.

Navzdory úsilí Albertova pozice napozadí jiných vládců nebyla příliš silná. Jedním z jeho nejsilnějších trumfů byla jediná dcera, Alžběta, kterou měl s Anežkou, dcerou purkrabího Magdeburgu Burcharda I., žena mimořádného půvabu.

Alžběta zdědila krásu po matce a o její ruku se brzy začali ucházet magnáti ze všech blízkých či vzdálenějších zemí. Věna mohla do manželství přinést jen nemnoho, ale již samotná knížecí krev byla velkým lákadlem, neboť v přímé linii pocházela od Boleslava Křivoústého. V pozdějších podáních byla Alžběta nesprávně označována jako Anežka, jménem své matky.

Z mnoha početných nabídek k sňatku byla vybrána ta nejlepší – kníže kujavský, Vladislav Bílý, jak se později ukázalo, poslední svého rodu. Díky tomu vstoupilo malé knížectví do příbuzenského vztahu s nejmocnějším feudálem na Mazowsku a Kujawách. Šťastnou náhodou se předem domluvené manželství, které bylo uzavřeno v roce 1359, vydařilo. Oba mladí lidé si padli do oka a šíleně se do sebe zamilovali.

Novomanželé se přestěhovali do Gniewkowa, jehož dvůr byl chudší než strzelecký. Tamější hrad byl skromný nikoli proto, že by kníže kujavský na to neměl peníze. O dvě desítky let dříve byl totiž hrad dobyt a vypálen, ale opraven byl jen částečně. Manžel však dělal všechno možné, aby své vyvolené zajistil nejlepší podmínky a tam ji ubytoval. Dobová podání říkají, že knížecí pár byl v tehdejší Evropě považován za jeden z nejšťastnějších.

Tuto idylku však přerušila tragédie. V roce 1360 (pravděpodobně 9. března) Alžběta náhle zemřela, okolnosti její smrti jsou velmi záhadné. Možná se stala obětí nájemné vraždy. Od té doby se na strzeleckém hradě začala objevovat bílá paní – duch princezny Alžběty, která se vrátila na místo, kde se za svého života cítila nejšťastnější. Bílá paní byla mnohokrát vidět, jak se prochází po nádvoří a komnatách strzeleckého hradu.

Mnich a kandidát na krále

Mladý manžel po ztrátě své milované upadl do hrozného zoufalství a skončil s dosavadním životem. Nejmocnější velmož na Kujavách prodal své knížectví Kazimíru Velikému za sumu 1000 florenů a sám se vydal na dlouhou cestu po Evropě a Blízkém Východě. Navštívil mj. Jeruzalém, Malbork a Prahu. V roce 1366 se objevil v Avignonu, kde se setkal s papežem Urbanem V. Setkání s papežem, který je dnes uctíván jako světec, ovlivnilo jeho rozhodnutí o dalším životě. Po čtrnáctidenním pobytu v Avignonu si Vladislav zvolil řádový život a vstoupil do cisterciáckého kláštera v Citeaux. Tehdejší opat, Jak IV. de Bouxiere, neochotně velkovévodu do kláštera přijal, ovšem s podmínkou, že se nikdy ke světskému životu nevrátí. O rok později však velkovévodu můžeme najít v benediktýnském klášteru v Dijonu. Možná byla zdejší, mnohem mírnější, řehole pro něho přijatelnější. Změna řeholního řádu mu ale sympatie cisterciáků nepřinesla. Jejich opat dokonce poslal za „zběhem" posla, který ho měl přesvědčit k návratu. Podmínkou bylo, že se provinilec pokoří a přijme tradiční trest cisterciáků – bičování. Kníže návrh nepřijal.

Situace se diametrálně změnila v roce 1370, kdy toto místo opouští polský král Kazimír III. Veliký. Umírá jako bezdětný a jedním z potencionálních kandidátů na polský trůn je plavovlasý velmož z Kujav. Podle tehdejších ujednání se králem stal vládce Uher, Ludvík I. Veliký z Anjou (neboli Ludvík I. Uherský). S tím se nechtěly smířit magnátské rody z Velkopolska, které k Vladislavovi Bílému pobývajícímu v Dijonu vyslaly poselství, které ho mělo přemluvit, aby převzal v zemi moc. Oněmi posly byli: Przedpełk ze Stęszewa, Wyszota z Kurnika z rodu Łodziů a Stefan z Trląga z rodu Pomianů.

Knížeti se teď vymstily předchozí deklarace. Vydal se k papežské kurii v Avignonu, aby ho zprostila řádového slibu. Papež mu však kvůli svým přátelským vazbám s dvorem Anjou dispens neudělil. Vladislav se proto namísto přímo do Polska vypravil na uherský dvůr, kde chtěl požádat o podporu u papeže. Tyto snahy byly neúspěšné a papež ve dvou bulách kategoricky odmítl zprostit Vladislava jeho slibu. Odůvodňoval to (a správně), že by to bylo hrozbou pro panování Ludvíka I. Uherského v Polsku. Velkovévoda dokonce nezískal zpět ani své gniewkowské velkovévodství, kterého se po ztrátě manželky zbavil.

A tím v podstatě skončily možnosti získání polské koruny. Vladislav Bílý se ještě mnohokrát pokoušel silou opět domoci svého dávného majetku, avšak nikdy se mu to nepodařilo. V roce 1373 bylo jeho vojsko rozdrceno u Gniewkowa a o 2 roky později ho královská vojska obklíčila ve Złotoryji.

Raněný a poražený kníže se vzdal svých nároků na trůn, náhradou za to obdržel odškodnění – 1000 florenů a místo opata v benediktýnském klášteře Pannonhalma v Uhrech. Vybral si však Dijon, kde ho v roce 1382 zastihla zpráva o smrti Ludvíka I. Uherského. Vladislav znovu požádal papeže o dispens. Tentokrát ho obdržel, ale… nic neudělal. Možná se prostě cítil příliš starý. V době Ludvíkovy smrti mu bylo už dost přes padesát let. Takřka jistý kandidát na polský trůn svá poslední léta prožil mimo vlast. Zemřel 29. února 1388 ve Štrasburku a v souladu se svou poslední vůlí byl pohřben v opatství v Dijonu.

Příběh knížete-mnicha se již během jeho života stal legendárním. Mniši z Dijonu mu říkali Le Roy Lancelot – kníže Lancelot, což navazovalo na mýtus o Kulatém stolu. Kronikáři se o něm zmiňují jako o největším dobrodruhovi své doby a potulném rytířovi. Kdyby mu předčasně nezemřela manželka a on nevstoupil do kláštera, pravděpodobně by usedl na polský trůn. Také láska a záhadná smrt Alžběty (s léty přejmenované na Anežku) fascinovaly současníky i další generace.

Epilog

Dne 31. prosince 1796 napsal hrabě Phillip Collona Franzi Harrassowskému dopis. Zmiňuje v něm 30. výročí smrti knížete Louise (neříká, o koho přesně šlo). Píše, že osm dní před onou tragickou událostí se v paláci zjevila Bílá paní. Hrabě kategoricky zakázal o tom komukoli mluvit.

P. Smykała, R. Kubik, *Biała dama*,
„Strzelec Opolskie" 2012, č. 23, s. 16, 18.

Hradní prádelna

Povídá se, že ve zřícenině hradu ve Strzelcach Opolských nadále pobývají jeho dávní obyvatelé, přestože není možné je zahlédnout. Služebnictvo prý stále pečlivě vykonává své povinnosti stejně jako před staletími. Každou noc, zejména v období adventu, o půlnoci pradleny rozvěšují vyprané prádlo a lidé, kteří se mohou pyšnit dobrým zrakem, tvrdí, že se jedná výhradně o tkaniny se střapci, které se vznášejí na neviditelných šňůrách. Prádelnu prý střeží veliký černý pudl, jehož oči se lesknou tak silně, že je možné je spatřit dokonce i ze značné vzdálenosti.

Nie czytaj mi mamo, czyli legendy śląskich zamków i historie z dreszczykiem nie tylko dla dzieci,
red. M. Gaworski, M. Malec, Strzelce Opolskie 2021, s. 137

Zatopený hrad

Uprostřed rybníka v rozlehlém parku, na místě, kde se dnes nachází ostrov, stál před staletími strážný knížecí hrad. Co se týká jeho zničení, jsou názory různé. Jedni tvrdí, že za to můžou husité, jiní zase zmiňují legendu, která je s tímto místem spojená. Ta říká, že jednoho dne se budova prostě propadla do země. Někdy prý lze na ostrově spatřit bílé zjevení, které lamentuje, lomí rukama, naříká a prosí o vykoupení. Doposud se však nenašel nikdo statečný, kdo by se odvážil k němu přistoupit, protože to místo střeží obrovský ďábelský pes, který drží v tlamě ohnivý klíč. Jedině ten, jemuž se podaří vyrvat klíč ze zubů strašlivého čtyřnožce, bude schopen Bílou paní vykoupit a osvobodit ji od jejího soužení.

Nie czytaj mi mamo, czyli legendy śląskich zamków i historie z dreszczykiem nie tylko dla dzieci, red. M. Gaworski, M. Malec, Strzelce Opolskie 2021, s. 137.

Trzebina

První zmínka o Trzebině pochází z roku 1362. Tehdy patřila niemodlińským knížatům, později knížatům opolsko-ratibořským, kteří ji v roce 1481 prodali rodu Vrbnů. V roce 1542 získal Adam Kotuliński pro ves status tržní osady a není vyloučeno, že i městskou lokaci, tu však pozbyl v r. 1631 v důsledku třicetileté války a nemožnosti konkurovat nedalekému Prudniku. Dědička trzebińského panství – Anna - ho v polovině 16. stol. přenechala svému manželovi – Krzysztofu Wachtelovi, v roce 1670 se pak na základě závěti Heleny Smeskal stalo majetkem Strážců božího hrobu z Nisy, kteří s ním nakládali až do sekularizace v roce 1810.

V r. 1812 obdržel Trzebinu spolu s Wierzbcem a Miłowicemi od pruského krále Fridricha Viléma III. jako výraz vděku za válečné zásluhy polní maršál Gebhard Blücher. Přemožitel Napoleona I. Bonaparte v bitvách u Lipska (r. 1813) a Waterloo (r. 1815) pobýval na panství pouze několikrát, na rozdíl od své manželky – Kateřiny Amalie, které z bojiště posílal dopisy.

Další majitelé, kteří byli předtím nájemci – Hübnerové (v letech 1817-1945), udělali z Trzebiny lázně – jedny z nejstarších, ne-li nejstarší na opolském Slezsku vůbec. První příjmy přineslo lázeňské místo v roce 1812. Minerální vodou se také léčilo i v Grabině (od r. 1817), Pokoju (od r. 1847) a také v Zdroji Henryka v Nise (od r. 1819). Dále se přednosti místního klima využívaly v Głuchołazech (od r. 1877) a Zdroji Rocha v Nise (od r. 1894), majících status klimatických lázní.

Renesanční dvorec obklopený parkem nechal postavit pravděpodobně na přelomu 16. a 17. stol. rod Wachtelů, ačkoli není vyloučené, že jeho počátek sahá do 15. stol. Ve druhé polovině 19. stol. byl přestavěn pro potřeby lázeňských hostů. Jednalo se o dvoupodlažní budovu nepravidelného půdorysu, s manýristickým západním štítem, galerií spojenou s obytnou částí pro stráže.

Objekt poničený během 2. světové války, ponechaný bez jakékoli péče, se v 60. letech 20. stol. zřítil. Do dnešního dne se dochoval park s fragmentem zdi, která ho obklopovala – s renesanční atikou a s grafitovou výzdobou – z přelomu 16. a 17. stol. a také do něho vedoucí schody z počátku 17. stol.

Foto: ze sbírky Piotra Kulczyka.

3D model

Gebhard Leberecht von Blücher, kníže z Wahlstattu (1742-1819)

Gebhard Leberecht von Blücher, kníže z Wahlstattu, přezdívka „Maršál kupředu“, narozený 16. prosince 1742 v Rostocku v Meklenbursku [Německo], zemřel 12. září 1819 v Krieblowitz bei Kanth v Pruském Slezsku [v současnosti Kąty Wrocławskie v Polsku]), pruský polní maršál, velící důstojník během napoleonských válek, který sehrál důležitou roli při vítězství spojenecký vojsk u Waterloo.

Ve švédské armádě sloužil od roku 1756 do doby, kdy byl v roce 1760 zajat pruskou armádou a poté bojoval na straně Pruska. Vyznamenal se v boji proti Francouzům v letech 1793-94 a velel pruskému zadnímu voji v bitvě u Jeny (1806). Přibližně v té době poznal Gerharda Johanna Davida von Scharnhorsta, který byl až do své smrti v červnu 1813 jedním z jeho hlavních štábních důstojníků. Po uzavření Tylžského míru (1807) byl po určitou dobu zaměstnán ministerstvem války a poté odešel do důchodu.

V roce 1813, kdy znovu vypukla válka mezi Francií a Pruskem, se jednasedmdesátiletý Blücher vrátil do činné služby. V květnu 1813 se zúčastnil bitev u Lützenu a Budyšína (Bautzenu) a o tři měsíce později u Wahlstattu (Legnickie Pole) nad řekou Katzbach (Kaczawa), kde zvítězil nad Francouzi, kterým velel maršál Jacques-Alexandre Macdonald, zajal 18 000 zajatců a získal více než 100 děl. Za svou účast v bitvě u Lipska, v říjnu 1813, byl jmenován polním maršálem. Po těžkých bojích vstoupil v květnu 1814 spolu s dalšími vítěznými veliteli spojeneckých vojsk do Paříže. Získal titul knížete z Walhstattu a vydal se na své panství.

Po návratu Napoleona v roce 1815 znovu převzal velení nad pruskými vojsky v Belgii, přičemž jeho nepostradatelným náčelníkem štábu se stal August von Gneisenau. Blücher okamžitě začal koordinovat své síly s britskými a spojeneckými silami pod velením knížete Wellingtona. V bitvě u Ligny (16. června 1815) byl poražen Napoleonem, ale aby si zajistil pozdější spolupráci s Wellingtonem, stáhnul svou armádu směrem k městu Wavre, ačkoliv tím ohrozil vlastní možnost udržet komunikaci. Jeho vojska se nezúčastnila rané fáze bitvy u Waterloo (18. června 1815), ale přesvědčená Gneisenauem absolvovala vyčerpávající protipochod a v kritickém okamžiku bitvy se objevila na francouzském pravém křídle. Tato akce

spolu s útokem Britů vedla k porážce Napoleona. Blücherova kavalerie pokračovala v pronásledování Francouzů ve směru na Paříž celou noc.

Blücher popisován jako drsný, nevzdělaný člověk, ale byl obdařen zdravým úsudkem a nespoutanou energií. O válečném umění toho moc nevěděl, a proto potřeboval dobrého náčelníka štábu, který by ho vedl. Na válečném poli však jeho odhodlání, osobní odvaha a vzor byly neocenitelné.

Britannica
https://www.britannica.com/biography/Gebhard-Leberecht-von-Blucher-Furst-von-Wahlstatt

Ujazd

Nejstarší zmínka o Ujazdu pochází z r. 1155. Nachází se v bule papeže Hadriána IV. mezi slezskými nemovitostmi vratislavského biskupství, v jehož majetku zůstal do poloviny 15. stol., kdy přešel do vlastnictví knížat niemodlińských (v letech 1428-1443), opolských (v letech 1443-1463) a toszeckých (v letech 1463-1497), aby se na sklonku 15. stol. navrátil do biskupského vlastnictví. V 16. stol. bylo panství majetkem rodu Dluhomilů (v letech 1524-1609), v 17. stol. Kochcických (v letech 1609-1676) a Praschmů (v letech 1676-1729), v 18. stol. Sobecků (v letech 1729-1780), Posadowských (v letech 1780-1781), Schönaich-Coloratů (v letech 1781-1788), Pannewitzů (v letech 1788-1793) a Francken-Sierstorpffů (v letech 1793-1816) a v 19. stol. rodů Welczeků (v letech 1816-1838) a Hohenlohe-Öhringenů (v letech 1838-1945), kteří získali titul knížat Ujazdu.

Hrad, který byl původně strážným sídlem vratislavských biskupů, vznikl pravděpodobně v první polovině 13. stol. Tehdy měl podobu čtyřboké věže, chráněné valem a příkopem, v dobách gotiky rozšířené o čtverhran zdí obklopujících nádvoří. V r. 1580 Kaspar Dluhomil přestavěl hrad v renesančním duchu a v r. 1680 Anna Julianna Kochcicka nechala obnovit palác po destrukci zapříčiněné třicetiletou válkou. Henryk Sobek, majitel panství od r. 1729, započal barokní přestavbu rezidence, kterou v 19. stol. knížata Ujazdu nechala zrenovovat a zkrášlit přidáním novorenesančních prvků na fasády a střechu. Tehdy došlo k propojení paláce se zahradou a ke zbourání pozůstatků středověkého opevnění.

Na sklonku 2. světové války palácové stavby zapálila sovětská vojska, a tak došlo k jejich celkové devastaci. V letech 2015-2016 byl objekt zabezpečen a zpřístupněn návštěvníkům.

Foto: ze sbírky Dariusze Ciapy.

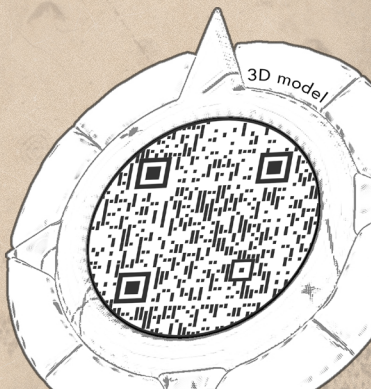

Podkoní a slečinka ze zámku
Příběh nešťastné lásky

Kdysi dávno, kdy ujazdowské panství a zámek patřili vlivnému a bohatému rodu Kochcických, pracoval v zámecké konírně mládenec jménem Stefan. Tento mladík vykonával svoji práci velmi svědomitě a o koně se pečlivě staral. Pán ujazdowského zámku si dobré Stefanovy práce cenil, proto mu do péče svěřil své nejlepší koně. Stefanův dosavadní klidný život se náhle změnil, když se na statek z dalekých cest vrátila dcera majitele zámku – Anna Julianna. Oblíbenou zábavou krásné Anny byly vyjížďky na koni v nedalekém zámeckém parku. Dívka často přicházela do stájí a rozmlouvala s mladým, pohledným podkoním, který jí byl vždy ochoten pomoci. Oba mladí lidé se do sebe brzy zamilovali. Potajmu, aby nikdo nic nevěděl, se setkávali v parku a přísahali si věčnou lásku. Avšak naneštěstí pro zamilovanou dvojici někdo ze zámeckého služebnictva odhalil jejich tajemství a řekl o tom zámeckému pánovi. Rozhněvaný otec oba mladé rychle rozdělil. Neposlušnou dceru Mikoláš Kochcicki odvezl k manželčině rodině a Stefana poslal na vojnu s přesvědčením, že jako voják zahyne na bitevním poli a nikdy se do Ujazdu nevrátí. Osud však byl ke Stefanovi laskavější. Válku přežil a šťastně se z ní navrátil. I přesto se oba zamilovaní nikdy více nepotkali. Anna, jako dcera bohatého majitele zámku, se vdala za statkáře, který jí byl roven svým původem a majetkem. Naopak Stefan okamžitě opustil Ujazd a založil si vlastní rodinu. Nikdy však nezapomněl na tu, kterou navždy nosil ve svém srdci a ve své mysli. Po letech se Anna Julianna vrátila do Ujazdu již jako majitelka panství. Často se samotná procházela po parku a oddávala se hlubokému zamyšlení. Nepochybně tehdy vzpomínala na léta svého mládí a podkoního Stefana, kterého upřímně milovala a který stejně tak miloval ji.

Legendy i opowieści ziemi ujazdowskiej,
red. D. Ciapa, Lędziny 2019, s. 7-8.

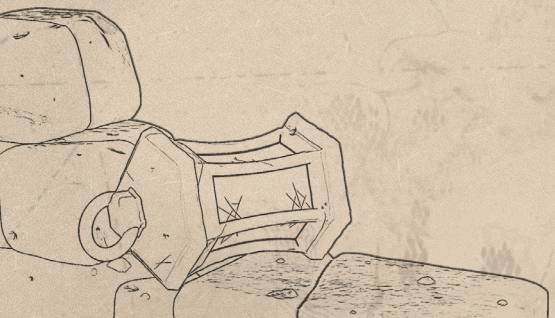

Zamkowa Góra (Hradní hora)

Zamkowa Góra – třetí nejvyšší vrchol Zlatohorské vrchoviny – byla v 16. stol. označována jako Góra Grodowa (něm. Hausberg). Na jejím vrcholu stávala pravděpodobně od počátku 14. stol. strážnice bránící slezsko-moravskou hranici a od roku 1337 mezi knížectvími opavským, niským a niemodlińským pak v údolí Bystrého potoka, důležité obchodní trasy spojující Vratislav s Olomoucí přes Nisu a Prudnik. Strážní pevnost ležící na Moravě a později na území knížectví niemodlińského byla součástí řetězce pohraničních obranných objektů s hradem Wogendrossel v Prudniku a Edelstein ve Zlatých Horách a dále s hradišti v Dębowci a na Okopowé. Není vyloučeno, že stavitelem objektu na Zamkowé Górze byl Henryk z Rosenbergu, který v r. 1279 podle německého práva osídloval Prudnik.

Nevelká budova, postavená z břidlice, byla v 15. stol. pravděpodobně v době husitských válek anebo jako sídlo loupeživých rytířů zničena. Během archeologického výzkumu, prováděného v r. 1976 pod vedením Wacława Romińského, byly objeveny pozůstatky kamenných zdí a více než dvoumetrový obranný val obklopený příkopem.

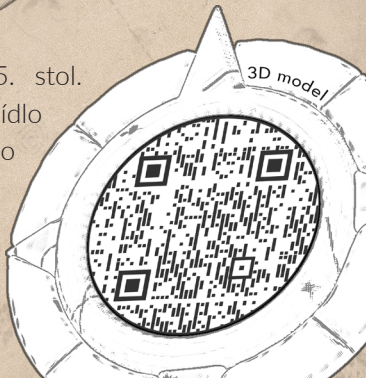

V jižním nároží nepravidelného majdanu (nádvoří k trhovým účelům) o rozměrech 53 x 19 metrů se pravděpodobně nacházela věž. Dodnes můžeme ještě spatřit nepatrné stopy po valu a příkopu, pozůstatky zdí a zbytky věže.

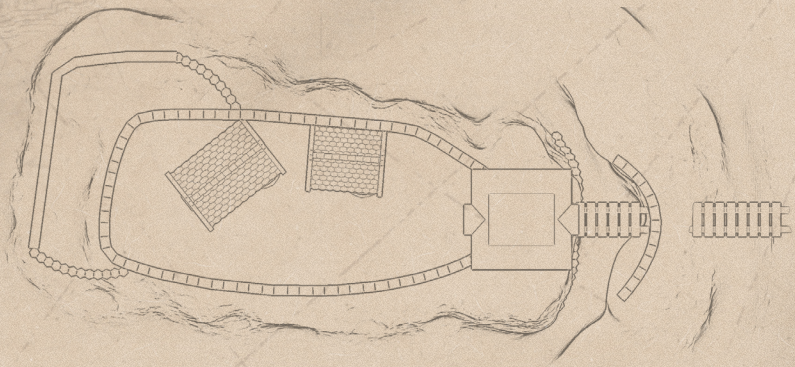

O zbojnících z Hradní hory

Blížil se svátek Kristova Vzkříšení. Cesty se hemžily kupci vezoucími zboží na jarní jarmarky, pocestní spěchali do svých domovů, aby svátek oslavili s nejbližšími. Jedni i druzí vyhledávali bezpečné stezky, v krčmách podél cest se vyptávali na zbojníky přepadávající lidi v Pradědových horách. Ti, kteří jeli z Vratislavi na Moravu, se nejvíce obávali Hradní hory. Před řadou let se na hradě, kdysi postaveném na ochranu pocestných, pohodlně usadili zbojníci. Hodně kupců zahynulo jejich rukama a nespočetné poklady skončily v hradním sklepení. Ale onoho roku panoval na Hradní hoře klid, a tak kupci stále častěji volili cestu vedoucí v její blízkosti. Na hradě mezitím probíhaly přípravy. Nový vůdce loupežníků přijal několik mladých členů a rozhodl, že od této chvíle budou přepadávat pouze velké karavany a že drobné kupce a osamělé pocestné přenechají jiným lupičům, kterých bylo v okolních lesích přehršle.

V pátek před Velikonocemi měla v blízkosti hradu projíždět karavana jistého vratislavského kupce, právě na ni zbojníci čekali a vymýšleli léčku.

Pietrek, jeden z těch, kteří nedávno vstoupili do loupežnické kompanie, se už několik dní cítil zvláštně nesvůj. Několikrát se již zúčastnil přepadení pocestných, ať už v houfu lupičů nebo sám, ale nikdy to nebylo na Velký pátek. V noci ze čtvrtku na pátek se dlouho převracel na lůžku a nemohl usnout. Když nebe začínalo blednout, vyšel z hradu a stejně jako každý rok poklekl na břehu potoka s tváří obrácenou směrem k vycházejícímu slunci, odříkal modlitbu a ponořil se do studené vody. Vypadalo to, že

bude příjemný slunečný den.

Karavana dorazila k Hradní hoře těsně před polednem. Počkat si na ni stálo za to. Vozy se prohýbaly pod nákladem zboží; byly tam drahé látky, bedny plné zlata, sudy s vínem a koření z dalekých krajů. Pocestní očividně přepadení nečekali, protože se loupežníkům podařilo rychle vozy převzít. Kupce uvrhli do temnice a na nádvoří se začala připravovat hostina.

Pietrek ale neměl nikde stání. Nakonec se rozhodl, že domů půjde již dnes a ne až ráno na Velikonoce, kdy se rozeznívají zvony z Rosenau. Vůdce loupežníků s jeho odchodem souhlasil a mladík se s rancem nacpaným dárky pro rodinu vydal směrem k Jarnołtówku.

Doma probíhaly přípravy na svátky, on však unaven po bezesné noci a úspěšném přepadení ulehl a okamžitě usnul. Probudil ho halas v jizbě. Pozdě být nemohlo, protože na podlaze ještě dováděly děti a matka se právě vrátila z kostela, ale za oknem byla tma jako v noci. Vyšel před chalupu. Přicházela bouřka. Pietrek věděl, že bouřka na Velký pátek předpovídá úrodu, ale tato se mu zdála být nějaká podivná. Temné mraky směřovaly ze všech stran k hradu, blesky se téměř dotýkaly kamenné hradní věže. Mladík se zachvěl, napadlo ho, že se Bůh hněvá na loupežníky kvůli tomu, co dnes provedli. Jako by na potvrzení jeho myšlenky udeřil mohutný blesk jako střela směrem k věži, horami otřásl hřmot a hrad se zřítil. Pietrek zavřel oči. Pomyslel si, že teď je řada na něm, ale hřmění se vzdalovalo, blesky sice ještě rozsvěcovaly nebe a ukazovaly hradní zříceninu na vrcholu hory, ale po chvíli všechno utichlo. Ze sousedních chalup vycházeli lidé, rukama ukazovali na horu a nakonec začali utíkat. Pietrek dorazil na vrchol jako první. Z hradu zbyla hromada kamení. Mnoho těch, kteří běželi spolu s ním, mělo mezi zbojníky své blízké, hodně jich také dostalo zálusk na loupežnický poklad. Když ale přišli blíže, starý Franek je zadržel. Okřikl je, že na nic se nesmí sahat, protože Bůh tomu tak chtěl. A tak tam chvíli mlčky postáli a pak se vrátili do svých domovů.

Po svátcích Pietrek ještě jednou vystoupal na Hradní horu a dlouho se díval na kamenné rozvaliny. Lidé ve vsi vyprávěli, že po přepadení teklo na hradě víno ze sudů proudem, opékalo se skopové a tancovalo se s děvčaty přivedenými z Janowa. Pietrek sice musel matce slíbit, že se už nebude věnovat loupežnickému řemeslu, ale doma nezůstal. Vydal se do Krakova a stopa po něm zmizela. Zřejmě se nikdy k němu nedostaly zvěsti, které vykládali pocestní, že rok co rok se na Velký pátek Hradní hora otevírá a dovoluje odvážlivcům, aby si vzali loupežnické zlato.

Legendy i opowiastki z Gór Opawskich,
zprac. E. Kleszcz, Jarnołtówek 2003, s. 15-19.

Legenda

Britannica
https://www.britannica.com/biography/Dietrich-von-Choltitz

Britannica
https://www.britannica.com/biography/Frederick-II-king-of-Prussia/Significance-of-Fredericks-reign

Britannica
https://www.britannica.com/biography/Gebhard-Leberecht-von-Blucher-Furst-von-Wahlstatt

W. Brygier, *Góry Opawskie, Zlatohorská vrchovina*. Przewodnik, Wrocław 2007.

W. Chrzanowski, *Przez kochanka 49 lat była w więzieniu. Miała tam tylko jedną rozrywkę*, https://kobieta.wp.pl/przez-kochanka-przez-49-lat-byla-w-wiezieniu-miala-tam-tylko-jedna-rozrywke-6061361339073665a

A. Dereń, *Zamki i pałace Euroregionu Pradziad*, Prudnik 2005.

M. Gaworski, *Atrakcje Euroregionu Pradziad. Zamki i pałace*, Prudnik 2009.

M. Gaworski, *Śląskie zamki i pałace*, Strzelce Opolskie 2016.

Katalog zabytków sztuki w Polsce, Powiat prudnicki, red. T. Chrzanowski, M. Kornecki, Warszawa 1960. t. 7: *Województwo opolskie*, z. 12: *Powiat prudnicki*, Warszawa 1960.

Legendy, podania i opowieści historyczne z Głogówka i okolic, oprac. H. Młynarska, Wrocław 2010.

Legendy i opowiastki z Gór Opawskich, oprac. E. Kleszcz, Jarnołtówek 2003.

Legendy i opowieści ziemi ujazdowskiej, red. D. Ciapa, Lędziny 2019.

E. Molak, I. Racławicki, *Zapomniane zabytki. Dwory i pałace wiejskie południowej Polski. Śląsk Opolski*, t. 1, Opole 2004.

E. Molak, I. Racławicki, *Zapomniane zabytki. Dwory i pałace wiejskie południowej Polski. Śląsk Opolski*, t. 2, Opole 2011.

Nie czytaj mi mamo, czyli legendy śląskich zamków i historie z dreszczykiem nie tylko dla dzieci, red. M. Gaworski, M. Malec, Strzelce Opolskie 2021.

Parafia Łącznik w legendach, podaniach i opowiadaniach, oprac. T. Heda, Kraków 2018.

M. Perzyński, *Zamki, twierdze i pałace Dolnego Śląska i Opolszczyzny*, Wrocław 2006.

A. Schiller, *Strachy na zamku w Sławięcicach*, přeložil. D. Dreszer, „Glück auf! Oberschlesischer-Volkskalender" 7, 1933.

M. Sitko, *Góry Opawskie*. Przewodnik, Głuchołazy 1998.

P. Smykała, R. Kubik, *Biała dama*, „Strzelec Opolskie" 2012.

Śląskie opowieści z dreszczykiem, oprac. Joanna Rostropowicz, Opole 2011.

N
W
E
S
EUROREGION PRADZIAD
EUROREGION PRADĚD